

Τ Ο Κ Ρ Η Τ Ι Κ Ο Π Α Ρ Α Μ Υ Θ Ι

Ἔχει πλειά κλασικοποιηθῆ ὁ ὄρισμός τοῦ παραμυθιοῦ. «Τερπνὸν φανταστικὸν ἀφήγημα, ἀγνοοῦν τοὺς φυσικοὺς νόμους, εὐρισκόμενον ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου, κινούμενον εἰς τὰ πλαίσια τῆς μαγικῆς παντοδυναμίας»¹.

Ὅλοι συμφωνοῦμε σ' αὐτό, γιατί ὅλους μᾶς ἔχει μαγέψει, ὅλοι ἔχομε νοιώσει τῆ γοητεία του. Κι' ἂν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ ἰσχυρίζεται τὸ ἀντίθετο, αὐτὸς δὲν ἦτανε ποτὲ στὴ ζωὴ του εὐτυχισμένος, κι' εἶναι ἀξιολύπητος.

Τὸ παραμῦθι, ὅπως συμφωνήσανε οἱ εἰδικοί, κι' ὅπως κι' ἐμεῖς θὰ βγάλωμε συμπέρασμα, εἶναι, ἄς ποῦμε, μιὰ ἐξελιγμένη λαϊκὴ λογοτεχνία. Λογοτεχνία ἀξιοπρόσεκτη, ἄξια σεβασμοῦ, γιατί χωρὶς νὰ τὸ θέλει, μαρτυρεῖ γιὰ τὴν ψυχικὴ καὶ διανοητικὴ κατάσταση τοῦ λαοῦ ὠρισμένης ἐποχῆς.

Ὁ σκοπὸς τοῦ παραμυθιοῦ δὲν εἶναι ἱστορικός, οὔτε ἤξεραν οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὸ πρωτοδημιούργησαν (εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ μεγάλους καὶ ἀπευθύνονταν σὲ μεγάλους), πῶς θὰ φανεῖ χρήσιμο στὶς ἐπερχόμενες γενιές. Ὁ σκοπὸς του ἦτανε νὰ τέρψει καὶ νὰ συναρπάσει τὸν ἀκροατὴ νὰ τὸν γοητέψει.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς μακρινῆς ἐκείνης ἐποχῆς ποὺ φτιάσανε τὰ παραμῦθια δὲν εἶχανε θεάματα κι' ἄλλα μέσα ψυχαγωγίας. Οἱ συναναστροφές μεταξύ τους, στάθηκαν ἡ ἀφορμὴ τῆς καλλιέργειας καὶ τῆς ἐξέλιξής του. Οἱ συνθήκες αὐτὲς δημιούργησαν καὶ τὸ ἐπάγγελμα «τοῦ παραμυθᾶ» ποὺ πληρωνότανε γιὰ νὰ διηγιέται. Κι' εἶχανε καταντήσει «σημαίνοντα πρόσωπα» οἱ παραμυθάδες, ἀνάλογα μὲ τίς ἱκανότητές τους στὸν τρόπο τῆς διήγησης.

Στὴν Ἀνατολὴ οἱ Ἀραβες πρὶν διαμορφωθεῖ ἡ γραπτὴ τους λογοτεχνία, «διὰ τοῦ στόματος ἐτρέφοντο καὶ πνευματικά»² καὶ στὴν Τουρ-

¹ Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ βιβλίον περὶ ζωῆς καὶ ποιήσεως ΟΜΗΡΟΥ κεφ. 6 δίδει ἓναν τέτοιο περίπου ὄρισμό «καὶ τὸ μὲν ὄλον παρ' αὐτῷ διήγησις τῶν πραγμάτων παράδοξος καὶ μυθῶδης κατεσκευάσται, ὑπὲρ τοῦ πληροῖν ἀγωνίας καὶ θαύματος τοὺς ἐντυγχάνοντας καὶ ἐκπληκτικὸν τὴν ἀκρόασιν καθιστᾶναι... ὅθεν συμβαίνει μὴ μόνον τοῖς ἐκπλήττουσι καὶ θέλγουσι τέρπεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς πρὸς ἀρετὴν ὠφελοῦσι πείθεσθαι ραδίως».

² βλέπε σχετικὸν ἄρθρον στὴν Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1950 τοῦ Ἑλληνιστῆ κ. Ἄλυ Νούρ.

κία τις νύχτες τοῦ ραμαζανιοῦ, γιὰ νὰ διακόφτεται τὸ φαγοπότι, οἱ παραμυθάδες λέγανε τὰ παραμύθια τους.

Μὰ κι' ἡ νεώτερη Ἑλλάδα εἶχε τοὺς παραμυθάδες της¹ στὰ καράβια, στοὺς φούρνους, κι' ἄλλοι².

Σιγὰ σιγὰ, ἐδῶ τοῦλάχιστον, ἡ τάξη αὐτὴ σβύστηκε καὶ μόνο μερικοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, συνήθως γυναῖκες,³ ποὺ ἔχουνε τὸ χάρισμα τῆς διήγησης, λένε τὰ παραμύθια⁴.

* *

Στὴν Κρήτη τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς ἦσαν εὐνοϊκὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν καλλιέργεια τοῦ παραμυθιοῦ, ὅπως κι' ὄλων τῶν ἄλλων δημιουργημάτων τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Ἐμαζεύονταν σὲ κλειστοὺς χώρους, κι' ἐκεῖ ἔπερναν ἀπὸ τοὺς γεροντότερους τὰ μαθήματα τῆς λαϊκῆς σοφίας. Ἦθελε κι' ὁ ἀγωνιστὴς νὰ ζήσει γιὰ λίγο σὲ κόσμον φανταστικό, μακριὰ ἀπ' τῆς σκληρῆς σκλαβιάς τὴν πραγματικότητα⁵.

Ὁ Κρητικὸς ἀπὸ φυσικοῦ τοῦ ἔλκεται στὸ παραμύθι καὶ τὸ καλλιέργησε καὶ τὸ διατήρησε ἴσαμε τὸν τελευταῖο τοῦλάχιστο πόλεμο. Αὐτὸ ἴσως νὰ τὸ θεωρήσουνε μερικοὶ ξαναμαρωδίασμα ἐνοῦς λαοῦ. Μὰ ὄχι! Ἡ ψυχὴ τοῦ Κρητικοῦ ἔχει μέσα της μιὰ μεγάλη δόση ἀπλοϊκότητας καὶ τρυφεράδας. Ἐτσι δὲν εἶναι μόνο οἱ συνθήκες, μὰ καὶ ἡ εὐαισθησία τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ ποὺ βοήθησε τὸ παραμύθι. Ἐδῶ ὅμως ὁ παραμυθαῖς ἢ ἡ παραμυθοῦ δὲν πληρώνονται.

Ἐχουνε πάρεργο τὴ διήγηση.

Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, τὸ παραμύθι παραμελήθηκε πλεῖα⁶.

Στὴν Κρήτη ὅμως, στὶς ἀποσπερίδες τὰ βράδια τοῦ χειμῶνα, ποὺ

¹ βλέπε Ἀδ. Ἀδαμαντίου Τηνιακὰ παραμύθια.

² Δὲν ξεχνοῦμε τοὺς ἀρχαίους λογοποιοῦς.

³ βλέπε Στ. Κυριακίδη «αἱ γυναῖκες στὴ Λαογραφία».

⁴ Στὸ βιβλίο μου «Συμβολὴ στὰ Λαογραφικὰ τῆς Κρήτης» ἀναφέρεται πῶς ἡ γιαγιά μου ἀπὸ τὸν πατέρα μου εἶχε τὸ χάρισμα τῆς διήγησης καὶ ἦτανε περιζήτητη στὶς ἀποσπερίδες. «Ἀντέστε ν' ἀποσπερίσωμε ἀπὸ θά νᾶναι κι' ἡ θειά ἢ Γεσπασία (Ἀσπασία)», λέγανε οἱ συγγενεῖς της, σὰ θέλανε νὰ προσελκύσουνε συντροφιά στὰ σπίτια τους τὰ παγερὰ βράδια τοῦ χειμῶνα.

⁵ Ἀκόμη καὶ στὴν ἐκστρατεία τοῦ Σαγγάριου, μοῦ ἔλεγε πρὸ καιροῦ ἕνας Ρουμελιώτης, οἱ Κρητικοὶ ποὺ ἦσαν μαζὺ του, ὕστερα ἀπ' τὴ μάχη τῶρριχναν στὰ παραμύθια καὶ στὶς μαντινάδες.

⁶ Γιαυτὸ καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ διατηρηθῇ γραφτὰ τὸ παραμύθι κι' ὄλο τὸ λαογραφικὸ ὄλικόν. Ἡ κυρὰ Βάσω Λουκίδη, πρόσφυγα ἀπὸ τὸ Χριστιάνκνοϊ τῆς Μερσίνας μοῦ λέει, πῶς τὰ παιδιὰ της δὲ θέλουνε νὰ καθίσουνε κοντὰ της καὶ ν' ἀκοῦνε τὶς διηγήσεις, παρὰ τῆς λένε «ὦχ καλὲ μαμὰ τὰ ἴδια θὰ μᾶς λές, πέρνω ἕνα βιβλίο καὶ τὰ μαθαίνω καλλίτερα. Ἀλήθεια κυρὰ Βαγγελιὸ τὸ βιβλίο τῆς μικρῆς γράφει καὶ παραμύθια!

Σε πολλές ελληνικές περιφέρειες, συγχέουσε τὸ παραμῦθι ¹ με ἄλλες διήγησες. Ἐμεῖς στὴν Κρήτη τὸ ἔχομε ξεχωρίσει. Ὅταν λέμε « παραμῦθι »

καὶ τὴν καλή σας συντροφιά νὰ τὴν καλησπερίσῃ
Καλησπέρα τὸ ἀφεδιᾶς σας »

καὶ τελειώνει με τὸ :

« ἐπεράσαν αὐτοὶ καλά κι' ἐμεῖς καλλίτερα »

ἢ

« ἂν εἶν' ἀλήθεια πιστέψετε το »

ἢ

« ἐκάμα γάμους καὶ χαρὲς καὶ ξεφάντωσες καλῆς
κι' ἐδόξα μου κι' ἐμένα νὰ γουλοῦρι
κι' ἤφαέ μου το ὁ σκύλλος ὁ κουντούρης »

ἢ

« ἐκάμα γάμους καὶ χαρὲς κι' ἔφαγα γι' αὐτοὶ κι' ἐμεῖς »

Σ' ἄλλες ελληνικές περιφέρειες λένε ἄλλα:

Κότσινη κλωστή κλωσμένη στὴν ἀνέμη ὕρισμένη
δὸς τῆι πάτσον κλωτσον νὰ ὕριση
παραμῦθιν ν' ἀρκινήσῃ

με κατακλεῖδα :

« τζι' ἀφήκαμεν τζείνους καλὰ
τζι' ἠῦρα σας ἐσᾶς καλλίτερα (ΚΥΠΡΟΣ)

Στὴν περιφέρεια Χαλκίδος ἔχουν γιὰ κατακλεῖδα :

« μοῦδωκαν κι' ἐμένα κρέας
μὰ μοῦ τῶφαγ' ἢ γρηὰ κοκάλω
με τὸ στόμα τὸ μεγάλο »

Κατακλεῖς τοῦ χωρίου Χριστιάνκιοι Μερσίνας τῆς Μ.Α.

« Αὐτοὶ παντρευτήκανε τὴν πῆρε κι' ἐχαρήκανε
εἶν' αὐτοὶ τώρα καλὰ κι' ἐμεῖς καλλίτερα »

ἢ

« Ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πέσανε 3 μῆλα ἓνα δικό μου δύο δικὰ σας »

(Σημ. ὁ ἀριθμὸς τῶν μῆλων εἶναι ἀνάλογος με τοὺς ἀκροατές).

Στὴν Ταρσό (πληροφορία Ἐλισσάβητ Στεφανίδου ἑτῶν 70 ἐγγραμμάτου στά Ἑλληνικά καὶ Τουρκικά, ὁ ἄνδρας τῆς ἦταν λοχαγὸς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ), τὸ παραμῦθι ἀρχίζει με τὸ :

« Αὐτὸ ψέματα κεῖνο ψέματα
νομίξω πῶς ἓνας προφήτης
στὸ βουνὸ στὸ ρέμα γυρίζει
σὰν ἀγέρας, σὰν ἀλεύρι ἀλωνίζει
καὶ φεύγει, αὐτὸ εἶναι ψέματα.
Τὸ φίδι ἔφαγε μεγάλο θεριὸ
κι' ἐκεῖνο εἶναι ψέματα
(ἀληθινὸ αὐτὸ ποῦ θὰ σᾶς πῶ)
Μιά φορὰ κι' ἔναν καιρό. . . . .

με κατακλεῖδα :

« ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πέσανε τρία μῆλα

¹ Σὲ μερικές περιφέρειες τὸ παραμῦθι λέγεται μασάλι ἀπὸ τὸ τουρκικὸ Μασάλ ἢ Ματάλ.

έννοούμε αφήγηση έκτεταμένη, με πολλές πηγες μάκρος, που σε θέλγει και σε πάει σε κόσμους μακρινούς, αφήγηση που σε φέρνει ψηλά στης

ένα δικό μου, δυο δικά σας ».

Στό χριστιάνκιοι αρχίζει με τό :

Κι' αυτά ψέμματα κι' εκείνα ψέμματα ;
ὁ ποντικός ἦτανε κουρέας
ἢ καμήλα τελάλης,
ὁ πατέρας μου κάθονταν στὴν πόρτα
ἢ μάνα μου στὴν κούνια
μὲ τὸ ἕνα μου χέρι κουνούσα τὸν πατέρα μου
μὲ τ' ἄλλο τὴ μητέρα μου
κι' αὐτὸ εἶναι ψέμματα :

ἢ

Κι' αὐτὰ ψέμματα καὶ πάλι ψέμματα
τὸ φίδι ρούφηξε τὸν ἐλέφαντα
κι' αὐτὰ εἶναι ψέμματα ;
ἢ γαϊδούρα καβάλησε τὴν καμήλα
κι' αὐτὰ εἶναι ψέμματα ;
οἱ ψύλλοι καβαλίσανε τὴ μύγα
κι' ἐβγάλαν λάδι ἀπ' τὰ φτερά της
κι' αὐτὰ εἶναι ψέμματα ;

* Ἦτανε δὲν ἦτανε μιὰ φορὰ ἦτανε ἕνας βασιληᾶς. . . .

— Στό μεταξύ ὁ διηγούμενος λέει κι' ἄλλες φράσεις (π.χ. «ἄς ἀφήσωμε δὰ δὰ τούτουςες κι' ἄς πχιάσωμε τσ' ἀποδέλοιπους νὰ δούμενε ἴντα πογενήκανε » ἢ «κάτσειτε δὰ νὰ δούμενε τὸ ἔτελός τως » ἢ εἶπαμε δὰ τοῦ μνιας μπάντας ἄς πούμενε καὶ τσ' ἀλλῆς τὰ ἰλάτζα.

Στὰ παραμύθια ἀνάμεσα ὑπάρχουνε καὶ τραγουδάκια. * Ἐμεῖς στὴν Κρήτη τὰ λέμε «κουβεδιαστά». Π.χ. στό παραμύθι «τὸ δαφνοκούκουδο» κλαίει ἢ κοπέλα καὶ λέει :

• Ρόδα καὶ τριαντάφυλλα κι' ἔσεις βασιλικοὶ μου
ἀποῦ μὲ ποκοιμίσετε κι' ἤχασα τὸ πουλί μου »

Στό παραμύθι «ὁ Φλωρεντίνος» :

• Θυμᾶσαι Φλωρεντῖνο μου θυμᾶσαι δὲ θυμᾶσαι
τὰ ρόδα τὰ ντραντάφυλλα ποῦβραζα κι' ἤλουγά σε »

Στό Χριστιάνκιοι ὁμιλῶς ὁ διηγούμενος λέει «τραγουδιστὰ» ὅσα τραγουδάκια παρεμβάλλονται στό παραμύθι, καὶ ἢ συντροφιά μὲ χαμηλὴ φωνὴ τὸν συνοδεύει. (Διήγησις Βασιλικῆς Λουκίδη ἐτῶν 60). * Ἐτσι τὸ παραμύθι τοῦ Χριστιάνκιοι εἶναι ὁ Πρόδρομος τοῦ μουσικοῦ παραμυθιοῦ τοῦ Καλομοιρῆ «ἢ Ἀνατολή».

* Ἄλλες φράσεις που λέει ἀνάμεσα στὴ διήγηση ὁ διηγούμενος τοῦ Χριστιάνκιοι εἶναι :

π.χ. ὅταν θέλει νὰ πῆ πῶς κάποιος εἶχε νὰ κάμη πορεία μακρινή :

«λίγο πῆγε, πολὺ πῆγε.

* Ἐξη μῆνες, ἔξη μέρες δρόμο πῆγε

κι' ἐγύρισε νὰ δῆ πίσω του κι' ἕνα κριθαράκι δρόμο πῆρε.

ἢ

«λίγο πῆγε. Σιγὰ πάει ρέμα περπατάει

τὰ βουνὰ περνάει. * Ἐξη μῆνες μιᾶς μέρας δρόμο πάει

(Στό Χριστιάνκιοι μιλοῦσαν Τούρκικα. Ἡ γυναῖκα που μοῦ πρόσφερε λαογραφικὸ ὑλικό, ἔμαθε ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα τὰ Ἑλληνικά. Τὰ μιλεῖ κατὰ ἕνα περιέργο τρόπο. Τὴν ἐκάμαμε προσεχτικὴ μήπως τὰ παραμύθια εἶναι Τούρκικης

φαντασίας τὰ παλάθια κι' ὕστερα σὲ προσγῶναι μὲ τὸ « ἂν εἶν' ἀλήθεια, πιστέψτε το »¹.

Τὸ παραμῦθι, τὸ ὁμορφο αὐτὸ δημιούργημα τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, μέσσα στὰ ταξείδια του στοὺς κόσμους τοῦ ὄνειρου, πέρνει καὶ μιὰ δόση ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Τὰ φτερά τοῦ παραμυθιοῦ « ἄπτονται » κάποτε καὶ τῆς πραγματικότητας. Μᾶς φέρνουν πίσω σὲ παληοὺς χρόνους μὲ ἦθη ἄγρια, μὲ ἔθιμα καὶ νόμους παράδοξους. Τῆς φαντασίας τὰ πέπλα πολλές φορές σκεπάζουνε καὶ γεγονότα ἱστορικά.

Φοβοῦμαι πῶς οἱ ἀγριότητες ποὺ συναντοῦμε κάποτε σὲ Κρητικὰ παραμῦθια εἶναι παθήματα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ βασανιστήρια ποὺ τρόβηξε ἀπὸ τοὺς καταχτητὲς ποὺ περάσανε ἀπὸ πάνω του².

προέλευσης ἢ κι' ὁ τρόπος τῆς ἀφήγησης μήπως εἶναι Τούρκικος, μὰ αὐτὸ τῆς φάνηκε προσβολή. « Ἐμεῖς — λέει — εἴμαστε « Χριστιάνκιοι » ὅλοι χριστιανοί, Τοῦρκοι ντὲν ἔκει τὸ χωριό, Τοῦρκοι ντὲν κάνει παρέα ».)

¹ Μία ἀπὸ τὶς Κατακλειίδες.

² Στὸ παραμῦθι « τῆ μοίρας τὰ γραμμένα », (Κύτταζε Συμβ. στὰ λαογρ. Κρήτης) τὸ χτίσιμο τῆς βασίλισσας στὸ νεροχύτη καὶ τὸ τάισμά της μὲ τὰ ἀποπλύματα τῶν πιάτων, εἶναι μιὰ τιμωρία, ἀπομεινάρι ἀπὸ βασανιστήρια περασμένης ἐποχῆς. Πρὶν ἀπὸ τὸ 1918 στὸ βενετσιάνικο τεῖχος τοῦ Ἡρακλείου γίνηκε ἕνα ρήγμα, στὸ θαλασσινὸ τμήμα (στὸ μπεντενάκι). Ἐκεῖ μέσα βρέθηκαν ὀλόκληροι σκελετοὶ καὶ κρανία ἀνθρώπων ποὺ εἶχανε ἀγγαρευτῆ νὰ δουλεύουνε γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ μπεντενιοῦ καὶ ποὺ χτίστησαν ἐκεῖ μέσα ζωντανοὶ γιὰ τιμωρία, γιατί ἴσως δὲ θὰ θέλανε ἢ δὲν ἀντέχανε ἄλλο νὰ δουλέψουνε στὴν ἀγγαρεία.

— Τὰ ἀποπλύματα πάλι εἶναι μιὰ τιμωρία, ποὺ ἀκόμη καὶ στὰ παιδικὰ μοῦ χρόνια μεταχειρίζονταν κάπου κάπου οἱ μητέρες στὸ χωριό μου Καλλονή. Μπουζάζανε δηλαδὴ τὰ παιδιά καὶ τοὺς βάζανε ἕνα χωνὶ στὸ στόμα καὶ τοὺς χύνανε μέσα τὰ ἀποπλύματα τῶν πιάτων, ὁσάκις δὲ θέλανε νὰ φᾶνε τὸ φαγητὸ τῆς ἡμέρας.

— Στὸ ἴδιο παραμῦθι τὸ κλειδάκι ποὺ ἦτανε μέσα στὰ μαλλιά τοῦ βασιληᾶ, μᾶς κάνει νὰ ὑποψιαστοῦμε πῶς ὑπῆρχε καὶ στὴν Κρήτη ἡ πρόληψη πῶς ἢ δύναμη τοῦ ἀντρὸς ἦτανε στὰ μαλλιά.

— Σὲ ἄλλο παραμῦθι « στῆς Λεμονιάς τῆ θυγατέρα » φαίνεται ἡ τιμωρία, νὰ δένουνε τοὺς ἀνθρώπους μαζὺ μ' ἕνα γομάρι κούφια καρύδια στὴν οὐρὰ ἐνὸς ἀλόγου ἔτσι ὥστε ὅταν τρέχη τὸ ἄλογο νὰ χτυποῦνε τὰ καρύδια, νὰ τρομάζη τὸ ἄλογο καὶ νὰ τὸν παρασύρῃ γιὰ νὰ σκοτωθῇ (Αὐτὴ τὴν τιμωρία τῆ. ἔχει πάρει μαζὺ του καὶ τὸ Δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Κρήτης « ὁ Θεοδορομανώλης » (Συλλογὴ Κριάρη), καὶ μᾶς λέει καθαρά:

* .. .. .

* .. .. .

* τρεῖς μέρες τὸν ἐσέρνανε εἰς τῷ Χανιώ τοῖ στρατές

* εἰς τὴν οὐρὰ νιοῦς μπεργιοῦ κι' ἐκλαίγαν οἱ διαβάτες *

(Στὸ ἴδιο δημοτικὸ τραγοῦδι περιγράφεται ἕνα φρικτὸ μαρτύριο « εἰδικὸ » γιὰ τὶς γυναῖκες, ὅπως μᾶς τὸ διηγόνταν καὶ ἡ γιαγιά μας, ποὺ ἦτανε ἐν χρήσει καὶ στίς μέρες τῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Διατάζανε δηλαδὴ τὶς Κρητικοπούλες νέες καὶ γρηές, νὰ βγάζουνε τὰ πανταλόνια τους, ὕστερα τὶς ὑποχρεῶνανε νὰ χορεύουνε ἀπάνω σὲ τραπέζια ποὺ εἶχανε στρωμένα μὲ ἄβραστο ρόβι, φακές, ψαρρές, ἢ

Τὸ Κρητικὸ παραμῦθι διατηρεῖ ἴχνη τῆς ξενικῆς ἐπίδρασης, δίχως νὰ ξεχνιέται καὶ ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία¹. Βρίσκομε ὅμως μέσα στὰ Κρητ. παραμῦθια, καὶ μερικὰ ποῦ εἶναι κοινὰ στοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς, (Ἡ ἄθοπουτάλα μας εἶναι ἡ Σταχτοπούτα. Ὁ πολυροβυθᾶς μας εἶναι συγενῆς μετὸν παπουτσωμένο γάτο².

ροβῦθια. Τὰ παπούτσια τοὺς γλυστρούσανε κι' οἱ δυστυχισμένες γυναῖκες ἔφεφταν. Ἔτσι προσφέρανε στοὺς Τούρκους τὸ προσφιλέστερο γι' αὐτοὺς θέαμα, τὰ κρυφὰ μέλη τοὺς.

Νὰ πῶς τὸ λέει τὸ τραγούδι :

- » .. .. .
» .. .. .
» εἶχανε ρόβι καὶ ψαρρῆς
» στρωμένα εἰς τοὶ τάβλες
» κι' ἀπάνω κι' ἔχορευέγανε
» οἱ κοπελιές κι' οἱ γράδες)

— Σὲ ἄλλο παραμῦθι, τὸ Φλωρεντῖνο, (Ὁ Φλωρεντῖνος εἶναι παρόμοιος μετὰ παραμῦθι τῆς Μαριάννας Καμπούρογλου. Ἐγὼ τὸ ἔχω παραλάβει ἀπὸ τῆς γιαιγιά μου, ποῦ ὅμως ποτὲ δὲν εἶχε καταφύγει ὡς πρόσφυξ στὴν Ἑλλάδα, οὔτε ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κρήτη ποτὲ, οὔτε ἦρθε σὲ ἐπαφὴ μετὰ ἐπαναπατρισθέντες Κρητῆτες πρόσφυγες, γιὰτὶ ἡ ἐπαρχία Πεδιάδος κατέφευγε στὰ Λασηθιώτικα βουνὰ τὸν καιρὸ τῶν ἐπαναστάσεων), καθὼς καὶ στῆς « Λεμονιάς τῆς θυγατέρας » ἡ πεθερὰ φιλεῖ τὸ γιὸ τῆς, καὶ ποξεχνᾷ τῆς γυναίκας τοῦ. Δὲ θυμίζει λίγο τὴν αἰώνια προκατάληψη τῆς πεθερᾶς γιὰ τὴ νύφη; ποῦ στὴν Κρήτη, νομίζω, εἶναι ἀρκετὰ ζωηρὴ. Νὰ πῶς τὴ δείχνει καὶ τὸ Δημοτικὸ τραγούδι :

- » Ἄγουρος ἀπ' Ἀνετολῆ
» κόρη ἀγαπᾷ ὄχ τὴ Δύση.
» Κι' ἐγάπα ντην κι' ἐγάπαν ντον
» κιανεῖς δὲν τὸ γρωνίζει
» θελήσ' ὁ Θηὸς κι' ἡ ΜΑ τοῦ νηοῦ
» ταιράκι νὰ γενοῦνε

Τέλος στὸ παραμῦθι « τὸ Δαφνοκούκουδο » φαίνεται πῶς τὴ νέα τὴν θέλουνε ἀνέγγιχτη :

- » Τζιμπιμένη φιλημένη στὴ δάφνη μπλειὸ δὲν ξαναμπάινει »

¹ Ὅπως π.χ. στῆς Λεμονιάς τῆς θυγατέρας ὁ φύλακας τῆς λεμονιάς θυμίζει τὸ φύλακα τοῦ χρυσόμαλλου δέρματος.

Μὰ καὶ στὰ Βυζαντινὰ παραμῦθια βρίσκομε ἀνακατεμμένους ἀρχαιότερους ἑλληνικοὺς θρύλους καθὼς καὶ ἀραβικοὺς.

² Στὸν πολυροβυθᾶ ὁ ἀράπης βάζει Δώδεκα ἐρωτήσεις, ὁ πολυροβυθᾶς ἀναντᾷ καὶ γίνεται ὁ ἀρχόντας τοῦ παλατιοῦ.

ἓνα	— ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς	ἑννῆ	— ἑννῆ μνηῶν παιδί
δύο	— δίκαιο τὸ ζευτικὸ	δέκα	— δεκαρολόητο χαρτί
τρία	— τρισηπτάση θεότη	ἑντεκα	— ἑντεκα μνηῶν μουσάρι
τέσσερα	— τεσσαρολόητο χαρτί	δώδεκα	— δώδεκα μῆνες ἔχει ὁ χρόνος.
πέντε	— πεντοδάχτυλ' εἶν' ἡ χέρα		Νὰ σκιστεῖ ὁ ἀράπης ἀπ' τὴ
ἕξι	— ἕξι ἄστρα ἔχει ἡ πηλιὰ		μέση νὰ γενῆ ὁ μισὸς μάλαμα
ἑφτά	— ἑφταπάρθενος χορὸς		κι' ἄλλος μισὸς ἀσήμι.
ὄχτώ	— ἄχταπόδι στὸ γιολὸ		

Εἶναι φυσικὸ οἱ λαοὶ στὴν ἐπαφὴ τους νὰ δίνουν καὶ νὰ πέρνουν. Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἤρθαμε σὲ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς Ἀραβες καὶ τοὺς Τούρκους, γιατί εἴχαμε τὴν τύχη νὰ εἴμαστε γεωγραφικὰ τὸ γεφύρι σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση.

Ἡ ἐπίδραση ὅμως ποὺ δεχτήκαμε γίνηκε τεχνικά. Μὲ τὸ σμίξιμο τῆς ἐλληνικῆς κι' ἀνατολίτικης φαντασίας ἔχομε ἕνα δημιούργημα βγαλμένο ἀπὸ καλούπι ἐλληνικό, ὅπως τὸ θέλησε καὶ τὸ ἐφτιάξε ἡ ἐλληνικὴ λαϊκὴ ψυχὴ.

Πῶς γίνηκε αὐτὸ δὲν εἶναι νὰ μᾶς παραξενεύει.

Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ γοητεύεται ἀπὸ τὸ ὑπερφυσικό, τὰ ξωτικά πουλιά καὶ τὰ διαμαντένια στάχια.

Ἔτσι ἡ Κρητικὴ καὶ γενικά ἡ ἐλληνικὴ φαντασία ἀντλεῖ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ μὲ ἀπλοχεριὰ προμηθεύει ὅλα τὰ στολίδια ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ πλεχτῆ τὸ παραμῦθι, ὁμορφο καὶ γοητευτικό κι' ἀνάλογο πάντα μὲ τὸν ψυχικὸ μας κόσμο¹.

Τὸ Κρητικὸ παραμῦθι, ὅπως καὶ γενικά τὸ ἐλληνικὸ παραμῦθι ἔχει εὐτυχισμένο τέλος σχεδὸν πάντα, καὶ δικαίωση τῆς ἠθικῆς. Παρ' ὅλο ποὺ δὲν ἔχει διδαχτικὸ σκοπὸ, δίδει κάποτε ἠθικὰ συμπεράσματα. Τόσο τὸ καλλίτερο.

Ἐλληνικό, δικὸ μας παραμῦθι, δὲν εἴχαμε ποτέ; Εἴχαμε βέβαια, μὰ ξεχάστηκε. Ὁ Ὅμηρος (Ὁδύσσεια) καὶ ὁ Ἡρόδοτος, διηγοῦνται πολλὰ παραμῦθια. Ξαναζωντάνεψε πάλι μὲ διαφορετικὴν μορφή ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μας μὲ τοὺς Ἀραβες, ποὺ δανείστηκαν ἀπὸ τοὺς Ἰνδοὺς κι' ἐκαλλιέργησαν τὸ παραμῦθι καὶ τὸ ἀνάπτυξαν σὲ ἄγραφο λογοτεχνικὸ εἶδος πεζοῦ λόγου. Σὲ μᾶς ἦρθε προφορικά. Περνῶντας ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα².

Τὸ νεώτερο ἐλληνικὸ παραμῦθι³ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὶς ἀνατολικὲς διηγήσεις καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴ Χαλιμᾶ. Ὅμως πάλι καὶ μέσα στὴ

¹ Στὰ κρητικὰ παραμῦθια, ὁ ἔμπορος φέρνει τὰ στολίδια ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ τὸ Μπαγντάτι εἶναι στὴ φαντασία τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ τὸ μακρυνότερο μέρος τοῦ κόσμου. Ἀκούεται καὶ σήμερο στὴν καθημερινή μας ὀμιλία ἡ φράση: «ἤργησες νὰ γιαγύρης, δὲ σ' ἔχα δὰ καὶ στὸ Μπαγντάτι πεμπάτο!»

— Σ' ἕνα παραμῦθι «ἡ Μαστραμπέλλα» (βλέπε συμβ. στὰ Λαογρ. Κρήτης) ἡ Βαβυλῶνα θεωρεῖται σὰν τόπος σοφίας ὅπου πηγαίνει τὸ βασιλόπουλο νὰ σπουδάξει.

Στῆς χαρᾶς τὴν πολιτεία, τέλος, φαίνεται καθαρά πῶς ὁ Κρητικὸς λαὸς ἔξερε πῶς ὑπῆρχαν θαμμένες πολιτείες, παληές ἐπιγραφές, κόσμοι ἄγνωστοι...

² Δὲν εἶναι ὅμως ἡ μοναδικὴ τροφοδότισσα τῶν παραμυθίων ἡ Ἀνατολή. Καὶ ἡ Αἴγυπτος ἐκαλλιέργησε ἀπὸ πολὺ παλιὰ καὶ μὲ πολλὴ τέχνη τὸ παραμῦθι.

³ Γιὰ τὸ Βυζαντινὸ Παραμῦθι, μᾶς μίλησε ὁ Σεβ. Καθηγητῆς, Πανεπιστημίου κ. Γ. Μέγας.

Χαλιμᾶ βρίσκομε λίγη Ὀδύσσεια, φυσικά Ὀδύσσεια διαπλασμένη σύμφωνα με τὸ πνεῦμα καὶ τίς συνθήκες τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ χαλιμᾶ εἶναι ἓνα ἀξιόλογο λογοτεχνικὸ μνημεῖο γιὰ τὴν ἐποχὴ καὶ τὸν τόπο ποῦ φτιάχτηκε. Δὲν εἶναι κατασκευάσμα ἐνὸς ἀνθρώπου οὔτε καὶ ὠρισμένου χρόνου. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ νέες διηγήσεις κολλιόντουσαν στὸ κύριο σῶμα. Ἀπόδειξη πῶς ὄλο καὶ συμπληρώνονταν, εἶναι πῶς περιέχει καὶ διηγήσεις ποῦ ἀναφέρουν πρόσωπα ὑπαρκτὰ σὰν τὸν Βανδρεδὶν Λῶλο (Σουλτάνο τῆς Μοσοῦλης 1163—1259 μ.Χ.).

Οἱ Ἀραβες εὗρηκαν τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ μυθολογικοῦ κύκλου. Ὁ ἱστορικός των Μαζουντὶ βεβαιώνει πῶς ὑπάρχουνε μέσα σ' αὐτὸν τὸν κύκλο διηγήσεις ὁμοιες μ' αὐτὲς ποῦ μεταφράστηκαν ἀπὸ τὰ Ἰνδικά, Ἑλληνικά καὶ Περσικά. Εἶναι δηλαδὴ σύνολον μύθων διαφόρων ἐποχῶν ἀκόμη καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαροῦν ἐλ Ρασίδ.

Ἐστερα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες ἀπὸ τότε ποῦ πρωτοφτιάχτηκε (8ος αἰῶνας μ.Χ.) ἡ χαλιμᾶ ἔρχεται στὴν Εὐρώπη καὶ πρωτοδημοσιεύεται διασκευασμένη στὰ 1704.

Ἀργότερα πολλοὶ ἀραβιστὲς κάνουν ἐκδόσεις τῆς σὲ πολλοὺς τόμους.

«Οἱ χίλιες καὶ μιὰ νύχτες»¹ εἶναι ἀχαλίνωτης φαντασίας δημιουργήματα, γεμᾶτα μὲ τόσα φανερά καὶ πολλὰ ψέμματα, ποῦ σωστὰ λένε στὴν Κρήτη «ψευτοχαλιμᾶ» κάθε γυναῖκα ποῦ περιγράφει μὲ κάποια ὑπερβολὴ ἓνα περιστατικό.

Στὸ Ἀραβικὸ Μυθολογικὸ, ὅπως ὀνομάζεται κι' ἀλλοιῶτικα ἡ Χαλιμᾶ, (ἐκδ. Βενετίας τυπογρ. Φραγκ. Ἀνδρεῶλα 1837 μετάφρ. ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ), φαίνεται συγγραφέας τῆς ὁ Δερβὶς Ἀβοῦ Βεκὴρ.

Ὁ μεταφραστὴς στὸν πρόλογο λέει πῶς στὴν Εὐρώπη τότε γινότανε πολὺς λόγος γιὰ τὴ χαλιμᾶ καὶ γιὰ νὰ μὴ τὴν στερηθοῦνε οἱ Ἕλληνες, τὴ μεταφράζει καὶ στὴ γλῶσσα μας, καὶ πῶς ἡ συνέχεια τῆς μετάφρασης τῶν ὑπολοίπων τόμων θὰ ἐξαρτιότανε ἀπὸ τὴν πούληση τοῦ πρώτου τόμου².

Ἀπὸ τίς πολλὲς διηγήσεις τῆς Χαλιμᾶς φαίνεται πῶς πήγαιναν καλλίτερα στὴν ἑλληνικὴ νοοτροπία οἱ διηγήσεις τοῦ περιηγητῆ Ἀμπουλβάρη.

«Ὁ Ἀμπουλβάρης» ἐκυκλοφόρησε πολὺ στὴν Κρήτη σὰν ξεχωριστὴ

¹ Ὑπάρχει καὶ ἄλλο μυθολογικὸ «χίλιες καὶ μιὰ μέρες» ποῦ εἶναι διηγήσεις περσικὲς, τούρκικες κινέζικες κι' ἀραβικὲς. Ὁ Σαίντ Κρουά ντ' ΑΖΡΟΤ ἔφερε στὴ Γαλλία ἀπὸ τὰ ταξείδια του τὸ χειρόγραφο, ποῦ τοῦ χάρισε ὁ Σεΐχης Ρεφαὰ Ἐφένδης Διευθυντῆς τῆς σχολῆς γλωσσῶν Καῖρου, γραμμένο πάνω σὲ περμαμηνὴ καὶ εἶναι πολλῶν αἰῶνων (;).

² Φαίνεται ὁμοίως πῶς πούληθηκε γιὰτὶ μετάφρασε ὑστερώτερα ἀκόμα ἄλλους δύο τόμους.

φυλλάδα, δίχως νά ἀναφέρει ἀπάνω πῶς εἶναι κομμάτι τῆς Χαλιμᾶς. Τέτοιος περνοῦσε ἀπὸ χέρι σὲ χέρι καὶ διαβάζονταν ἀπὸ γραμματισμένους κι' ἀγράμματους, μαζὺ μὲ τὸν Ναστρατὶν Χότζα, τὸν Μπερτόλδο, καὶ τὴ Γενοβέφα, φυλλάδες κι' αὐτὲς ποὺ τὶς ἔφερναν στὴν Κρήτη, οἱ ἐπαναπατριζόμενοι Κρήτες, ποὺ σὰν πρόσφυγες κατάφευγαν στὸ Ἐλεύθερο Βασίλειο τῆς Ἑλλάδας, κάθε ἐπανάσταση.

Τότες ὅμως τὸ Κρητικὸ παραμῦθι πέρασε μιὰ κρίση, γιατί τὶς φυλλάδες τὶς διαβάζανε κι' οἱ χωρικοὶ στὶς ἀποσπερίδες. Μὰ σιγὰ σιγὰ τὰ ξένα τοῦτο ἀναγνώσματα ξεχάστηκαν, γιατί ὁ χωρικός δὲν ἔχει τὸν καιρὸ νά συλλαβίζει, κι' εἶναι κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τόσο μεγάλα καὶ καμμιά φορά τόσο πολὺπλοκα, τὰ ἀναγνώσματα αὐτά, ποὺ ἡ μνήμη δὲν μπορεῖ νά τὰ συγκρατήσῃ. Ἔτσι τὸ κρητ. παραμῦθι ξαναγυρίζει ἀγνό κι' ὠραῖο στὸ τζάκι καὶ στὸ ντισταύρι.

* * *

Τὴ διάθεση νά ἀκοῦμε καὶ νά τερπώμαστε ἀπὸ τὴ διήγηση καὶ νά διδασκόμαστε, τὴν ἔχομε κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς προγόνους μας.

Ἐν τῷ Ἡρόδοτος ποὺ ἐπισκέφτηκε τὰ ἱερὰ τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Ἀνατολῆς, μάζεψε ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ἐξηγητῶν τὶς θαυμάσιες ἀφηγήσεις τοὺς καὶ ρωτοῦσε αὐτοὺς ποὺ τὸν φιλοξενούσαν γιὰ τὰ περασμένα τῆς Πατρίδας τοὺς.

Αὐτὸ εἶναι ἓνα δεῖγμα τῆς φιλομάθειας τοῦ Ἑλληνα, μᾶς λέει ὁ Πῶλ Ζιράρ στὸ περὶ Ἀθηναίων Ἀγωγῆς σύγγραμμά του. Κι' ἀκόμη λέει πῶς δὲν ὑπῆρχε ἡλικία ποὺ νά περιορίζει τὴ μάθηση γιὰ τοὺς Ἑλληνας «ἐγήρασκαν ἀεὶ διδασκόμενοι».

Οἱ διηγήσεις καὶ τὰ τραγουδάκια τῶν μητέρων ἦταν ἡ πρώτη μόρφωση τῶν προγόνων μας. «Διδάσκειν ἅμα καὶ τέρπειν».

Ἐν τῷ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλούταρχος ἀναφέρουν πῶς μὲ διηγήσεις κοιμίζανε τὰ παιδιὰ στὴν κούνια. Διηγήσεις μικρὲς στὴν ἀρχή, πλεῖο ἀνεπτυγμένες ὑστερότερα. Ἐν τῷ μῦθος λοιπόν, ἡ σύντομη διήγηση, εἶναι ἡ πρώτη διδασκαλία τῆς νηπιακῆς ἡλικίας, ὅπως ἀκριβῶς ὁ μῦθος εἶναι καὶ τὸ πρῶτο δημιούργημα τῆς νηπιακῆς ἡλικίας κάθε λαοῦ,

Πλεῖο πεπλατυσμένος μῦθος, πλεῖο πολὺπλοκος, καὶ «ἐντεχνος» μὰ μὲ ἄλλο σκοπὸ, εἶναι τὸ παραμῦθι.

Ἔτσι, ἀβίαστα, βρήκαμε πῶς ὁ μῦθος εἶναι ὁ πατέρας τοῦ παραμυθιοῦ¹.

¹ Στὴν Κρήτη τοὺς μῦθους τοὺς λέμε «Παραμιές». Ἴσως γιατί ἔχουνε μέσα τοὺς ἓνα ἠθικὸ συμπέρασμα, μιὰ παροιμία ἢ γιατί προέρχονται ἀπὸ παροιμία.

Συνειδητὰ δηλαδὴ ξεχωρίζομε τὴν παραμιά ἀπὸ τὸ παραμῦθι καὶ τὴν ξέρομε σὰ σύντομη διδαχικὴ ἢ εὐτράπελη διήγηση. Ὅπως ἐπίσης συνειδητὰ τὴν ξεχω-

Πότε όμως γίνηκαν οί μῦθοι; Αυτό τώρα πρέπει νά ἐξετάσωμε.

“Ολοι οί λαοί ἔχουνε μύθους, κοσμογονικούς, πού παρουσιάζουνε μάλιστα πολλές ὁμοιότητες, ἴσως γιατί ὅλοι τους σέ ὄλες τίς χῶρες, ἔχουνε δημιουργηθῆ ἀπό τὸ δέος τοῦ ἀνθρώπου γιά τίς δυνάμεις τῆς φύσης καί ἀπό τὴ φυσική συνέπεια τοῦ δέους, τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα.

Οί μῦθοι αὐτοί εἶναι βέβαια ἀνάλογοι μὲ τὴν πνευματικὴ κατάστασιν κάθε λαοῦ.¹

Μὲ τὸν καιρὸ οἱ φανταστικὲς αὐτὲς διηγήσεις ἄρχισαν νά ἀναφέρονται καί σέ ἄλλα θέματα ζῶα κλπ. Ἔτσι σιγὰ σιγὰ διαμορφώθηκαν μῦθοι διδαχτικοί καί σκωπτικοί.

Πότε ἀκριβῶς ἔγινε αὐτὸ δὲν ξέρομε. Ὁ Ἡσίοδος ὅμως (750 π.Χ.) καί ὁ Ἄρχιλοχος (725 π.Χ.) ξέρανε τὸ μῦθο. Ὑστερώτερα ὁ Αἴσωπος κάνει τοὺς μύθους τοῦ ἡ τελειοποιεῖ τὸ μῦθο, καί γίνεται περίφημος γιά τὴ σοφία του.² Ἐφαντάστηκε ἄραγε ὁ ἀσχημότετος αὐτὸς ἀνθρώπος πῶς θὰ γινότανε ἀντικείμενο γιά συζήτηση ἴσαμε τὴ συντέλεια τοῦ αἵωνα;

Πολλὲς πόλεις καί χῶρες ἐρίζουνε γιά τὸν Αἴσωπο. Ἄλλοι τὸν θέλουνε Σάμιο, ἄλλοι Φρύγα, ἄλλοι Λυδοὶ ὁ δὲ σύγχρονός μας Γάλλος Τρουφιὲ τὸν θέλει νέγρο. Καί ἡ Ἀθήνα ὅμως τὸν θέλει δικό της.³

ρίζομε ἀπὸ «τὰ βαίτζα» καί «τὰ νάκλια», τίς περιπετειώδικες δηλαδὴ διηγήσεις. Στίς παραδόσεις καί θρύλους, χωρὶς νά τοὺς κατατάσσωμε οὔτε μὲ τοὺς μύθους οὔτε μὲ τὰ παραμῦθια, δὲν ἔχομε δώσει ἰδιαιτέρο χαρακτηρισμό.

Ἄλλες πάλι διηγήσεις πού ἔχουνε βάση ἱστορικὴ ἢ προκύψανε ἀπὸ γεγονότα τίς λέμε «ἱστορίες». Ἀκούεται ἡ φράση «κάτσε νά σοῦ κάμω μιάν ἱστορία».

Οἱ Ἕλληνες τῆς Καισάρειας λένε τοὺς μύθους «Κουτσιούκ Μασάλ» — μικρὸ παραμῦθι.

¹ Τέτοιους μύθους βρίσκομε καί στοὺς λαοὺς τῆς Ἀφρικῆς καί στοὺς Ἰνδιάνους καί στοὺς Ἀτζέκους τῆς Ἀμερικῆς, κατοίκους δηλαδὴ χωρῶν πού τελευταῖα ἀνακαλύφθηκαν καί πού δὲν ἔχουνε ἔρθει ποτὲ σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν Εὐρώπῃ ἢ Ἀσίαν.

² Ὁ Πολυλάς στὸν πρόλογο τῆς Αἰσωπειοῦ φιλοσοφίας, ἀναφέρει πῶς ἡ ἐφεύρεση τῶν μύθων ἦτανε προγενέστερη τοῦ Αἰσώπου. Ὁ δὲ σύγχρονός μας Γεωργόπουλος στὴν στιχουργημένη μετάφρασή του τῶν Αἰσώπειων μύθων, (1949), ἀναφέρει πῶς ὁ Ἡσίοδος ξέρει τὴν ὑπαρξὴ γνωστοῦ προσώπου μυθοποιοῦ τοῦ Αἰσώπου (;

³ Μὰ καί Λυδοὶς καί Φρύγας νά θεωρηθεῖ, εἶναι γνωστὸ πῶς καί ἡ Λυδία καί ἡ Φρυγία εἶχανε δεχτῆ τὴν ἑλληνικὴ ἐπίδραση. Κατὰ συνέπεια εἶχε μέσα του πνεῦμα ἑλληνικό. Γνωστὸ πῶς ὁ βασιλεὺς τῆς Φρυγίας Μίδας εἶχε γυναῖκα ἑλληνοπούλα πριγκίπισσα τῆς Αἰολικῆς Κύμης. Στὴν αὐλὴ πάλι τοῦ Λυδοῦ Κροίσου (548-546) ἐπῆγε ὁ Αἴσωπος κι' ἀπόχτησε τὴν ἐμπιστοσύνη του. Καί δὲν ἦτανε ὁ μόνος Ἕλληνας πού πῆγε στὴν αὐλὴ τοῦ Κροίσου πού ἦτανε θερμὸς θαυμαστής τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ξέχωρα πού ἡ Λυδία εἶχε δεχτῆ τὴν ἰσχυρὴ ἐπίδραση τῶν ἑλληνικῶν ἀποικίων, καί οἱ κάτοικοί της ἤξεραν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καί ἐσέβοντο τοὺς θεοὺς τῶν ἑλλήνων, γι'αὐτὸ καί ὁ Κροῖσος ἔστειλε τὰ δῶρα στὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Μὰ κι' ὁ Ἄλκμάν, πού ὅπως ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ σ' ἓνα ποίημά του, ἦτανε ἀπὸ τίς Σάρδεις. Δοῦλος κι' αὐτὸς ἔχει ὅμως Ἑλληνικὴ συνείδηση καί περνᾷ τὴ ζωὴ του στὴ Σπάρτη, γράφοντας ποιήματα.

Ὁ Αἴσωπος ἦτανε δοῦλος μὰ ἐξυπνότατος. Ἐλλάξε πολλὰ ἀφεντικά. Τὸ τελευταῖο ἦτανε ὁ Σάμιος φιλόσοφος Ἰάδμωνας, ποὺ ντρεπότανε νὰ κρατάει αἰχμάλωτο ἕναν ἄντρα μὲ τέτοιο πνεῦμα, καὶ τὸν ἐλευθέρωσε. Ἔτσι στὰ 570 π.Χ.¹ διδάσκει μὲ τὸ περίβλημα τοῦ μύθου, δὲν κηρύσσει τίς ἀρχές του ἀπ' εὐθείας, γιατί, (λέει ὁ Κοραῆς), εἶχε μιὰ συστολή, ἀποτέλεσμα τῆς δουλιστικῆς ζωῆς του, κι' ὄχι τῆς ἀσκήμιας του².

Γιὰ πολλὰ χρόνια οἱ μῦθοι τοῦ Αἰσώπου βρίσκονταν στὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων, ὥσπου γίνηκε ἡ «συναγωγή» τους στὰ 300 π.Χ. (80 χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ Σωκράτη) ἀπὸ τὸν περιπατητικὸ φιλόσοφο Φαληρέα πρῶην δοῦλο κι' αὐτό, μὰ ἡ συναγωγή χάθηκε.

Ὁ Βαβρίας ὕστερα ἀπὸ τὸν Φαληρέα κάνει νέα συναγωγή. (Στὰ 1840 μ.Χ. εὐρέθηκε χειρόγραφο τῶν μύθων ἀπὸ τὸν Μηνᾶ Μινωῖδη ποὺ σταλμένος ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Κυβέρνηση γιὰ τὴν ἀνακάλυψη χειρογράφων περιώδευε τὴν Ἀνατολή).

Ἄλλος συναγωγέας εἶναι ὁ Θεόπομπος, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος στὸν βίο τοῦ Καίσαρος, « Ἀψάμενος τῆς Ἀσίας, Κνιδίους τε Θεοπόμῳ τῷ συναγαγόντι τοὺς μύθους χαριζόμενος ἠλευθέρωσε... »

Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες εἶχανε τὸν Αἴσωπον « ΤΥΠΟΝ » ὁ βίος του ἦτανε στὸ στόμα τοῦ λαοῦ κι' ἔφθασε ἴσαμε τοὺς συγγραφεῖς κι' ἀπὸ αὐτοὺς ἴσαμε μᾶς. Ὁ Αἴσωπος γίνηκε θρυλικὸ πρόσωπο κι' ὅταν πέθανε³, ἡ λαϊκὴ φαντασία ἔβγαλε τὸ μῦθο πῶς ὁ Αἴσωπος ἀναστήθηκε!

Ἡ φήμη του καὶ ἡ αἴγλη του ἦτανε τέτοια ποὺ ἔφτασε νὰ θεωρεῖται σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς 7 σοφοὺς.

Οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ κάμανε ἄγαλμα (Λύσιππος ὁ ἀγαλματοποιὸς) καὶ τὸ ἔστησαν ἀπέναντι στοὺς 7 σοφοὺς, ὁ δὲ Ἀγαθίας, ἀργότερα, ἔγραψε πάνω στὸ ἄγαλμα:⁴

- » εὐγε ποιῶν Λύσιππε γέρον,
- » Σικυνῶνιε πλάστα, Δεῖκελον
- » Αἰσώπου στήσας τοῦ Σαμίου
- » ἑπτὰ σοφῶν ἔμπροσθεν
- » ἐπεὶ κεῖνοι μὲν ἀνάγκην ἔμβαλον,

¹ Ὁ Αἰσωπος φέρεται σὰ σύγχρονος τοῦ Σόλωνα καὶ τῆς Σαπφῶς (Ἡρ. Β' 135). Ὁ Ἡρόδοτος (Ἱστορ. Β' Εὐτέρη 134) ἀναφέρει γιὰ τὸν Αἴσωπο καὶ τὸν ἀποκαλεῖ λογοποιό. Μᾶς κάνει δὲ γνωστὸ ἀκόμη πῶς ὁ Ἰάδμωνας ὁ ἐγγονος τοῦ φιλοσόφου πῆρε ἀπὸ τοὺς Δελφοὺς τὸ πρόστιμο γιὰ τὸν ἀδικο φόνο τοῦ Αἰσώπου.

² Κάποτε κάποιος ἐπέιραξε τὸν Αἴσωπο γιὰ τὴν ἀσκήμια του, μὰ ὁ Αἴσωπος τὸν ἔβαλε στὴ θέση του μὲ μιὰ δηχτικὴ ἀπάντηση, γιατί δὲν εἶχε πάθει αὐτὸ ποὺ λένε σήμερα σύμπλεγμα κατωτερότητας, μὰ ἀντίθετα πίστευε πῶς τὸ πνεῦμα καὶ ὄχι τὸ σῶμα εἶναι τὸ πᾶν.

³ Σ' ἄλλο σημεῖο ἀναφέρομε τὸν τρόπο τοῦ θανάτου του.

⁴ Γιὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Αἰσώπου ἀναφέρει καὶ ὁ Φαῖδρος βιβλ. β'.

- » οὐ πειθῶ, φθιέγμασι τοῖς σφετέροις
- » ὅς δὲ σοφὸς μύθοις καὶ πλάσμασι
- » καίρια λέξας, παίζων ἐν σπουδῇ,
- » πείθει ἔχεφρονεῖν. Φευκτὸν δ' ἢ τρηχεῖα παραίνεις.
- » Ἡ Σαμίου δὲ τὸ γλυκὺ τοῦ μύθου
- » καλὸν ἔχει δέλεαρ

* * *

Μεγάλα πνεύματα ἔχουν ἀσχοληθῆ με τὸν Αἴσωπο, (Σωκράτης, Πλάτων, Διογένης ὁ Λαέρτιος, Πλούταρχος κλπ).

Ὁ Σωκράτης¹ ἀναγνωρίζει τὸν Αἴσωπο λέγοντας « . . . . . μοῦ φαίνεται πῶς ἂν τὸ πρόσεχε αὐτὸ ὁ Αἴσωπος θὰ ἔκανε κανένα μῦθο». Καὶ ὁ Πλάτων ἐπίσης ἀναγνωρίζει τὸν Αἴσωπο ὅταν μᾶς παρουσιάζει τὸν Κέβη νὰ ρωτᾷ τὸ Σωκράτη γιὰ τοὺς μύθους ποὺ ἐκεῖνος ἐστιχοῦργεῖ στὴ φυλακῆ: « . . . . . γιὰ τὰ ποιήματα δηλαδὴ ποὺ ἔκαμες στιχοῦργώντας τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου μ' ἐρώτησαν μερικοί . . . . . ». Καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ Σωκράτη εἶναι πλεὶς ἐπιβεβαιωτικὴ « . . . . . ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν ἤμουνα ἐφευρετικὸς στοὺς μύθους γιὰ τοῦτο λοιπὸν ἐστιχοῦργησα τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου, ποὺ τοὺς εἶχα πρόχειρους (στὸ νοῦ μου) καὶ τοὺς ἤξερα καλά ».

Καὶ μιὰ ποὺ ὁ Σωκράτης εἶναι « ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατος » θὰ μπορούσαμε νὰ ἀρκεστοῦμε μόνο στὴ γνώμη του.

Ὡς τόσο ἂς δοῦμε τί λέει καὶ ὁ νεώτερος ἀπὸ τὸ Σωκράτη Πλούταρχος στὰ ἠθικά του².

- » Οἷον ἐνταῦθα δῆπουθεν λέγεται ἔλθειν Αἴσωπον
- » ἔχοντα παρὰ Κροίσου χρυσίον, ὅπως τε θύσῃται
- » τῷ Θεῷ μεγαλοπρεπῶς καὶ Δελφῶν ἐκάστῳ διανεῖμῃ
- » μνᾶς τέσσαρας. Ὁργῆς δέ τις, ὡς ἔοικεν,
- » καὶ διαφορᾶς αὐτῷ γενομένης πρὸς τοὺς αὐτότι,
- » τὴν μὲν θυσίαν ἐποιήσατο, τὰ δὲ χρήματα
- » ἀνέπεμψεν εἰς Σάρδεϊς, ὡς οὐκ ἀξίων ὄντων
- » ὠφελῆθῆναι τῶν ἀνθρώπων. Οἱ δὲ σκεφθέντες
- » αἰτίαν ἐπ' αὐτὸν ἱεροσυλίας, ἀπέκτειναν,
- » ὃ σ α ν τ ε ς ἀπὸ πέτρας ἐκείνης ἦν Ὑάμπειαν,
- » καλοῦσιν. Ἐκ τούτου λέγεται, μηνύων τὸ θεῖον
- » αὐτοῖς ἀφορίαν τε γῆς ἐπαγαγεῖν καὶ νόσων ἀτόπων
- » ἰδέαν πᾶσαν . . . . . τρίτῃ δὲ γενεᾷ Σάμιος Ἰδμων
- » ἀφίκετο, γένει μὲν οὐδὲν Αἰσώπῳ προσήκων,
- » ἀπόγονος δὲ τῶν πριαμένων αὐτὸν ἐν Σάμῳ γεγονώς »

¹ Βλέπε Θεοδωρακόπουλος «Εἰσαγωγή εἰς τὸν Πλάτωνα».

² «Τὰ ἠθικά» περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδέως τιμωρουμένων κεφ. 557.

Μὰ καὶ ἄλλοῦ ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Αἰσώπου καὶ τοὺς μύθους του.

« ἡ μὲν σὺν Αἰσώπειος ἀλώπηξ . . . »

» . . . τὸ τοῦ Αἰσώπου βατραχίδιον . . . »

» . . . ἢ τοῖς Αἰσωπικοῖς μύθοις πάλιν προσέχοντες. κλπ. κλπ.

Ἄ Διογένης ὁ Λαέρτιος στὸ βίο τοῦ Σωκράτη ἀναφέρει :

» Αἰσωπος πού ἔλεξε Κορίνθιον ἄστν νέμουσι . . . »

Κοντέψαμε ὅμως νὰ ξεχάσωμε τὸν Ἀριστοφάνη πού κι' αὐτὸς κάνει λόγο γιὰ « τὰ γελοῖα τοῦ Αἰσώπου »

* *

Μερικοὶ ξένοι ἰσχυρίζονται πῶς ὁ Αἰσωπος εἶναι πρόσωπο φανταστικὸ καὶ πῶς οἱ Ἕλληνες εἶχανε τὴ μανία νὰ ζητοῦνε σὲ κάθε εἶδος λογοτεχνίας, ἓνα ἐφευρέτη.

Εἶτε ὅμως εἶναι ὑπαρκτὸ πρόσωπο ὁ Αἰσωπος εἶτε ὄχι, οἱ μῦθοι του εἶναι τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος πού λάμπει καὶ στραφταλίζει καὶ « ρέπει » πρὸς τὴν ἠθική. Ἀντιπροσωπεύουν δὲ μιὰν ὀρισμένη πνευματικὴ περίοδο τῆς Ἑλλάδας.

Ἄ Ἰ. Τρυφφὸρ, Γάλλος ποιητὴς Μέλος τῆς Κομεντί Φρανσαίζ τακτικὸς ὁμιλητὴς Πανεπιστημίου Θηλέων στὰ 1907, ὁμολογεῖ πῶς ὁ Φαῖδρος καὶ ὁ Γάλλος Λαφονταίν, ἔχουν τὴ γνώμη πῶς ὁ Αἰσωπος εἶναι ὁ ἐφευρέτης τοῦ μύθου. Καὶ πῶς ὁ Λαφονταίν ἔχει προτάξει στοὺς μύθους του ¹ μιὰ βιογραφία τοῦ Αἰσώπου, παρμένη ἀπὸ τὸν καλόγηρο Πλανούδη. Διερωτᾶται ὅμως παράλληλα ἂν ὑπῆρξε καὶ ὁ Πλανούδης !!

* *

Μιὰ ἀπὸ τίς μυθοπλασίες γιὰ τὸν Αἰσωπο εἶναι καὶ ἡ παρὰ κάτω :

« Ὁ Αἰσωπος ἦτανε βοσκὸς κι' ἔβοσκε τὰ πρόβατά του
» κοντὰ σ' ἓνα ναὸ τοῦ Ἑρμῆ. Πολλοὶ πήγαιναν δῶρα
» στὸ Ναό. Ὁ Αἰσωπος, φτωχός, πῆγε μόνο λουλούδια.
» Σὰν ἔφτασε ἡ μέρα πού ὁ Ἑρμῆς θὰ μοίραζε τὰ δῶρα
» τῆς φρόνησης, ξέχασε τὸν Αἰσωπο. Ἀργότερα θυμῆθηκε
» ἓνα μῦθο πού — τὸν εἶχε μάθει ἀπὸ τίς ΩΡΕΣ πού τὸν
» κουνούσανε, σὰν ἦτανε μικρός, μέσα στὴν κούνια του
» στὴν κορφή τοῦ Ὀλύμπου. « Στάσου » — εἶπε ὁ Ἑρμῆς
» στὸν Αἰσωπο. Ἐνας μῦθος εἶναι τὸ πρῶτο μάθημα
» πού πήρα, σοῦ δίδω λοιπὸν τὴ δύναμη νὰ κάνεις
» μύθους ».

¹ Ὁ δικὸς μας Γεώργ. Αἰτωλὸς ἔγραψε μύθους μιμούμενος τὸν Αἰσωπο καὶ προηγεῖται κατὰ 100 χρόνια ἀπὸ τὸν Λαφονταίν.

Τὸ μύθευμα γιὰ τὴ θεϊκὴ καταγωγὴ τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου φανε-
ρῶνει τὸ θαυμασμό πού τρέφανε γι' αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες, τὴ γοητεία πού
ἐξασκούσανε στὰ πλήθη καὶ τὴν ἱκανοποίηση, ἴσως πού ἐνοιώθε καθέννας
ἀνακαλύπτοντας μέσα σ' αὐτοὺς ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, πρᾶμμα
πού καὶ σήμερα γίνεται, ἀπ' ὅσους ξέρουνε νὰ σκύψουνε ἀπάνω τους,
γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι πάντα ὁ ἴδιος σ' ὅλες τὶς ἐποχές.

Μυθογράφοι, μιμητὲς τοῦ Αἰσώπου φάνηκαν πολλοί¹.

Ἡ Γαλλία πρὶν ἀπὸ τὸν Λαφονταῖν ἔχει νὰ παρουσιάσει στὰ 1141
τὴν Μαρί ντὲ Φράνς (ψευδώνυμον) πού ἔγραψε μύθους μὲ τὸν τίτλο
ΥΖΟΠΕΤ, ὄνομα πού δίδονταν ἐκεῖνα τὰ χρόνια σ' ὅλους τοὺς μύθους
πού μεταφράζονταν στὰ Γαλλικά, γιατί θεωρούσανε πῶς ὅλα τὰ θέματα
τῶν μύθων αὐτῶν ἦτανε παρμένα ἀπὸ τὸν Αἰσώπο.

Ἄλλος Γάλλος, σύγχρονός μας ὁ ΑΝΡΙ ΡΟΥΖΟΝ, Γραμματέας τῆς
Ἀκαδημίας Καλῶν Τεχνῶν πάλι στὰ 1907, σὲ διάλεξή του ἐξαίρει τὸν
Λαφονταῖν καὶ λέει πῶς ἐνσαρκώνει σὲ μέγιστο βαθμὸ τὸ Ἐθνικὸ πνεῦμα
τῶν Γάλλων καὶ πῶς εἶναι πρότυπο τῆς Γαλλικῆς Λογοτεχνίας. Ἄν ἓνας
μῦθος — λέει — τοῦ Λαφονταῖν μεταφραστεῖ ἀπὸ ἓνα Ἄγγλο ἢ ἓνα Γερ-
μανό, ὁμολογῶ πῶς δὲν εἶμαι σίγουρος γιὰ τὴν εἰλικρινεία του. Καὶ ρωτῶ
τὸν ἑαυτό μου νὰ μάθω ἴσαμε ποιὸ σημεῖο ὁ ξένος αὐτὸς νοιώθει καὶ
αἰσθάνεται ἓνα συγγραφέα πού εἶναι ἀποκλειστικὰ δικός μας. Ξέρετε —
λέγει — ὁ ΑΝΡΙ ΡΟΥΖΟΝ — τὴν ξηρότητα τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου.
Ὁ Λαφονταῖν εἶναι πού ἀνανέωσε τὸ μῦθο καὶ ἔβαλε μέσα τὸ ἀθάνατο
Γαλλικὸ πνεῦμα².

Λησμονεῖ ὅμως ὁ κ. ΑΝΡΙ ΡΟΥΖΟΝ πῶς ὁ Λαφονταῖν ἦν τλησε
ἀπὸ τὸν Αἰσώπο. Καὶ μπορεῖ βέβαια οἱ μῦθοι μας νὰ εἶναι σύντομοι,
ὅμως ἔχουν μέσα τους τὸ ἀθάνατο ἑλληνικὸ πνεῦμα, πού εἶχε γιὰ ἀρχή
του τὸ « οὐκ ἓν τῷ πολλῷ τὸ εὔ ».

¹ Ὑπάρχουνε κι' ἄλλοι μῦθοι τοῦ τύπου τῶν Αἰσωπίων, καὶ ἀποδίδονται στὸν
Ἅγιο Κύριλλο πού ἔδωσε τὸ Χριστιανισμό στους Σλαῦους. Οἱ μῦθοι γράφηκαν
ἑλληνικά, μὰ τὸ ἑλληνικὸ χειρόγραφο χάθηκε. Σῶζεται μόνο ἡ Σλαυικὴ καὶ ἡ Λατι-
νικὴ μετάφραση.

² Ὁ δικός μας ὁ ἀείμνηστος Γρηγόριος Ξενόπουλος στὴ Φιλολογικὴ Πρωτο-
χρονιά τοῦ 1949 δίδει μιὰ χαριτωμένη μελέτη γιὰ τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου. Βρι-
σκει μάλιστα πῶς οἱ μῦθοι αὐτοὶ ἔχουνε ἀνακρίβειες βιολογικές, πού οἱ εἰδικοί
π.χ. ἐντομολόγοι θὰ δυσανασχετούσανε γι' αὐτές. (Π.χ. τὸ κουνούπι — λέει — δὲν
αὐλεῖ ὅταν κάθεται ἢ τὸ τζιτζίκι δὲν ἐπιζῆ τὸ χειμῶνα. Ὅμως — λέει — ἔτσι τὰ
θέλομε κι' ἔτσι μᾶς ἀρέσουν τὰ ζῶα τοῦ Αἰσώπου, κι' ἄς μὴ τοὺς συζητοῦμε,
ἄς τοὺς θαυμάζουμε μόνο κι' ἄς τοὺς μεταφράζουμε γιὰ νὰ τοὺς νοιώθουμε. Ἄν
καὶ εἶναι — λέει — τοῦτο τὸ τελευταῖο δύσκολο, γιατί πῶς νὰ ἀποδοθῆ ἱκανοποιη-
τικὰ σὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη γλῶσσα αὐτὸ τὸ διαμαντάκι « ὦ Οἶα κεφαλὴ καὶ ἐγκέ-
φαλον οὐκ ἔχει »; Πῶς νὰ τὴν ἀποδώσῃ κανένας χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν εἰδικὴ σημα-
σία πού ἔχει αὐτὸ τὸ ὑπέροχο « οἶα »;

Τὴν ἀξία τοῦ Λαφονταίν δὲν τὴν ἀμφισβητοῦμε. Παρατηροῦμε μόνο μὲ θλίψη, πῶς οἱ ξένοι ἀντλοῦνε ἀπὸ τῆ χώρα τοῦ πνεύματος κι' ὕστερα ξεχνοῦνε τὰ δάνεια ποῦ κάνουνε.

*
**

Γιὰ τὴν καταγωγή τοῦ μύθου καὶ τοῦ παραμυθιοῦ πολλές συζητήσεις ἔχουνε ἀνοιχτῆ, ἀπὸ σοφοὺς μελετητές, καὶ πολλές γνώμες ἔχουνε ἐκφραστῆ.

Γιὰ τέτοιου εἴδους θέματα μερικοὶ ἐπιστήμονες πέφτουνε σὲ λάθη, ἄθελά τους. "Ἄλλοι πάλι κάποτε βγάζουνε συμπεράσματα ἀνακριβῆ, ἀνάλογα μὲ τὶς προσωπικὲς τους συμπάθειες. Γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμε κι' ἐκείνους ποῦ ἀπὸ ἔχθρα δίδουνε συμπεράσματα ψεύτικα. Εὐτυχῶς τούτων τῶν τελευταίων εὐκολα καταπέφτουνε οἱ γνώμες.

Γιὰ τὸ μῦθο καὶ τὸ παραμῦθι, ἐρευνητὲς Ἰνδολόγοι καὶ Ἀραβιστὲς, ἔχουνε ἄλλος ἄλλη γνώμη.

"Ἄλλοι λένε πῶς οἱ μῦθοι καὶ τὰ παραμῦθια ἔχουνε Ἀραβικὴ ἢ Περσικὴ τὴν προέλευση, χωρὶς νὰ ἀδικοῦνε καὶ τὴν Αἴγυπτο, ποῦ ἂν δὲν ἐδημιούργησε τὸ παραμῦθι, ὡς τόσο τὸ καλλιέργησε πολὺ πρῶιμα καὶ τὸ ἔφερε σὲ σημεῖο μεγάλης ἀκμῆς. "Ἄλλοι πάλι λένε πῶς καὶ τὰ δυὸ εἶναι Ἰνδικῆς καταγωγῆς¹

Μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους εἶναι καὶ ὁ ἀθάνατος Νικόλαος Πολίτης, ὅταν γράφει:²

« Ἡ ἐπικοινωνία τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν Ἰνδιῶν, ἰδίᾳ
» μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, κατέστησεν ἐν
» Ἑλλάδι γνωστούς πολλοὺς Ἰνδικούς μύθους, εἰς τὸν
» Πλούταρχον δὲ καὶ τινὰς ἄλλους συγγραφεῖς ἀνευρίσκομεν
» ἐνιαχοῦ ἀπηγήσεις τοῦ Συντίπα κλπ. . . . Ἄλλ' ἐκτὸς
» τῶν δύο τούτων πλουσιωτάτων πηγῶν³ πιθανῶς δὲν
» ἦσαν ἄγνωστοι ἐν Ἑλλάδι καὶ ἕτεροι Ἰνδικαὶ συλλογαὶ
» ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν αἰσωπέων μύθων
» πρὸ πάντων δὲ ἐκ τοῦ ὑπὸ Πλανούδη ἴσως συνταχθέντος
» βίου τοῦ Αἰσώπου ».

Καὶ ἄλλαχοῦ :

» . . . ἡ ἀξία αὐτῶν τῶν ἱστοριῶν (τοῦ Συντίπα)
ἔγκειται ἄλλαχοῦ. Διότι ἅπασαι σχεδὸν ἀνήκουσιν εἰς Ἀρχαιοτάτην

¹ Ὁ Μπένφει παραδέχεται πῶς ὁ μῦθος ἔχει πατρίδα τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ παραμῦθι τὴν Ἀνατολή. Ὁ Συλβ. ντὲ Σασὺ νομίζει πῶς καὶ τὰ δυὸ ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴ προέρχονται.

² Λαογρ Σύμμεικτα Τόμ. Α' σελ. 198.

³ τῆς Χιτοπαδάσσας καὶ Συντίπα Λαογρ. Σύμμεικτα Τόμ. Α' σελ. 180.

σειράν μύθων καὶ παραμυθίων, ἅτινα ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς παρέλαβον πάντα τὰ ἔθνη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης . . . . »

Στῶμεν εὐλαβῶς πρὸ τοῦ Ἔργου τοῦ Νικολάου Πολίτη! Τὸ ἔθνος τοῦ ὀφείλει εὐγνωμοσύνη. Δὲν εἶναι ὅμως, νομίζω, προσβολὴ ἢ ἀχαριστία πρὸς τὸν μέγαν Ἄνδρα, ἂν οἱ ἐπερχόμενες γενιές, μελετώντας, κρῖνουν τὸ Ἔργο Του.

Ἔνας λόγος λείπει στὴν Κρήτη :

« ποτέ σου μὴ καταφρονᾷς τὰ κάτω σκαλοπάθια

« γιὰτ' ἐκεῖδ' ἀπὸ πρωτοπατεῖς καὶ βγαίνεις σὰ παλάθια

Δὲν εἶναι λοιπὸν περιφρόνησις πρὸς τὰ κάτω σκαλοπάθια, (ποῦ ἐδῶ τοῦ δίδομε τὴν ἔννοια τοῦ πρῶτος καὶ βασικός), ἂν κάμουν οἱ ἐπερχόμενοι λίγες παρατηρήσεις¹

Τὸ ζήτημα ὅσον ἀφορᾷ τοὺς μύθους τίθεται καθαρὰ ἀπὸ τὸν Νικ. Πολίτην, « **Ἰδίᾳ μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.** »

Ἔτσι πέρνομε γιὰ βάση μιὰ χρονολογία, ἓνα σοβαρὸ σταθμὸ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ γενικὰ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὡς τόσο πολὺ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν Μ.Α. βρέθησαν στὴν Ἀσία ἔργα τέχνης ἑλληνικῆς, ποῦ μαρτυροῦνε πῶς Ἕλληνες τῶν ἀποικιῶν τοῦ Πόντου ἔκαναν τὸ ἐμπόριο μὲ τὴν Κεντρικὴ καὶ « Ἄπω Ἀσία » καὶ νότια Σιβηρία ἀκόμη. (² καὶ ³).

Ἀργότερα τὸ πρωτοφανὲς καὶ ἐκπολιτιστικὸ Ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του βαθεῖα ἄφησε τὰ ἴχνη στὴν Ἀσία.

---

¹ Ἡ ἐργασία μου αὐτὴ δὲν ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Ἐπιστήμονας, οὔτε καὶ ἐπιθυμῶ ἄλλωστε νὰ καταπατήσω τὰ θεϊκὰ περιβόλια τῆς ἐπιστήμης, ποῦ ἐκεῖνοι ἔχουνε τὴν τύχη νὰ τοὺς ἀνήκουε, πρῶτα γιὰτὶ δὲν εἶμαι ἐπιστήμων, κι' ὕστερα γιὰτὶ ἐκεῖνοι τὰ ξέρουν αὐτὰ καὶ ἔχουν ὁ καθένας ἀποκρυσταλλωμένη γνώμη, ἀκόμη δὲ ἔχουν ὅλα τὰ βοηθήματα καὶ τὴ μέθοδο νὰ ἀνατρέχουν καὶ νὰ ἐρευνῶν. Ξεκινῶντας ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ παρόρμηση ἐργάζομαι καὶ πρὸς τὸ πολὺ κοινὸν ἀπευθύνομαι.

² Ἀριστέας Προκονήσιος στὴν Ἀριμάσπειά του.

³ Φιλόστρατος εἰς βίον Ἀπολλωνίου ἀναφέρει πῶς στὴ Μηδικὴ εἶχε συναντήσει συνοικισμὸ Ἑρετριῶν ποῦ εἶχαν αἰχμαλωτιστῆ ἀπ' τὸ Δαρεῖο καὶ πῶς ἐπειδὴ ὅλοι ἦταν « λιθοξόοι » εἶχαν κατοικήσει σὲ λόφο ψηλὸ στὴν Κισσία, ὅπου καὶ χτίσανε ναοὺς ἑλληνικοὺς καὶ ἀγορὰ πῶς ἐξακολουθοῦσαν νὰ γράφουνε κατὰ τὸν ἑλληνικὸ τρόπο μέχρι Σαριδαίου.

Στὴ Βαβυλῶνα πάλι « ὁ Βασιλεὺς » ἀπάντησε σὲ γλῶσσα ἑλληνικὴ, ποῦ τὴν ἤξερε σὰ μητρικὴ του.

Οἱ ἑρετριεῖς αὐτοὶ διατηροῦσαν « προνόμιον » νὰ μὴ καταπατιοῦνται τὰ σύνορά τους καὶ νὰ νέμωνται τὴ γῆ ποῦ τοὺς εἶχε ἀπονείμει ὁ Δαρεῖος.

Γνωστὸ ἐπίσης πῶς Ἕλληνες βρεθῆκανε ἀντιμέτωποι στὸν Μέγα Ἀλέξανδρο στὸ Γρανικὸ ποταμὸ. Ὅπως γνωστὸ εἶναι πῶς Ἕλληνας ἦταν (ὁ Σκύλαξ) ὁ Ναύαρχος τοῦ Δαρείου.

Πώς είναι δυνατόν να ξμεινε άνεπηρέαστος ό ψυχικός κόσμος τής 'Ινδικής από την πορεία ένός στρατού που ό άρχηγός του σκότωσε τόν "Απι κι' άνακηρύχτηκε γιός Θεού;

Είναι αδύνατον να μη στάθηκε για πολλά πολλά χρόνια ή έλλη- νική επίδραση στη χώρα αύτή, άφου είναι γνωστή ή δύναμη του "Ελληνα να άφομοιώνει και να ύποτάσσει πνευματικά και τούς κατακτητές του άκόμη; Και είναι άραγε πολύ τολμηρό να δεχτούμε πως οί μύθοι του Αισώπου ταξιδεύοντας με τό στόμα φτάσανε ως την 'Ινδική;

"Ας μη κάνουμε όμως έρωτήσεις στον έαυτό μας. "Ας έξετάσωμε την ιστορία γραμμένη από ξένους, για να μη φανούμε έγωιστές.

Ό Γάλλος Σάρλ Σεινιεμπός, καθηγητής τής φακιλτέ ντέ λέτρ στο Παρίσι, γράφει στην 'Ιστορία του ('Ιστουάρ 'Ανσιέν- 'Ελλάς —). . . . « Ό 'Ελληνισμός στην 'Ανατολή» (Οί "Ελληνες νικητές σκορπίστηκαν σ' όλη την 'Ανατολή και φέρανε κεϊ τή γλώσσα τους, τις συνθήειές τους, τις τέχνες τους, τις έπιστήμες τους, τή θρησκεία τους. "Υστερα ό Σέλευκος ήρθε σε μεγάλες έμπορικές σχέσεις με την 'Ινδική και έστειλε τό Μεγασθένη πρεσβευτή στην αύλή του βασιλέα. Ό Μεγασθένης έγραψε τή διήγηση του ταξιδιου του κι' έδωσε πληροφορίες στην κεντρική 'Ελλάδα για την 'Ινδική. 'Εσυμπλήρωσε δε με τις παρατηρήσεις του τό έργο των σοφών που ειχε φέρει μαζύ του ό 'Αλέξανδρος. «'Ονισίκριτος ήν φιλόσοφος τῷ Διογένη τῷ κυνικῷ συνησχολα κόντων»¹.

¹ Ό Μεγασθένης αναφέρει πως τότε οί 'Ινδοί δεν ειχανε νόμους, μόνο ώρι- σμένα έθιμα, πρᾶμμα που βοηθεϊ στην άποψη πως ή καταγραφή του Κώδικα Μανου (500 π.Χ.) δεν ειχε ολοκληρωθῆ. 'Επίσης αναφέρει πως οί 'Ινδοί φιλοσόφοι ήτανε έλάχιστοι.

Ό 'Ηρόδοτος (484-424 π.Χ.) αναφέρει και περιπτώσεις άνθρωποφαγίας εις τό πενταπόταμον. Και του Βούδα άκόμη ή έμφάνιση γίνεται σε έποχή που ό 'Ινδικός λαός ειχε ξεπέσει πνευματικά.

Ό Πλούταρχος στο Βιβλίο του «Βίος 'Αλεξάνδρου» αναφέρει για τούς γυμνο- σοφιστές που συνάντησε ό 'Αλέξανδρος και για τις έρωτήσεις που τούς έκαμε. "Ενας άπ' αυτους ό Δαίδαμης ειπε πως ειχεν άκουστά για τό Σωκράτη, για τόν Πυθαγόρα (κι' ό Πυθαγόρας όμως ηξερε την ύπαρξη των βραχμάνων) και για τό Διογένη. "Ομως τα πνευματικά προϊόντα των 'Ινδών ησαν άκόμη ή θεογονία και οί ύμνοι και πολύ άργότερα πήρανε την ολοκληρωτική και τελειωτική τους μορφή, όπως τα ξερόμε σήμερα. Είναι γνωστό επίσης πως όλη ή σοφία άνήκε στους βραχμάνες, (ό λαός ήταν ποιμένες γεωργοί και κυνηγοί), που από γενιά σε γενιά άποστηθί- ζανε και κληροδοτούσανε τούς ύμνους (βιβλιοθήκες μνήμης) και πως ή Ραμαγιάνα πήρε την τελική της μορφή στις αρχές του τετάρτου αϊώνα.

Γνωστό άκόμη πως ίσαμε τόν τρίτο π.Χ. αϊώνα οί 'Ινδοί δεν ξερανε τή χρήση του λίθου και την διδάχτηκαν από τούς "Ελληνες.

Ό Ουέλς επίσης αναφέρει πως «οί βραχμάνες των 'Ινδιών άγνωοϋν πολλάκις τα ίδια των ιερά βιβλία όντες όκνηροί διανοητικῶς ένίστε».

Τὸν Μεγασθένη κατηγοροῦνε πῶς παρεμβάλλει στὶς διηγήσεις του μυθεύματα, μὰ λησμονοῦνε πῶς οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τοῦ Ἀλεξάνδρου μείνανε ζωντανὰ κέντρα ἑλληνισμοῦ, χώρια ποὺ ταξιδιώτες καὶ συγγραφεῖς κινημένοι ἀπὸ φιλομάθεια καὶ περιέργεια ταξιδεύανε στὴν νεοανακαλυμμένη χώρα.

Ἰνδικὰ νομίσματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀπομίμηση τῶν Ἀθηναϊκῶν, ποὺ κυκλοφοροῦνε στὴν Ἰνδικὴ ἴσαμε τὸ 180 μ.Χ. εἶναι ἓνα φορητὸ τεκμήριον τῆς ἑλληνικῆς ἐπίδρασης. Φορητὸ τεκμήριον θὰ χαρακτηρίσωμε καὶ τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου, ποὺ ἀπὸ στόμα σὲ στόμα μεταφέρθηκαν, διαπλάσθηκαν καὶ καταγράφηκαν μὲ καινούργια μορφή ἀπὸ τὸν Βιντιπάϊ στὴ χώρα τοῦ Ἰνδοῦ.

Κι' ὅπως στὰ 20 π.Χ. χάθηκε καὶ τὸ τελευταῖο ἑλληνικὸ κρατίδιον στὶς Ἰνδίες, κι' ὁ πέπλος τῆς λησμονίας ἐκάλυψε γιὰ τὸν πολὺ κόσμον τὴν ἑλληνικὴν κατάκτηση, ἔτσι σιγὰ σιγὰ σκοτίστηκε καὶ ἡ πνευματικὴ κατάκτηση καὶ πολλοὶ μελετητὲς θέλουνε γιὰ πατρίδα τοῦ μύθου τοῦ σκωπτικοδιδασχτικοῦ τὴν ἀπώτατην χώραν τῆς Ἰνδικῆς, ξεχνῶντας πῶς τὸ φυσικώτερον εἶναι νὰ ἔχουνε μεταφυτευτεῖ ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα οἱ μῦθοι καὶ νὰ ξαναγυροῦνε μεταμορφωμένοι κι' ἀλλαργοτάξιδοι (σὰν Στεφανίτης καὶ Ἰχνηλάτης ἢ σὰν Χιτοπαδάσα¹) στὴν πρώτη τους πατρίδα.

Εἶναι δύσκολον, ἂν ὄχι ἀδύνατον καὶ γιὰ τὸν εἰδικὸν ἀκόμη Εὐρωπαῖον, νὰ ξεδιαλέξει καὶ νὰ ἀνασύρει ἀπὸ τὸ πολὺπλοκον σύμπλεγμα τῆς Ἰνδικῆς μυθολογίας τοὺς χρονολογικὰ πρωτοφανέρωτους μύθους. Κι' ὅπως λέει ὁ Οὐέλς αἰ' Ἰνδαίαι εἶναι μιὰ πηγὴ ποὺ εἶναι δύσκολον νὰ τῆς ἀπονεύμει κανεὶς δικαιοσύνη².

Ὁ Γάλλος Βαρῶνος Συλβέστρ ντὲ Σασὺ στὴ Γαλλικὴ μετάφραση τοῦ Βιβλίου Καλίλα καὶ Δίμνα ἢ μῦθοι τοῦ Μπιντιπάϊ³ μὰς δίδει πολλὰ

¹ Στεφανίτης καὶ Ἰχνηλάτης ἢ Καλίλα καὶ Δίμνα εἶναι μετάφραση τῶν μύθων τοῦ Μπιντιπάϊ, ὅπως λέγεται καὶ ἀλλοιῶτικα τὸ βιβλίον. Εἶναι συλλογὴ μύθων. Ἡ μετάφραση ἔγινε ἀπὸ τὸν Μάγιστρο Συμεῶνα Σήθ στὸ τέλος τῆς ἐνδέκατης ἑκατονταετηρίδας. Βλέπε παρακάτω συμπληρωματικὰς πληροφορίες.

² Ὁ μῦθος τῆς ἀηδόνος καὶ τοῦ Ἰέρακα ποὺ ἀναφέρονται στὸν Ἡσίοδον εἶναι 6 αἰῶνες ἀρχαιότερος ἀπὸ τὸν πλέον ἀρχαιότερον Ἰνδικὸν μῦθον.

³ Βλέπε ποικ. φιλολ. Ἑθν. Βιβλιοθ. «Κ. καὶ Δ.» Καλίλα καὶ Δίμνα. Πρόκειται γιὰ ἓνα βιβλίον τῆς Γαλλικῆς σειρᾶς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βασιλέως, ὅπου ὁ μεταφραστὴς Συλ. ντὲ Σασὺ κάμνει εἰσαγωγικὴ μελέτη. Μετὰ ἀπὸ τὴν μελέτη εἶναι ἡ γαλλικὴ μετάφραση καὶ ἔπειτα τὸ ἀραβικὸν κείμενον Καλίλα καὶ Δίμνα. Βιβλίον Ἰνδικὸν γραμμένον στὴ σανκριτικῇ. Κεντρικοὶ ἥρωες δύο τσακάλια ποὺ λέγονται Καλίλα καὶ Δίμνα. Μεταφράστηκε πρῶτα στὴν περσικὴ ἀπὸ τὸν Βαρζόη ἢ Βαρζουιέχ καὶ ἀπὸ τὰ περσικὰ στὰ ἀραβικὰ ἀπὸ τὸν Ἀλμοκαφῶν. Μετὰ μεταφράστηκε ἀπὸ ἄλλους στὰ συριακά. Στὴν ἑλληνικὴν μεταφράστηκε ἀπὸ τὸν Μάγιστρο Συμεῶνα Σήθ μὲ τὸν τίτλον Στεφανίτης καὶ Ἰχνηλάτης ἀπὸ τὴν Ἀραβικὴν στὰ 1080 μ.Χ. Εἰς τὰ Ἰνδικὰ Γαλανοῦ περιέχεται καὶ ἡ μετάφραση τοῦ Συμεῶνα Σήθ. (βλέπε Ἰνδικὰ μετάφραση Γαλανοῦ ἀπὸ τὴν σανκριτικῇ).

στοιχεία, ώστε ένας καλής πίστεως μελετητής νά συμφωνήσει μαζί μας.

Δέ δυσκολευόμαστε νά παρουσιάσωμε παρά κάτω κομμάτια από τὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα :

« Τὸ βιβλίον αὐτὸ τὸ ἀποδίδουν στὸν Ἄραβον Ἀλμοκάφφα.

» Μὰ ἡ γνώμη αὐτὴ ἔχει πλεῖα ἀνατραπῆ.

» Εἶναι πλεῖα ἀποδεδειγμένο πῶς ὁ Ἀλμοκάφφας μετάφρασε ἀπὸ

» τὰ Περσικὰ στὰ Ἀραβικὰ¹. Μετάφρασε στὰ 760 μ.Χ. ἀπὸ

» τὴν Περσικὴ μύθους ποὺ εἶχανε μεταφερθῆ στὴν Περσία ἀπὸ

» τὴν Ἰνδικὴ διὰ τοῦ Μπαρζουιέχ στὰ χρόνια τοῦ Χοσρόη ».

Ὁ Μαζουντί, ἄραβος ἱστορικός τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ IV αἰῶνα ἐγείρας (950 μ.Χ.) ὁ Ἡρόδοτος τῶν Ἀράβων, ἀποδίδει τὸ βιβλίον αὐτὸ σ' ἓνα Ἰνδὸ βασιλεῖα.

Ὁ Πρόλογος τῆς Πελβικῆς μετάφρασης², ποὺ ὁ Ἄραβος μεταφραστὴς διατήρησε πάνω στὴν ἀραβικὴ μετάφραση τοῦ βιβλίου, δὲν ἀφήνει καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὴν Ἰνδικὴ καταγωγή τοῦ βιβλίου.

« Μποροῦμε — λέει ὁ Σουλ. ντέ Σασού — νά ἀνατρέξωμε στοὺς μύθους τῆς χιτοπαδάσα, ἀλλὰ ὁ συγγραφέας τῆς ἀναγγέλλει πῶς ἦν τλησε ἀπὸ βιβλίον ἀρχαιότερον, τὴν Πάντσατάντρα³, βιβλίον ποὺ ἔχει μεγάλη σχέση μετὰ τὸ βιβλίον Καλίλα, χωρὶς ὅμως νά θέλω νά πῶ, πῶς ἔχομε μέσα στὴν Πάντσατάντρα τὸ πρωτότυπον τῆς Καλίλα. Γιατὶ ἔχουν διαφορὰς μεταξὺ τους, μὰ ἔχουν καὶ τόσες ὁμοιότητες, ὥστε νά μὴ ἐπιτρέπεται νά ἀμφιβάλωμε πῶς ἔχουνε τουλάχιστον κοινὴν πηγὴν ».

* * *

¹ Βλέπε Ἀλεξ. Λογοτεχνία 1950. Ἄρθρον Ἄλυ Νούρ καθηγητὴ τῆς Ἑλληνικῆς στὰ Αἰγυπτιακὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ἐκεῖ ὁ κ. Ἄλυ Νούρ μᾶς λέει στὸ ἄρθρον του «εἰσαγωγή στὴν ἀραβικὴ λογοτεχνία» πῶς στὴν προἰσλαμικὴ περίοδο δὲν ὑπῆρχε στοὺς Ἄραβες γραπτὴ λογοτεχνία καὶ πῶς ἀπὸ στόμα σὲ στόμα μεταδίδονταν τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα. Ὅταν οἱ Ἄραβες ἄρχισαν νά σχηματίζουσι κράτη καὶ ἰσχυροποιήθησαν, ἄρχισαν νά μεταχειρίζονται τὴ γραφὴν. Κυρίως τὴν Περσία, Αἴγυπτον καὶ Συρίαν καὶ εἶδαν πῶς οἱ χῶρες αὐτὲς εἶχανε πολιτισμό. Ἐπρεπε λοιπὸν νά τὸν γνωρίσουν. Ἐτσι ἄρχισε ἡ μεταφραστικὴ ἐργασία στὴν Ἀραβικὴ, ἀπὸ Περσικὰ, Αἰγυπτιακὰ, Ἰνδικὰ. Εἶναι ἡ μεταφραστικὴ περίοδος τῆς Ἀραβίας. — Σχετικὰ μετὰ τοὺς Ἄραβας ὁ Οὐέλς γράφει: «Τὸ ἀραβικὸ πνεῦμα ἔφτασε γρήγορα σὲ μιὰ λάμψη, ποὺ μόνο ἡ λάμψη τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἦταν ἀνώτερη. Ὑπῆρχε ὅμως γιὰ τοὺς Ἄραβες καὶ μιὰ ἄλλη πηγὴ νά ἀντλήσουν, στὴν ὁποία πηγὴ εἶναι δύσκολον νά ἀπονεύωμε δικαιοσύνη «Αἰ Ἰνδία».

² Πελβικὴ εἶναι ἡ ἀρχαία Περσικὴ διάλεκτος.

³ Στὴ μετάφραση Γαλανοῦ τῆς Χιτοπαδάσας, ποὺ εἶναι ἐπιτομὴ τῆς Πάντσατάντρα, ὑπάρχει προοίμιον στανκριτικὸν μεταφρασμένον, φυσικὰ, ποὺ ἀναφέρει μαζί με ἄλλα πῶς :

«Ὁ Βισνουσαρμάν (συγγραφέας τῆς Χιτοπαδάσας) πᾶν βιβλίον ἐν κόσμῳ διεθλῶν, πολιτικὰ οἰκονομικὰ ἢ ἠθικὰ διαλαμβάνον, συνέγραψε τοῦτο τὸ λίαν χαριεν καὶ ἀπαράμιλλον ποίημα, ὅπερ εἰς 5 βιβλία διαιρεῖται ».

“Ομως, τὸ βιβλίον Καλίλα ἔχει μεταφερθῆ ἀπὸ τὴν Πελβικὴν εἰς τὴν Ἀραβικὰ. Στὴν Ἀραβικὴ λοιπὸν μετάφραση ὑπάρχει μίᾳ εἰσαγωγῇ ποὺ τὴν ἀποδίδουν σὲ κάποιον Μπεχνούντ. Ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη βρίσκεται στὸ ἀρχαιότερον χειρόγραφον. Ὁ Σ. ντὲ Σασὺ λέει ὅτι ὀλίγον τὴν ἐκτιμᾷ τὴν εἰσαγωγὴν αὕτη. Τὴν ἀναφέρει ὁμοίως. Δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται ἄλλως τε νὰ τὴν ἀποκρύψει.

Τὴν παραθέτομε κι' ἐμεῖς, κάνοντας δάνειον.

Καὶ νὰ ποιά εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ Μπεχνούντ :

« . . . . Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος στράφηκε κατὰ τοῦ Πώρου, ὁ Πώρος, κατὰ κάποιον χειρόγραφον, ἔπρεπε νὰ ὑποταχθεῖ. Ὅμως, ἐτοιμάστηκε γιὰ πόλεμον. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπτοήθη ἀπὸ τοὺς ἐλέφαντας κι' ἔβαλε τοὺς ἐργάτες τοῦ νὰ κάμουν κούφιας μορφῆς ἀλόγων καὶ καβαλλάρηδων ἀπὸ μπροῦντζο. Ἐγέμισε τὸ ἐσωτερικὸν μὲ νέφτι καὶ θειάφι. Ἐδιάταξε νὰ ντύσουν τὰ ὁμοιώματα αὐτὰ μὲ πανοπλίας καὶ φορέματα καὶ τὶς ἔβαλε εἰς τὴν πρώτην σειράν. Τὴν κατάλληλὴν στιγμὴν βάλανε φωτιὰ εἰς τὰ ὁμοιώματα. Οἱ ἐλέφαντες τοῦ Πώρου δὲν ἄρπαζαν μὲ τὶς προβοσκίδας τὰ πυρῶμενα ὁμοιώματα γιὰτὶ ἐκαίγονταν κι' ἔπεφταν κάτω. Ἐφευγαν λοιπὸν οἱ ἐλέφαντες κι' ἔφεραν σύγχισιν φοβερήν, Τέλος σὲ μονομαχίαν μὲ τὸν Ἀλέξανδρον νικήθηκε ὁ Πώρος. Ὁ Ἀλέξανδρος ἄφησε ἕνα στρατηγὸν νὰ διοικεῖ. Μὰ οἱ Ἰνδοὶ ἐπαναστατήσανε καὶ διάλεξαν βασιλέαν τὸν Νταβσελίμ, τὸν Δαψίμιλον τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸς ἀφοῦ ἐστερεώθη εἰς τὸν θρόνον ἐγκαταλείφθηκε εἰς τὰ πάθη τοῦ κι' ἔγινε τύραννος. Τότε ἕνας βραχμάνος ὁ Μπιντπάϊ παρουσιάστηκε εἰς τὸν βασιλέαν καὶ τὸν συμβούλεψε. Ὁ βασιλεὺς θύμωσε καὶ τὸν ἐκλείσεν εἰς φυλακὴν. Κανεὶς δὲν ἐτόλμουσε νὰ ἀναφέρει πλεῖστα τὸ ὄνομα τοῦ Μπιντπάϊ. Ἐνα βράδι ὁμοίως ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχε ὕπνον καὶ θυμῆθη τὸν Μπιντπάϊ. Ἐστειλε καὶ τὸν κάλεσε. Τὸν ρώτησε γιὰ τὸ « σύμπαν ». Εὐχαριστήθη ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις καὶ τοῦ ἀνάθεσε νὰ κάμει ἕνα ἔργον μὲ ἀνέκδοτα ὠφέλιμα καὶ διασκεδαστικά, γιὰ νὰ μείνῃ ἔτι γνωστὴ ἡ βασιλεία τοῦ. Ὁ Μπιντπάϊ ἔκαμε τὸ βιβλίον μὲ μύθους παραβολικοὺς, ὅπου ἄγρια ζῶα καὶ κατοικίδια μιλοῦνε καὶ συμβουλεύουνε γιὰ κάθε περίστασιν τοῦ ἀνθρώπινου βίου, ὥστε νὰ εἶναι εὐτυχεῖς ἄρχοντες καὶ λαός. Γιὰ τὸ βιβλίον λέγεται καὶ κάτοπτρον τοῦ ἡγεμόνος. Ὁ βασιλεὺς εὐχαριστήθη ἀπὸ τὸ βιβλίον καὶ τὸν ἔκαμε πρωθυπουργόν. Ὁ Μπιντπάϊ ἔκαμε προσεκτικὸν τὸν βασιλέαν νὰ φρουρήσῃ τὸ βιβλίον, νὰ μὴ πάει ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰνδίαν ».

*
* *

Ὁ Σ. ντὲ Σασὺ λέει πάρα κάτω, πῶς σκοπὸς τοῦ εἶναι νὰ ἀποδείξῃ πῶς τὰ πρότυπα τῆς Καλίλα καὶ τῆς Πάντσατάντρα ἔχουν μεταφερθῆ ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴν εἰς τὴν Περσικὴν γλῶσσαν.

Ἐμεῖς ἐδῶ, δὲν ἀμβισβητοῦμε καθόλου τὴν Ἰνδικὴ καταγωγὴ τῆς Πάντσατάντρας, γιατί εἶναι φανερό πῶς τούτη εἶναι «συναγωγὴ καὶ συμπλήρωση» τῶν μύθων τοῦ Μπιντπάϊ, ποῦ μάζεψε τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου ποῦ κυκλοφοροῦσανε στὴν Ἰνδική, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κατάκτηση. Δὲν διατήρησε ὅμως τὸ λεπτὸ πνεῦμα τοῦ Αἰσώπου οὔτε τὴ χάρη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ τοὺς ἐπλάτυνε καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ «ιδιάζον» Ἰνδικὸ χρῶμα¹.

Ἐπίστερα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες, ὁ Πέρσης βασιλεὺς Χοσρόης, ἔχοντας ἀκουστὰ νὰ μιλοῦνε γιὰ τὸ βιβλίον Καλίλα ἔστειλε στὶς Ἰνδίες τὸν Μπαρζουγιέχ καὶ μετάφρασε τοὺς μύθους καὶ τὸ βιβλίον τὸ ἔβαλε στὸ βασιλικὸ θησαυροφυλάκιο.

Στὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ κάμωμε ἓνα σταθμὸ, γιὰ νὰ δώσωμε νοερά τις εὐχαριστίες μας στὸ σοφὸ ἐκεῖνο Ἀνατολίτη Μπεχνούντ, ποῦ μᾶς ἄφησε σὰν τεκμήριον θαυμασμοῦ δικοῦ του καὶ τῶν συγχρόνων του, γιὰ τὸ ἑλληνικὸ μεγαλεῖον, τὸν πρόλογον ποῦ ἀρχίζει μὲ τὸ φτάσιμο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στὴν Ἰνδική².

Ὁ Μπεχνούντ μᾶς δίδει νὰ ξέρωμε πῶς τὸ πέρασμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τις χώρες τῆς Ἀνατολῆς ἐξακολουθοῦσε νὰ ζῆ στὴ μνήμη τῶν λαῶν ἐκείνων, ὕστερα ἀπὸ τόσους αἰῶνες καὶ πῶς ἦτανε τόσος ὁ θαυμασμός καὶ ἡ κατάπληξη τῶν ἀσιατικῶν λαῶν, ποῦ δημιούργησαν μύθους καὶ ἀνέκδοτα μὲ κεντρικὸ ἥρωα τὸν Ἀλέξανδρον.

Ὁ θρύλος πῶς ὕστερα ἀπὸ τὸν Μέγα Ἀλέξανδρον ἔκαμε ὁ Μπιντπάϊ τοὺς μύθους του, εἶναι τεκμήριον πῶς γιὰ πρώτη φορὰ γίνανε γνωστοὶ στὴν Ἰνδικὴ οἱ μῦθοι τοῦ τύπου τῶν Αἰσωπειῶν.

Καὶ οἱ ξένοι βέβαια, μελετητὲς ὅσοι ἐνεργοῦνε σύμφωνα μὲ τις συμπάθειές τους, δὲ θὰ πρέπει νὰ ἀποσιωπήσουνε αὐτὸ τεκμήριον, γιατί θὰ θεωρηθοῦνε, τὸ ὀλιγώτερον, πῶς δὲν κατέχουνε ὀλότελα τὸ θέμα τους.

Ἡ φανερὴ ἐπίδραση τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης πάνω στὴν Ἰνδικὴ (ἀγάλματα τοῦ Βούδα μὲ ἑλληνικὴ μορφή, οἰκοδομήματα κλπ.) δυναμώνει

¹ Ὁ συγγραφέας πάντοτε ἐκδηλώνει τις ἀτομικὲς του σκέψεις καὶ τὰ ἀτομικά του αἰσθήματα, ποῦ εἶναι ὅμως ἀνάλογα μὲ τις σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα ἐκείνων γιὰ τοὺς ὁποίους γράφει. Τὸ ἔργο δηλαδὴ τοῦ συγγραφέα ἀντανაკλᾷ στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ του καὶ συμβολίζει μιὰ ὀρισμένη πνευματικὴ του κατάσταση. Σὰν τὸν Ντίκενς π.χ. καὶ τὴν ἐποχὴ του. Καὶ τὰ ἔπη ὅμως τῶν Ἰνδῶν Ραμαγιάνα καὶ Μαχαβαράτα, ἂν καὶ εἶναι πολὺ μεγαλύτερα σὲ στίχους ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα (ἔργα πολλῶν ἐποχῶν καὶ πολλῶν ποιημάτων), δὲν ἔχουν τὴ χάρη καὶ τὴν κομψότητα τῆς Ἰλιάδας. Κατὰ τὸν ἀείμνηστο Τυπάλδο ὅπως καὶ κατὰ τὸν Χέρμαν Κάμιλλο Κέλνερ ἡ διάταξη καὶ διόρθωση τῶν² μεγάλων ἐπικῶν ποιημάτων καὶ ἡ ἐπιτομή των (Γαλανός) ἔγινε στὰ μέσα τῆς τελευταίας πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδας.

² Ἀπὸ προηγούμενη σημείωση φαίνεται πῶς ἡ ἑλλ. ἐπίδραση στὴν ἄλλη Ἀσία εἶχε προηγηθῆ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

καί τή γνώμη μας γιά τήν πνευματική επίδραση. Καί ὅπως ὁ ἑλληνικός Βούδας δέν ἔχει τὸ χαριτωμένο θέλημα τῶν ἑλληνικῶν θεῶν, ἔτσι καί οἱ διδαχτικοὶ μῦθοι τοῦ Μπίντπιάι δέν ἔχουν τὸ «χαρίεν» τῶν αἰσωπειῶν¹.

Θεωρῶ τὸν ἑαυτό μου εὐτυχῆ ποῦ ἔχω μὲ τὸ μέρος τῶν ἀπόψεων μου, τρεῖς διαλεχτὲς σύγχρονες προσωπικότητες. Πρῶτα γιά τὴ γέννηση τοῦ μύθου. Ἄν πολλοὶ ἀγνοοῦνε ἢ θέλουνε νὰ ἀγνοοῦνε τὴν πραγματικότητα, ἓνα εὐγενικὸ παιδί τῆς Γαλλίας, ὁ κ. Ἐμίλ Σαμπρί, Καθηγητῆς τοῦ Λυκείου Βολταίρου, γράφει στὸ βιβλίο του τῆς σειρᾶς «συλλογαὶ τῶν Πανεπιστημίων τῆς Γαλλίας» — Αἰσώπειοι μῦθοι — Παρίσι 1927:

« Τὸ εἶδος τῶν μύθων ἔχει δημιουργηθῆ πάνω σὲ ἑλληνικὸ ἔδαφος καί ἔχει ξαναντυθῆ τῇ φόρμα ποῦ χρησίμεψε γιά ὑπόδειγμα σὲ ὄλους τοὺς διαδόχους τοῦ Αἰσώπου ἀνώνυμους ἢ γνωστούς»

Ἔστερα γιά τὴν ἑλληνικὴ επίδραση στὶς Ἰνδίες:

α) Ἄπο τὴν ἔφημ. «τὰ Νέα» τῆς 5.8.50, πέρνομε τὰ παρακάτω ἀπὸ δημοσίευσμά της μὲ τὸν τίτλο: «Ἄπόγονοι τῶν Μακεδόνων σὲ μιὰ περιοχὴ τῶν Ἰνδιῶν ἀπὸ τὴ στρατιὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου».

« . . . » Ἦδη τὸ ζήτημα ἀποκτᾶ γιά τὴν Ἑλλάδα τουλάχιστον ἐπικαιρότητα, συνεπεία τῆς ἐπισκέψεως εἰς Ἀθήνας τοῦ Ἰνδοῦ ὑφυπουργοῦ τῆς παιδείας κ. Μ. Χασάν, ὁ ὁποῖος εἶπε: «ξέρετε στὶς Ἰνδίες μεταξὺ Πακιστάν καὶ Ἀφγανιστάν, ζῆ μία φυλὴ τῆς ὁποίας τὰ μέλη καυχῶνται ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἔχουν ἦθη καὶ ἔθιμα ξένα πρὸς τὰς ἄλλας φυλάς καὶ ὁμοιάζουν πολὺ πρὸς τὰ ἦθη τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων. Ἐπίσης ἡ γλῶσσα των ἔχει πολλὰς λέξεις ἀρχαίας ἑλληνικάς». Τὴν ἐπομένην περιερχόμενος ὁ Ἰνδὸς Ὑπουργὸς τὰ διαμερίσματα τοῦ Μουσείου μας, μόλις εἶδε τὸ ἀγαλμα τοῦ Διός, τὸ περιειργάσθη καὶ εἶπε: «σὰν αὐτὸν εἶναι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν φυλὴν ποῦ εὐρίσκεται μεταξὺ Πακιστάν καὶ Ἀφγανιστάν καὶ οἱ ὅποιοι διατείνονται ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου».

β) Ἡ Ἀμερικανίδα κ. Νέλλα Κούκ σὲ συνέντευξή της στὴν ἔφημερίδα Ἔθνος (Αὐγούστος 1951) ζητεῖ νὰ γραφοῦν τὰ παρὰ κάτω:

«Μὲ κατηγοροῦνε ὅτι ἐγκατέλειψα τὴν Ἑλλάδα γιά χατήρι τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐφυγα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπῆγα στὴν Ἑλλάδα. Ἐφυγα ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς τέχνης καὶ τῆς σοφίας, γιά νὰ πάω στὴ γενέτειρά της, στὴ χώρα ποῦ τὴν ἐδημιούργησε ὡς φυλὴ. Μ' αὐτὸ

¹ Κατ' οὐδένα λόγο μποροῦμε νὰ δεχτοῦμε τὴ γνώμη τοῦ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ (Ἐφημ. Βῆμα Ὀκ/βριος 1950) πῶς δέν ἦταν εὐκόλο στὸν Μ. Α. καὶ τοὺς διάδοχούς του νὰ ἐπηρεάσουν τὴν Ἀνατολὴ μὰ πῶς αὐτοὶ ἀντίθετα ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ κελίνην βαθύτητα. Καὶ πῶς ἡ ἐξελλήνιση τοῦ ἀρχαίου κόσμου εἶναι μῦθος! Λησμονεῖ (τοῦ ζητῶ συγνώμην) ὅμως ὁ κ. Δημαρᾶς, πῶς καὶ στὴν Σανκριτικὴ ἀκόμη διάλεκτο εἰσχωρήσανε λέξεις ἑλληνικές.

θέλω νά πῶ, πῶς τήν προϊστορική ἐποχή ἡ καρδιά τῆς Ἀνατολῆς ἐτροφοδότησε ὡς φυλὴ τὴν Ἑλλάδα. Μὰ οἱ Ἕλληνες ἐδημιούργησαν τὸν καταπληκτικὸ πολιτισμὸ καὶ ἐπεβλήθησαν μὲ τὶς ἀπαράμιλλες ἰκανότητές τους στὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Κατῶρθωσαν νά γίνουν παράδειγμα στοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ νά ἐπηρεάσουν τὴν Ἀνατολή. Σχετικὰ μ' αὐτὸ θὰ ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα. Ὅλες σχεδὸν οἱ χῶρες τῆς Ἀνατολῆς παρουσιάζουν ὡς τοπικὸ καὶ μυθικὸ ἥρωά τους τὸν Μέγα Ἀλέξαντρο; Λέγεται μάλιστα πῶς ἓνας στρατηγὸς τοῦ ἔχτισε μιὰ πόλη καὶ κράτησε ἡ πόλη 350 χρόνια τὴν ὠνόμασε Κρεκοπάτρια. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλης αὐτῆς ποὺ ἦτανε στὴ Βόρεια πλευρὰ τοῦ Ἀφγανιστάν ἦσαν βουδισταὶ καὶ πολὺ ἐξελειγμένοι στὶς τέχνες. Φυλάσσονται ὡς σήμερα στὸ Μουσεῖο τοῦ Καμπούλ πολλὰ ἀγάλματα μίγμα τῆς ἑλληνικῆς καὶ βουδιστικῆς τέχνης».

* *

Ὅ,τι ἰσχυρίζομαστε γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπίδραση πάνω στὴν Ἰνδική, δὲν μποροῦμε νά τὸ ἰσχυριστοῦμε καὶ γιὰ τὴν Περσία, ποὺ φαίνεται πῶς εἶχε κάποια φιλολογία, ποὺ χάθηκε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ καὶ τὴ Μογγολικὴ κατάχτηση.

Μιά ἀπὸ τὶς περσικὲς διαλέκτους ἡ Πελβικὴ ἀποθανάτιστηκε ἀπὸ τὸν Ἀβούλ Κασήμ Μανσοῦρ ἢ Φερδουσή, ποὺ ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τοῦ Χοσρόη, ἔκαμε ἀπὸ τὰ «πλανώμενα» ἠρωικά τραγούδια, τὸ ποίημα «Σάχ Ναμέ» δηλαδὴ βιβλίο τῶν βασιλέων.

Λίγες ἀναμνήσεις ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες διατηρήθηκαν στὴν Περσία, καὶ ὁ Περσικὸς μῦθος δανείζεται ἀπὸ ξένες πηγές.

Τὸ ἑλληνικὸ πέρασμα διασώθηκε μόνο σὲ ὀνόματα, μὰ οἱ περιπέτειες τῶν προσώπων δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Χοσρόης ἔδωσε ὁδηγίες γιὰ τὴ μετάφραση Ἰνδῶν καὶ Ἑλλήνων συγγραφέων¹.

Ὁ Μοασῆς ἢ Μουσᾶς (11ος μ.Χ. αἰῶνας) εἶναι ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου «Φιλόσοφος Συντίπας», ποὺ μεταφράστηκε ὕστερα στὴ Συριακὴ γλῶσσα κι' ἀπ' αὐτὴν μετάφρασε ὁ δικός μας ὁ Ἀνδρέόπουλος.

« . . . . ταύτην οὖν τὴν διήγησιν ἐπροϊστόρησεν

» Μοῦσος ὁ Πέρσης, πρὸς τὴν τῶν ἀναγινωσκομένων

» ὠφέλειαν

(Πρόλ. μυθολ. ἐκδ. Βενετίας 1851)

Ἐπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη μετάφραση ἔκδοσι Βενετίας 1849, κατ' εὐθειαν ἀπὸ τὸ Περσικὸ κείμενο.

¹ Γνωστὸ πῶς 7 ἀπὸ τοὺς διασημότερους ἐθνικοὺς σοφοὺς τῆς Ἀθῆνας ἤρθαν στὰ 523 μ.Χ. στὴν Περσία, στὴν αὐλὴ τοῦ βασιλεῖα Χοσρόη τοῦ πρώτου.

‘Ο ‘Ελληνας μεταφραστής ‘Ανδρέοπουλος λέει καθαρά πῶς εἶναι Πέρσης ὁ συγγραφέας τοῦ Συντίπα. Πρωτότυπο σανκριστικὸ ἄλλως τε δὲ βρέθηκε¹ καὶ νομίζω πῶς πρέπει νὰ ἰκανοποιηθῶμε μὲ τὴν ἐξήγηση πῶς εἶναι Πέρσης ὁ συγγραφέας, ἄς εἶναι καὶ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰ ‘Ινδικά².

*
**

Μὲ ὅλα τὰ παρὰ πάνω καταλήξαμε στὸ ἰκανοποιητικὸ συμπέρασμα πῶς οἱ μῦθοι οἱ διδαχτικοὶ καὶ σκωπτικοὶ ἔχουνε πατρίδα τὴν ‘Ελλάδα, τὰ δὲ παραμύθια τὴν ‘Ανατολή.

*
**

‘Αρνητὲς τοῦ μύθου ὑπῆρξαν πολλοὶ, παλαιοὶ καὶ σύγχρονοι. ‘Ο Κριτίας μὲ τὸ στόμα τοῦ Σίσυφου διδάσκει, πῶς οἱ θεοὶ καὶ οἱ μῦθοι εἶναι ψέμματα καὶ ἀποκυήματα τῶν ἀνθρώπων.

‘Ομως ὁ μῦθος καὶ τὸ παραμῦθι, εἶναι μιὰ κληρονομιά ποῦ τὴν παραδίδει ἡ κάθε γενιὰ στὴν ἐπόμενη. Κι’ ἂν θέλωμε νὰ ἀνατρέξωμε στὰ περασμένα, θὰ φτάξωμε πισωγυρίζοντας ἴσαμε τοὺς θεοὺς, ποῦ δόσανε στὸν ἄνθρωπο τὸ μῦθο, ὅπως πολὺ σωστὰ λέει καὶ ὁ Λαφονταίν,

« ὁ μῦθος προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀθανάτους ».

Εἶναι λοιπὸν αἰώνιος ὁ μῦθος, ὅπως εἶναι καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ.

Κι’ ὁ Σωκράτης πάλι λέει σχετικὰ μὲ τὸ μῦθο :

« . . . γι’ αὐτὸ τ’ ἀφήνω ὅπως εἶναι καὶ τὰ παραδέχομαι

» ὅπως ὅλος ὁ κόσμος ».

‘Η δήλωση αὐτὴ εἶναι ἡ πίστη τοῦ καθενὸς μας στὴν παράδοση.

---

¹ ‘Ο ἀξιότιμος κ. *Αλυ Νούρ πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνθηκα μὲ πληροφορεῖ πῶς στὴν Αἴγυπτο τουλάχιστον δὲν ὑπάρχει σανκριστικὸ πρωτότυπο τοῦ Συντίπα καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπευθυνθῶ στὰ Πανεπιστήμια τῶν ‘Ινδιῶν καὶ τοῦ ‘Ιράν, ὅπου γνωστὴ του ‘Ινδολόγος διδάσκει. Γιὰ τὴν ‘Ινδία ἐζήτησα τὴ μεσολάβηση τοῦ ‘Υπουργείου μας Τύπου καὶ πληροφοριῶν, ἀλλὰ παρ’ ὅλο ποῦ ἔχει περάσει ἐνάμισυ ἔτος δὲν πῆρα ἀπάντηση, γιὰ δὲ τὸ ‘Ιράν ἔγραψα ἀπ’ εὐθείας στὴν εἰδικὴ καθηγήτρια, μὰ φαίνεται πῶς λόγω τῶν γεγονότων τὸ γράμμα μου χάθηκε. *Εἰσι δεχόμεστε τὰ πράγματα ὅπως γράφομε παρὰ πάνω. Πῶς ὅμως ὁ Πολίτης ἀνευρίσκει εἰς τὸν Πλούταρχον ἀπηχῆσεις τοῦ Συντίπα, δὲν μπορούμε νὰ τὸ ἐξηγήσωμε.

² Στὴν ἔκδοση Μπουασσονάντ ὑπάρχει ἄλλος πρόλογος γιὰ τὸν Συντίπα.

- Τοῦ μυθογράφου Συντίπα κατὰ Σύρου,
- μᾶλλον δὲ Περσῶν τοῦ σοφοῦ Λογογράφου,
- αὐτὴ πέφυκεν ἢν βλέπεις δέλτος φίλε
- ἢν καὶ σαρκοῖς τοῖς λόγοις γεγραμμένην
- εἰς τὴν παρούσαν αὐτὸς ‘Ελλάδα φράσιν
- μετήγαγόν τε καὶ γέγραφα τὴν βίβλον
- τῶν γραμματικῶν ἔσχατος τυγχάνων
- ‘Ανδρέοπουλος Μιχαήλ. . . .

πού την κρατεί άσβυστη στόν κόρφο της ή λαϊκή ψυχή. Έκεϊνος πού θά άδιαφορήσει και θά θελήσει νά καταστρέψει την παράδοση, ξερριζώνει μαζί και την Έθνική ψυχή¹. Έτσι όλοι ποιός λίγο ποιός πολύ και σήμερα γοητευόμαστε άπό τό μύθο. Άκόμη την ώρα πού διαβάζουμε ένα μυθιστόρημα, (έξελιγμένο μύθο), άν αυτό είναι άξιας, μάς άφομοιώνει και πιστεύουμε στό μύθο του, πράμμα πού, νομίζω, πώς έπιζητά ό μυθοπλάστης. Γιατί αυτό είναι άνάγκη του πλήθους και τό μυθιστόρημα στό πλήθος άπευθύνεται.

Άκόμα όταν βλέπουμε στό θέατρο ένα έργο περασμένης έποχής, τό θέλομε μ' έκεινης της έποχής τις στολές και άφομοιωνόμαστε όλότελα με τό θέαμα, γιατί τά λόγια και τά διανοήματα έρχονται και χτυπούνε κατ' εύθειά στην καρδιά μας².

Κι' άκόμα και στη σύγχρονη τέχνη τόν κινηματογράφο. Έρχονται μέρες πού είμαστε κουρασμένοι άπό της σύγχρονης ζωής τις πραγματικότητες και βρίσκομε τό βαλσάμι και τή γοητεία στην « όμορφη με τό τέρας » π.χ. του Γαλλικού κινηματογράφου ή στη « σταχτοπούτα » του Άμερικάνικου, πού φροντίζουνε νά μάς τά δώσουνε άνάλογα με τά σημερινά μας γούστα³.

Υπάρχουνε και οί καταλύτες του μύθου πού τόν κατηγορούνε σάν όλότελα βλαβερό⁴. Μά ό μύθος μ' όλ' αυτά στέκει αιώνιος και θά μένει τέτοιος, Ίσαμε νά υπάρχει άνθρωπος και ψυχή, γιατί μύθος είναι ή Ίδια ή ψυχή του άνθρώπου.

* * *

Θά έπρεπε νά πει κανείς πώς ήτανε περιττό νά άσχοληθούνε οί νεώτεροι με τό μύθο και με τό παραμύθι, άφοϋ οί άρχαίοι είχανε λάβει θέση άπέναντί τους. Μά δε θάτανε σωστό. Γιατί, άν γινότανε αυτό, « τηρουμένων τών αναλογιών », σ' όλους τούς τομείς του πολιτισμού, ή άνθρωπότητα θά είχε γυρίσει στό βαθύ σκοτάδι της άμάθειας.

¹ Δέ συμφωνούμε καθόλου με τό « ό μύθος έδωσε » του κ. Άγγ. Τερζάκη (έφημ. Βήμα 11. 7. 51), όπου παρατηρεί πώς ό σημερινός άνθρωπος έχει την Ικανότητα ή μάλλον την άνικανότητα νά πιστεύει στό μύθο και πώς την Ικανότητα αυτή τή διατηρούνε μόνο τά παιδιά.

² Μά και ό πρωτομάστορας και ή Άνατολή, τά μουσικά παραμύθια, πού βγαλμένα άπό τό λαό και δοσμένα πάλι στό λαό τόσο όμορφα άπό τόν Καλομοίρη μας στη Λυρική Σκηνή, μάς πείθουν. Και τά βλέπομε και τά άκούμε με εύχαρίστηση.

³ Η όμορφη και τό τέρας, άν έχει και σκοπό νά άναζωογονήσει τή Γαλλική Λαογραφία και νά παρουσιάσει μιá διαλεχτή πλευρά της, τό πετυχαίνει άπόλυτα. Φέρνει στό νοϋ μας ένα άνάλογο Κρητικό παραμύθι και με θλίψη βλέπομε πόσο τά ώραία αυτά μαργαριτάρια ξεχνιοϋνται και εξαφανίζονται καθημερινά.

⁴ Βλέπε περιοδικό ζωή 12.7.51

*
* *

Ευτυχώς πριν από λίγα χρόνια, η παιδαγωγική αναγνώρισε τη δύναμη που άσκει το παραμύθι πάνω στην ανθρώπινη ψυχή και τώβαλε στο σχολικό πρόγραμμα. Είναι φανερό πώς επιδρά ήθικά στο παιδί το παραμύθι, παρ' όλο που ο σκοπός του δέν είναι διδαχτικός. Κι' είναι άπεριγραπτη ή χαρά που είναι στα προσωπάκια τών παιδιών, κι' ή άγωνία, ίσαμε τó τέλος τής διήγησης. Κι' είναι άληθινό ξεκούρασμα για τó δάσκαλο νά βλέπει τά ματάκια τους νά λάμπουνε κατάπληχτα, άπό τά όνειρώδικα και ύπερφυσικά περιστατικά που τούς λέει τó παραμύθι.

Είναι προσβολή για τó παιδί νά λέμε πώς τó παραμύθι « ξέπεσε » και μόνο στα παιδιά άρέσει.

Τó παιδί είναι που θά κρατήσει και θά μεταβιβάσει τόν πλούτο τών έθνικών μας παραδόσεων.

Τó παραμύθι πλάστηκε για νά άνοίγει τά φτερά τής φαντασίας, νά γεννά νοσταλγίες, νά τέρπει. Γι' αυτό είναι άπαραίτητο νά βρίσκεται στο σχολικό πρόγραμμα. Είναι τó πρώτο σκαλοπάτι για τó πλάτεμα τής φαντασίας.

Για τά ήθικά διδάγματα είναι ó μύθος, που θά τοῦ τόν δώσωμε σε ξέχωρο μάθημα, όπου θά γίνει ή σύγκριση και ή έμβάθυνση.

Τó παιδί πρέπει νά ταξιδεύει στόν κόσμο τοῦ όνειρου. "Αν στοῦ ταξίδι του βρει και τó ήθικό κέρδος τόσο τó καλλίτερο.

Βέβαια δέ θά τοῦ δώσωμε ό,τι κι' ό,τι. Θά τοῦ τó δώσωμε καλοδιαλεγμένο και σάν σταθμό νά ξεκουραστεῖ. 'Ο μύθος, τó διδαχτικό άφήγημα, θά τοῦ δυναμώσει τήν κρίση και θά τοῦ διαπλάσει τó χαρακτήρα.

"Ας αγαπήσωμε λοιπόν τó παραμύθι, κι' άς προσπαθήσωμε νά θυμηθούμε ή νά μαζέψωμε άπό άλλους, όσα μπορούμε περισσότερα, κι' άς τά έμπιστευτούμε στο Λαογραφικό 'Αρχείο τής 'Ακαδημίας 'Αθηνών, που είναι ó άθόρυβος μά σίγουρος θεματοφύλακας όλων τών δημιουργημάτων τής έλληνικής λαϊκής ψυχής.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ Κ. ΦΡΑΓΚΑΚΙ

Φιλοθέη Γενάρης 1952

Τ Σ Η Λ Ε Μ Ο Ν Ι Α Σ Η Θ Υ Γ Α Τ Ε Ρ Α ¹

Μιά φορά κι 'έναν καιρό ἦτονε ἕνας βασιλέας καί μιὰ βασίλισσα κι' εἶχανε ἕνα μοναχογιό. Αὐτό τὸ βασιληόπουλο ἦτονε ἄνθρωπος τοῦ καλῆς καρδιάς κι' ἐγάπανε νὰ πηγαίνει μὲ τοῖ φτωχοὺς καί τοῖ παρακαθιανούς ἀθρώπους. Μιά φορά ἐπήγαινε στὸ κυνήγι καί στὴ στράτα τοῦ πάντηξε μιὰ γρά. Ἐπέρασε ἀπὸ μπροστάς τση καί γιὰ νὰ μὴ τζῆ χτυπήσει, ἤσειρε τὰ χαλινάργια τοῦ μπεγυριοῦ ντου. Μὰ ὡς κι' ἂν ἐπολέμησε, ἡ ὄρα τοῦ μπεγυριοῦ ἐκούμπησε μιὰ στάξη στὴ μούρη τοῦ γράς. Αὐτὴ ἐμάνισε καί τοῦπενε: «τὴν κατάρρα μου νὰ ἔχεις καί νὰ πάρεις γυναικὰ σου τοῦ λεμονιάς τὴ θυγατέρα». Τὸ βασιληόπουλο δὲν εἶπενε πρᾶμα, ἐτράβηξε πῆε στὴ δουλειά ντου. Στὸ νοῦ ντου ὅμως ἦτονε ἡ κατάρρα τοῦ γράς καί δὲν ἐμπόργιε νὰ ἡσυχάσει. Μιὰν ἡμέρα ἐποφάσισε νὰ βγῆ νὰ πᾶ γυρεύγει τὴ θυγατέρα τοῦ λεμονιάς.

Ποχαιρετᾶ τὴ μάνα ντου καί τὸν κύρη ντου φεύγει.

Ἐπήγαινε, ἐπήγαινε, ἐπήγαινε, καί σὲ μιὰν ὄξωργιά θωρεῖ μιὰ γρά κι' ἐπολέμανε ν' ἀνάψει τὸ φοῦρνο τζῆ. Ἐστάθηκε καί τὴν ἐπεριεργάζουντανε. Σὰν ἦκαψε καλὰ ὁ φοῦρνος, ἐπολέμησε ἡ γρά τονὲ πανίσει μὲ τὰ βυζὰ τζῆς. Τὸ βασιληόπουλο τὴν ἐλυπήθηκε κι' ἤβγαλε μάνι μάνι τὸ γελέκι ντου κι' ἐπάνισε τὸ φοῦρνο κι' ἐφοῦρνισε καί τὰ ψωμιά.

Ἡ γρά εὐχαριστήθηκε ἀποῦ δὲν τὴν ἐπερίπαιξε τοῦτος ὁ ἄθρωπος καί τονὲ ρώτηξε, σὰν ἴντα χάρη θέλει νὰ τοῦ κάμει. Λέει «ἴντα σοῦ περνᾶ τουλόγουσου, κερὰ μάνα, νὰ μοῦ κάμεις, ἀποῦ ἐγὼ πάω νὰ γυρεύω τὴν λεμονιάς τὴ θυγατέρα».

Τότες ἡ γρά τοῦ μολόησε πὼς ἦτονε δράκισσα, καί πὼς ἂ δὲν ἤθελα τσ' ἔχει καλομιλημένα ἤθελα τονὲ φάει. Μὰ δά, τὴνὲ σκλάβωσε μὲ τὸν ἀρχοντικό ντου τρόπο καί δὲ μπορᾶ νὰ τοῦ κάμει κακό.

«Ἄντε καί νὰ σοῦ βοηθήξω θέλω σὲ τούτηνε τὴ μετλαλίδικη δουλειὰ ἀποῦβαλες ὀμπρός σου. Ἄφρουκοῦ μου καλὰ — τοῦ λέει — ἴντα θὰ σοῦ πῶ. Ὁ ἀνηψός μου, ὁ δράκος, βλέπει τὸ ἀπάτητο περβόλι ἀποῦχει μέσα τὴ λεμονιά. Σὰ θὲς νὰ πᾶς, πολλὰ θὰ τυραννιστεῖς. Μὰ νὰ τὸ κατέχεις, τυχερό σου 'ναι καί θὰ τὴνὲ πάρεις τοῦ λεμονιάς τὴ θυγατέρα. Ὅ,τι καί νὰ σύρεις θὰ κερδήξεις, μόνο ἀφρουκοῦ καλὰ. Ἐμπα μέσα στὸ ἀχιράκι μου νὰ πάρεις τὸ μπεγίρι, ἀποῦχω κειὰ δεμένο, πάρε κι' ἀποῦ τὸ χωράφι

¹ Τὸ παραμῦθι αὐτὸ τὸ παραχωρήσαμε στὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ Ἀθηνῶν καί μεταδόθηκε διασκευασμένο τὸ Μάη τοῦ 1939.

κειονέ 10 άρνιά μεγάλα και 10 μικιά να τὰ σύρνεις μαζί σου. Στη στράτα θά σοῦ παντήξει ένα σπαρμένο. Οί κεφαλές δέ θά νᾶναι σάρι, μόνο θά νᾶναι διαμαντόπετρες. Τρομητερός νᾶσαι να μην κόψεις μουνδὲ μιὰ γκεφαλή. Μόνο να σφαλῆξεις τὰ μάθια σου, να μη σε θαμπώσει ἢ λαμπιράδα. Στη ἄκρα τοῦ κάμπου θά βρεῖς ένα λεοντάρι, να τοῦ πετάξεις να φάει τὰ 10 μεγάλα άρνιά, να νηματήσεις τὸ μπεγίρι σου να γλακήξεις να περάσεις μάνι μάνι. Θά φτάξεις σ' ένα σελί, θά περάσεις ὄργια και βουνά και θά φτάξεις σ' ένα καμπουλάκι. Μουνδὲ ὁ νοῦς σου να τὸ βάλει πὼς ἔκουράστηκες, γιατί θά σηκωθεῖ ἕνας θεόρατος πασπούζαλος κι' ὁ πάσπαρος και τὰ φρύσουλα θά στραβώσουνε τὰ μάθια σου και θά φράξει ἢ στράτα να μη μπορᾶ περάσεις. Και θά πρέπει πάλι να ξαναρχινήσεις ἀπὸ τὴν ἀρχή. Σὰ φτάξεις στὸ καμπουλάκι, θά δεῖς ένα μεγάλο καταπράσινο περβόλι, γεμάτο πορτακαλιές, με ὀλόχρυσα πορτακάλια. Ἐσὺ πάλι να κάμεις πὼς δέ τζι θεωρεῖς. Ἄναμεσὸς σισί πορτακαλιές εἶναι μιὰ μπουμπούλα λεμονιά κι' ἔχει ἀπάνω τρία βενέτικα λεμονάκια. Νά τὰ κόψεις γερά γερά και τὰ τρία. Ἐξέχασα δὰ να σοῦ παραγγείλω πὼς τὴ λεμονιά τὴνὲ βλέπει ὁ ἀνιψός μου ὁ δράκος. "Α δεῖς κι' ἔχει σφαλῆχτὰ τὰ μάθια ντου, εἶναι ξυπνητὸς και να πὰ χωστεῖς ἐκεῖα ποθές, να μη σε πάρει χαμπέρι. "Α δεῖς κι' εἶναι ἀνοιχτὰ τὰ μάθια ντου, κοιμᾶται, και κάμε ἀνέγνοιος τὴ δουλειά σου. Σὰν κόψεις τὰ λεμόνια να φύγεις και νᾶχεις ἔτοιμα τὰ 10 μικιά άρνάκια να τὰ πετάξεις πάλι τοῦ λεονταργιοῦ. Ἄπο κει και πέρα δὰ μπλειὸ δὲν ἔχεις να φοβᾶσαι, μόνο νᾶσαι τρομητερός να μην κόψεις λεμόνι, ἄ δὲν εἶσαι κοντὰ σε νερό.»

Ἐγροίκηξε τὸ βασιληόπουλο ἴντα τοῦπενε ἢ γρᾶ. ἐπῆρε τὸ μπεγίρι κι' ἐξεκίνησε. Ἐπῆε σ' ένα χάνι κι' ἐκοιμήθηκε κι' ἀπῆς ἐξημέρωσε ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα, ἐξεκίνησε κι' ἐβγῆκεν ὄξω ἀπὸ τὰ ὄρια ντου.

Πάει μέρες, μεροξημερώνεται σισί στράτες, και μιὰν ἡμέρα θεωρεῖ ἀπ' ἀλλάργο ένα γκάμπο κι' ἔστραφτάλιζε Ἐνεστορήθηκε τὴν παραγγελιά τσῆς γρᾶς, σφαλίζει τὰ μάθια ντου και περνᾶ, δὲν ἤκοψε μουνδ' ἕναν ἀστάχυ. Πάει, πάει, παντήχνει τὸ λεοντάρι, πετᾶ του τὰ 10 άρνιά, ξακλουθᾶ τὴ στράτα ντου. Περνᾶ τὸ σελί, φτάνει στὸ βουνό, σκαλώνει στὸ βουνό, θεωρεῖ τὸ καμπουλάκι. Κατεβαίνει πάει στὸ περβόλι, ὁ δράκος κοιμισμένος. Κόβγει μάνι μάνι τὰ λεμόνια, ἀγλακᾶ και φεύγει, βγιάζεται να φτάξει στὸ λεοντάρι, πετᾶ του τὰ 10 άρνάκια, και σὰν ἐποκόλωσε δὲν εἶχενε μπλειὸ ἄλλη ἀπομονή, κόβγει τὸ 1 λεμόνι. Ντελόγο πεθιέται ἀπὸ μέσα μιὰν ὄμορφη κοπελιά και τοῦπενε «διψῶ». Δὲν εἶχενε βέβαια νερό να τσῆ δώσει κι' ἴσαμε ν' ἀνοιγοσφαλῆξει τὰ μάθια ντου, πέφτει χάμαι ξερή. «"Οφου κι' ἦχασά τῆνε» λέει τὸ βασιληόπουλο και θλιμένο προχωρεῖ. Πάει, πάει, πάει και θεωρεῖ ἀπ' ἀλλάργο μιὰ μαρμαρένια πλάκα και βάνει ὁ νοῦς του πὼς εἶναι βρύση. Κόβγει πάλι τὸ δεῦτερο

λεμόνι, βγαίνει μιάν όμορφότερη κοπελιά, λέει του κι' αύτή «διψώ», ή βρύση ποφρισμένη, ποθαίνει κι' έτούτη... Άποϋ τή στενοχωρία ντου ήσερνε τά μαλλιά τση κεφαλής του και ήκαμε όρκο, πώς δέν ήθελα κόψει τó ύστερο λεμόνι, ά δέ 'θελα φτάξει στήν κρυγιά βρύση, άποϋ πέρνανε νερό οί σκλάβες του παλατιού ντου. Με μέρες, ήφταξε στή κρυγιά βρύση, γεμίζει νερό τó χρυσό τάσι, άποϋ ήτονε κρεμασμένο δίπλα στο κουτσουνάρι, κόβγει τó λεμόνι. Πεθίεται πάλι μιá άκόμας πλειά όμορφη κοπελιά και δίδει τση και πίνει. Εϋχαριστήθηκε δά πώς εΐχενε δική ντου τση λεμονιάς τή θυγατέρα, και σκέφτηκε πώς έτουνης τση πρέπουνε μεγάλες δόξες, Λέει τση τó λοιπός, λέει, «έβγα δά κερά μου σέ τοϋτο νε τó δεντρό, νά μη σέ τρώει ό ήλιος, νά πάω στο παλάτι του πατέρα μου, νά έτοιμάσωμε τó ψίκι, νάρθωμε νά σέ συνεπάρωμε.» «Καλό — του λέει κι' ή κοπελιά — μά ξάνοιξε νά μην άφήσεις νά σέ φιλήσει ή μάνα σου, γιατί θά μοϋ ποξεχάσεις.» Τó βασιληόπουλο τσημνωξε πώς δέ θελά' άφήσει κιανένα νά τονέ φιλήσει, κι' ήφυγε.

*
* *

“Άς άφήσωσε δά τήν κοπελιά, κι' άς δοϋμε ίντα γίνεται στο παλάτι. “Όλον τόν καιρό άποϋ ήλειπε τó βασιληόπουλο, έκάθουνταν ή παραμάνα ντου σέ μιá βίγλα κι' έθώργιενε ίσαμε πέρα άλλάργο, νά δει πότες ήθελα φανεί τó βασιληόπουλο, νά γλακήξει νά τó πεϊ τση μάνας του, νά πάρει τά μουζντελίκια.

Θωρεϊ τó βασιληόπουλο κι' έσίμωνε, γλακά και σέ μιá στάξη, νά και μπαίνει μέσα στο παλάτι τó βασιληόπουλο. Άράσσει ή μάνα ντου νά τονέ φιλήσει, δέν τήν άφήνει, μόνο τωσέ παραγγέρνει νά κάνουνε όγλήγορα, νά έτοιμάσουνε τó ψίκι, νά πā πάρουνε τή νύφη. “Ίσαμε νά τοιμάσουνε, ήθεκε σ' ένα καναμπέ, νά πάρει έναν ύπνουλάκι.

Σέ λιγάκι ξυπνά, θωρεϊ φασαρίες, μουζικές, πανιέργια, ρωτά ίντα τρέχει. Λέει του ή μάνα ντου, λέει «ντά δέ μάς εΐπες ύγιέ μου νά έτοιμάσωμε, νά πā πάρωμε τή νύφη;» Λέει αύτός, λέει «χορατάδες κουβεδιάζετε;» Σταματοϋνε όργανα κι' έτοιμασίες. (Ή γρά δά, εΐχενε φιλημένο τόν ύγιό τζη τήν ώρα άποϋ κοιμούντανε, κι' έποξέχασε ό καϋμέχαρος τση κοπελιάς).

*
* *

Σέ τοϋτο νά τó άνεμεταξϋ ή θυγατέρα τση λεμονιάς άποϋ ήλαμπε ώσαν τόν ήλιο, έπερίμενε άδικα άπάνω στο δεντρό. “Ήκλαψε, ήκλαψε, άποϋ τά πολλά τζη δάκρυα έγίνηκεν ένας κόλυμπος καθάργιο νερό, άπό κάτω άποϋ τó δενδρό.

Οί σκλάβες του παλατιού έπηγαίνανε κάθα μέρα, νά πάρουνε νερό. Έθωρούσανε τόν κόλυμπο, έθωρούσανε μέσα άποϋ έζουγραφίζονταν ή

μούρη τῆς κοπελιάς, ἀποῦ ἦτονε καθισμένη ἀπάνω στοῦ δειτρό, ἔθαρρούσανε πῶς εἶναι οἱ μοῦρες τῶς, ἐσπούσαν τζι στάμνες τῶς κι' ἐγιαγέρνανε στοῦ παλάτι μὲ δίχως νερό. Ἡ μπάχι σκλάβρα τοῦ παλατιοῦ, ἐπονηρεύτηκε, κι' ἤπηρε μιὰ μιὰ τοῖ σκλάβρες καὶ τοῖ 'νερώτανε ἴντα κακὸ τοῖ λαλεῖ καὶ δὲ φέρνουνε μπλεῖο νερό. Ἐλέγανε λοιπὸν αὐτές, λέει «ντὰ δὲ θωρεῖς τὰ κάλλη μου καὶ τὴν ὁμορφιά μου; νερό μου πρέπει μένα νὰ κουβαλῶ;» Ἐκατάλαβε αὐτὴ πῶς πράμμα τρέχει, πέρνει μιὰ στάμνα πάει στοῦ νερό.

Πάει, γυρίζει γύρου γύρου τὰ μάθια τζη, θωρεῖ κι' ἤστραφτεν ὁ κόλυμπος ἀποῦ τὰ ξαθὰ μαλλιὰ τῆς κοπελιάς. Θωρεῖ καὶ τὴν κοπελιά ἀπάνω στοῦ δειτρό. Συμμαυλίζει τὴνε, μαθαίνει τὰ βαίτζα τζη. Κάνει πῶς τὴνὲ ψυχοπονᾶται καὶ ρωτᾶ νὰ μάθει σάν ἴντα πρέπει νὰ γενεῖ, γιὰ νὰ τῆς ξαναθυμηθεῖ τὸ βασιλιόπουλο. Λέει δὲ σηκώνει ἄλλο γιατρικό, μόνον νὰ τονὲ ξαναφιλήσει ἢ μάνα ντου. Μὸς τὸ γροίκηξε τοῦτο νὰ ἢ σκλάβρα, δίδει μιὰν ἀμποσθιά τῆς κοπελιάς, φούνδα τὴνε μέσα στὸν κόλυμπο, πνίγει τὴνε, κι' ἀπόης σκαλώνει κείνη στοῦ δειτρό.

Σὲ μιὰ στάξη ὥρα, πάει ἢ παραμάνα νὰ πάρει νερό, γροικᾶ μιὰ μπαραπονιάρικη φωνὴ καὶ τῆλεγε:

«Ἄχη καλὴ μου κερά μάνα, τόσον καιρὸ κάθομαι σὲ τοῦτο νὲ τὸ δειτρό κι' ἀνημένω τὸ βασιλιόπουλο νὰ ῥθῆ νὰμὲ πάρει. Ἀνέγνωρη ἔμαι γινομένη τὸ κακόσορτο. Πρέπει πῶς τονὲ φίλησε ἢ μάνα ντου καὶ μοῦ ποξέχασε. Μόνον σοῦ κάνω ριτζᾶ, νὰ μοῦ κάμεις τὴ χάρη, νὰ πῆς τῆς μάνας του νὰ τονὲ ξαναφιλήσει, νὰ μοῦ θυμηθεῖ. Δὲ βαστῶ μπλεῖο τὰ βάσανα κι' ἔτσὰ μοῦρχεται νὰ δώσω μιὰ στὸν κόλυμπο νὰ πνιγῶ».

Ἡ παραμάνα ἦτονε γυναῖκα λυπησαροῦ, ἐπῆε εἶπενε τὴν ἱστορία τῆς βασίλισσας, φιλεῖ πάλι τὸν υἱό τζη καὶ θυμᾶται τῆς κοπελιάς.

Πάει αὐτὸς στοῦ δειτρό, θωρεῖ μιὰ γυναῖκα, δὲν τὴν ἐσουσοῦμιαζε. Ἦτονε βέβαια ἀπάνω στοῦ δειτρό ἢ ἀχειλοῦ ἢ ἀράπισσα, ἀποῦ ἦτονε σὲ χάλι νὰ τῆς φτοῦν οἱ μῦγες. Ρωτᾶ τὴνε πχοιά 'ναι, πῶς εὔρέθηκε κι' ἀπάνω, καὶ λέει αὐτὴ πῶς ὁ ἥλιος καὶ τὸ κουκοσάλιο μὲ δέρνανε τόσεσᾶς ἡμέρες κι' ἐκατήντησα σὲ τοῦτο νὲ τὸν μπερεστέ, μὰ ἔχω τὰ θάρρη μου στοῦ Θηὸ πῶς θὰ ξανάρθω στὸν μπρῶτο μου λογαργιασμό.

Ἰντα νὰ κάμει καὶ τὸ βασιλιόπουλο, πέρνει τὴνε, πάει τὴνε τῆς μάνας του, λέει νὰ τὴνὲ καλόχετε, μπέλιτα νὰ ξανάρθει στὰ πρωτινὰ τζη.

Ὁ κόσμος δὲν τὴν ἤθελε, μὰ εἶχενε τὸ ὄρπίδες του πῶς ἤθελα κάμει σκιᾶς ἕναν υἱό. Μὰ ἤλαχε νᾶναι κι' ἄβγια...

Τὸ βασιλιόπουλο, ὄλο κλιτό, ναὶ νὰ φάει ναὶ νὰ πχεῖ, μόνον στοῦ κυνήγι ἐπήγαινε κι' ἐποξέχνανε τὴ στενοχωρία ντου.

*
**

Κάτσετε δὰ νὰ δούμενε ἴντα θὰ γενεῖ παραῦστερα.

Ὅντεν ἤπεσεν ἡ κοπελιά μέσα στὸν κόλυμπο εὐρέθηκεν ἓνα βζάρι καὶ τὴν ἐχαύτηκε.

Τὴν ἡμέρα ἀποῦ ἔκλεινε, χρόνος ἀποῦ ἐστεφανώθηκε τὸ βασιληόπουλο, ἓνας ψαρᾶς ἤρριξε τὰ δίχθια ντου «στὴν ὑγεία τοῦ βασιληόπουλου» μέσα στὸν κόλυμπο. Ρίχνει τὰ δίχθια, πχιάνει ἓνα βζάρι ἀζωντανό. Πάει τοῦ τοῦ βασιληᾶ, βάνου ντο μέσα σὲ μιὰ γυάλα.

Μιὰν ἡμέρα ἡ γυναῖκα τοῦ βασιληόπουλου ἤμαθε ἀπὸ ποῦ ψαρεύτηκε τὸ ψάρι, πέρνει σφάζει το. Παστρεύει τὸ ἀμοναχὴ τζη, πετᾶ τὰ λέπθια στὴν ἄκρα τοῦ περβολιοῦ, μαγερεύει το τρώει το.

Μὲ καιρό, ἐφύτρωξε στὸν τόπο ἀποῦ πεταχτήκανε τὰ λέπθια, μιὰ λεμονιά. Ὅντε θελᾶ κάτσει στὸν ἀσκιανό τζης τὸ βασιληόπουλο, ἤρριχνε ἀθούς καὶ τὸ ρέντιζε. Ὅντε θελᾶ κάτσει ἡ ἀράπισσα ἤρριχνε ἀγᾶθες καὶ τὴν ἐγκυλώνανε. Μανίζε αὐτὴ, βάνει τὸν περβολάρη κόβγει τὴ λεμονιά, καὶ τοῦ παράγειλε νὰ κάψει τὰ ξύλα καὶ νὰ μὴ δώσει κιανενούς μουδὲ πελεκούδι.

Τὴν ὥρα ὅμως ἀποῦ κόβγανε τὴ λεμονιά, περνᾶ ἀπόξω μιὰ γρά καὶ ξεφεύγει ἓνα μπελεκούδι καὶ τοῦ δίδει στὴν καμπούρα.

Πέρνει ἡ γρά τὸ πελεκούδι πάει στὸ σπῖτι τζη. Ἀνάβγει φωθιά νὰ ζεσταθεῖ, ρίχνει μέσα καὶ τὸ πελεκούδι. Μιὰ γκοπανιά γροικᾶ «καίγομαι, καίγομαι». Σέρνει ὀξω τὸ πελεκούδι καὶ παρουσιάζεται ὀμπροστάς τσης μιὰν ὀμορφη κοπελιά μὲ ὀλόχρυσα μαλλιά.

Εἶχεν ἡ γρά τὸ κορίτσι, ἐπερνούσαν' οἱ μέρες.

Μιὰν ἡμέρα τὸ βασιληόπουλο ἐπήγαινε στὸ κυνήγι κι' ἐπέρασε ἀποῦ τὴν καλύβα τοῦ γράς. Ἐδίψανε καὶ ζήτηξε μιὰ ὀλιά νερό νὰ τὸ πχῆ. Δίδει τοῦ ἡ γρά. Ἡ κοπελιά τὸν εἶδενε καὶ σὰν ἐβγῆκεν ὀξω λέει τοῦ γράς, λέει: «ἄγομε νὰ τοῦ πῆς νὰ σοῦ δώσει τὸ χτένι ντου νὰ χτενιστῆς δίχως νὰ τοῦ πῆς ἀθιβολὴ γιὰ μένα».

Πορίζ' ἡ γρά, ζητᾶ τὸ χτένι, χαρίζε τση ὀ βασιληᾶς τὸ χτένι ντου. Χτενίζεται ἡ κοπελιά, δένει μιὰ ὀρίχα ἀποῦ τὰ μαλλιά τζη στὸ χτένι καὶ πέμπει τὴ γρά νὰ πᾶ νὰ παρακατσεύγει ἀπόξω ἀποῦ τὸ παλάτι, νὰ δεῖ ποῦ' θελα δεῖ τὸ βασιληόπουλο, νὰ τοῦ ξαναδώσει τὸ χτένι.

Πάει ἡ γρά, κι' ἀργὰ ἀργὰ πετυλαχάινει ἀμοναχὸ τὸ βασιληόπουλο. Σιμώνει νὰ τοῦ μιλήσει.

Τὸ βασιληόπουλο δὲν ἐπαραξενεύτηκε, γιὰτὶ εἶπενε μὲ τὸ νοῦ ντου, «κιαμιὰ χάρη θὰ νᾶχει ζαέρι νὰ μοῦ ζητήξει». Λέει τση, λέει κόπχιασε ἐπὰ κερά μάνα. Πάει αὐτὴ δίδει τοῦ τὸ χτένι. Θωρρεῖ τὸ βασιληόπουλο τὴ χρυσὴ τρίχα, ἀνερωτᾶ τὴ γρά, λέει τοῦ πῶς εἶχενε μιὰ μουσαφίρισα. Πάει θωρεῖ τὴν κοπελιά, γρωνίζε τηνε, γιὰγέρνει στὸ παλάτι. . . .

Γιαγέρνει, προσκαλεῖ ντελόγο τὸν πατέρα ντου καὶ τὴ δωδεκάδα, μηνᾶ καὶ τοῦ ἀράπισσας καὶ πάει.

Σάν ἐμαζωχτήκανε ὄλοι καὶ εἶπανε πολλά, στρέφεται τὸ βασιληόπουλο καὶ λέει τῇ ἀράπισσας, λέει «πέ μου τουλόγουσου ἀποῦ καταλαβαίνεις, ὅτι νάχεις ἓνα βράμμα δικό σου ἀφητό σ' ἓναν δόπο καὶ πάει ἄλλος καὶ σοῦ τὸ πάρει καὶ σοῦ τὸ χαλάσει, σάν ἴντα τιμωρία λές πῶς τοῦ πρέπει;», Λέει «αἴ καὶ θεογνωσία θέλει δά ἄδρα μου; ἓνα γομάρι κουφοκάρυδα καὶ στ' ἀλόγου τὴν ὄρά».

«Ἐσὺ ᾽σαι δά κειοσάς», τῇ λέει καὶ διατάσσει νά τῇ κάμουνε τὴν τιμωρία ἀποῦ διάλεξε. Ὑστερα ἤπηρε γυναίκα ντου τῇ λεμονιάς τῆ θυγατέρα καὶ περάσαν αὐτοὶ καλὰ κι' ἐμεῖς καλλίτερα.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ

Τ Σ Η Χ Α Ρ Α Σ Η Π Ο Λ Ι Τ Ε Ι Α

Μιά φορά κι' έναν καιρό ἦτονε ἕνας ἔμπορας κι' εἶχενε τρεῖς θυγατέρες. Αὐτὸς ἤκανε πολλὰ ταξείδια στὴν Ἀνετολή κι' ἐγόραζε πολυλοῖσιμα πράγματα καὶ τὰ μεταπούλιενε κι' ἤβγανε τὸ μύργιο μπαρᾶ.

Ἦρθε καιρὸς κι' ἐμεγαλώσαν' οἱ θυγατέρες του κι' ἤθελε νὰ τωσὲ κάμει ρεγάλα. Πριχοῦ μισέψει, τοῖ ρώτηξε ἴντά τονε τσ' ὄρεξῆς τως νὰ τωσὲ φέρει. Ἡ μεγάλη ἐζήτηξε ἕνα μεταξωτὸ φιστάνι, νᾶχει ἀπάνω κεντητὸ τὸν ὄρανὸ μὲ τ' ἄστρα. Ἡ μεσακὴ ἤθελε ἕνα φιστάνι νᾶχει ἀπάνω κεντητὴ τὴ θάλασσα μὲ τὰ ψάργια κι' ἡ λιομικρότερη ἕνα γυαλένιο καρφίχτη. Λέει μάλιστας τοῦ πατέρα τζης, λέει «ἂ δὲ μοῦ τονὲ φέρεις πατέρα, νὰ πήξ' ἡ θάλασσα, νὰ μὴ μπορᾶ γιαγύρεις».

Ποχαιρετᾶ τση ὁ πατέρας μισεύγει.

Ἐπῆε στὸ ταξίδι, ἤφταξε στὴν Ἀνετολή, ἤκαμε τοῖ πουσουινές του, ἐθυμήθηκε καὶ τοῖ θυγατέρες του. Ἦπηρε τὰ φιστάνια, μὰ καρφίχτη γυαλένιο δὲν ἤυριχενε. Ἴντα νὰ κάμει, ὀχιάλος, μαζώνει τὰ μπράτη, πάει στὸ καῖκι. Δὲν εἶχενε καλὰ καλὰ βαρμένο τὸν ἕνα ντου μπόδα μέσα καὶ πήσει ἡ θάλασσα. Πήσει ἡ θάλασσα δὲν ξεκινᾶ τὸ καῖκι.

Ἀνημένουνε μιά, ἀνημένουνε δυό, στοῖ τρεῖς ἡμέρες ἀπάνω λέει ὁ καπετάνιος, λέει «μπεσπελι πὼς ἔχομε μέσα κιανέναν ὄγουρσοῦζη, καὶ πάει ἡ δουλιά μας ἀξανάστρουφα. Ἀντέστε νὰ βάλωμε ἕνα μπολετὶ κι' ὄτινος πέσει, αὐτὸς εἶναι ὁ ὄγουρσοῦζης, νὰ τὸν ἀφήσωμε παεὶ νὰ μισέψωμε οἱ ἀποδέλοιποι». Γρoικᾶ δὰ ὁ ἔμπορας μὰ δὲ βγάνει ἄχνα. Βάνουνε τ' ἀμπολετί, πέφτει τοῦ ἔμπορα. Πετοῦ δον ὄξω. Πάλι ὅμως δὲν ξεπήσ' ἡ θάλασσα.

Φεύγει ὁ ἔμπορας, πχιάνει τὰ σοκάκια κι' ἐγύριζε. Ντουχιουντισμένος! Μιά γκοπανιά θωρεῖ μιά σκλάβα καὶ τὸν ἐξάνοιγε καλὰ καλὰ, ἀποῦ τὴν κορφή ἴσαμε τ' ἀνύχια. Λέει τσης «Ἴντα μὲ θωρεῖς ἐτουλόγου σου ἐτσά καλὰ καλὰ». Λέει «λυποῦμαι σε καλότυχε». Σιμώνει ὁ ἔμπορας πλειὰ κοντά, λέει τσης τὴν ἐστορία ντου. Λέει «κι' ὄμορφὴ ναι μπάρε μου ἡ θυγατέρα σου;» Λέει «δὲν ἔχει ὄμορφίτερη στὴν πολιτεία μας».

«Αἶ, σάν εἶν' ἐτσά, λέει πάλι ἡ σκλάβα, ἔρχου μαζύ μου νὰ πᾶ νὰ δούμενε ἴντα λοῆς θὰ κάμωμε νὰ τονὲ βρούμενε κιονὰ τὸν καρφίχτη. Ξάνοιξε ὅμως, νὰ μὴ μὲ μολοῆσεις καλότυχε. Ἐγὼ ἔμαι ἡ βάγια τοῦ βασιληόπουλου, ἀμὰ εἶμαι καὶ μάλιστα. Θὰ σοῦ δώσω τὸν καρφίχτη, ἀμὰ νὰ μὴν τονὲ ξανοίξει ἄλλος ἄθρωπος, ὄξω ἀποῦ τὴ θυγατέρα σου τὴ μικρότερη».

Ὅμπρός ἡ σκλάβα, κλ'ουθᾶ κι' ὁ ἔμπορας, πᾶνε πᾶνε, φτάνουνε σὲ μιὰν ὀξωργιά. Ἐπὶ κάτω ἀπὸ τρία δεντρά βρῖσκουνε μιὰν ἄρκλα. Σκῶνει ἡ γρά τὸν κέρκελο, πηδᾶ μέσα, βγάνει μιὰ βαλιὰ κούτα, ἀνοίγει τὴνε, βγάνει ἀπὸ μέσα μιὰν ἄλλη καὶ δίδει τὴνε τοῦ ἔμπορα. Ἐπὶ τὴν χαρὰ ντοῦ ὁ ἔμπορας ἤραξε νὰ φιλήσει τὴν γρά, πέρνει τὸ κουτί, φεύγει. Μπαίνει μέσα στὸ καίκι, ξεπήσει ἡ θάλασσα, μισεύγουνε.

Σὰν ἐπῆε ὁ ἔμπορας στὸ σπίτι ντοῦ, ἐμοίρασε τῶν θυγατερῶν ντοῦ, τὰ ρεγάλα. Οἱ μεγάλες ἐβάλανε τὰ φιστάνια κι' ἐπορίσανε, ἡ μικὴ παίρνει τὴν κούτα πάει στὸν ὄντᾶ τζης. Ἐνοίγει τὴν κούτα καὶ βρίχνει μέσα ἓνα γκομάτι γδερμάτι κι' ἤγραφε: «ὄπχιοι ἔναι τυχερὴ καὶ πέσει στὰ χέργια τζης ἐτοῦτος ὁ καρφίχτης, τῆ μέλειται νὰ γενεῖ βασιλίσσα, στὴν χαρᾶς τὴν πολιτεία, ἀμὰ νὰ μὴ δεῖ ἄλλοῦ ἀθρώπου ἀμάτι τὸν καρφίχτη, γιατί θὰ σύρει τοῦ ἡλίου τὰ βάσανα, ἴσαμε νὰ γενεῖ βασιλίσσα».

Πχιάνει ἡ κοπελιά χῶνει τὴν κούτα. Λούγεται χτενίζεται, βάνει τὰ καλὰ τζης φιστάνια κι' ἐτσᾶ ὡς ἦτανε φουνταλεμένη, ἀνοίγει τὸν καρφίχτη. Ἐνοίγει τὸν καρφίχτη, πεθιέται ἀπὸ μέσα ἓνα βασιληόπουλο, ἓνας λεβέντης, καὶ τῆ λέει: «ἐσὺ θὰ γενεῖς γυναῖκα μου, ἀμὰ δὲν ἤφταξε ἀκόμας ἡ γιῶρα τοῦ Θεοῦ. Μὰ μὴ μπᾶ νὰ σοῦ διώξει νὰ τὸ μολοῆσεις κιανενούς, γιατί θὰ σύρεις πολλὰ βάσανα ἴσαμε νὰ ἀνταμωθοῦμε. Μόνο κλεῖσε δᾶ τὸν καρφίχτη κι' ὅτινα θὲς νὰ μὲ θωρεῖς, νὰ τὸν ἀνοίγεις νὰ κουβεδιάζωμε μιὰ στάξη». Κλεῖ ἡ κοπελιά τὸν καρφίχτη, γίνεται χάσουσα τὸ βασιληόπουλο.

Ταδὲ αὔριο ἡ κοπελιά ἤφερνε στὸ νοῦ τζης τὰ ὄσα εἶδενε ἀπὸ σπέρρας καὶ θάργιε πῶς εἶδενε ὄνειρο. Πλύνεται χτενίζεται, ἀνοίγει πάλι τὸν καρφίχτη, προβέρνει πάλι τὸ βασιληόπουλο, καλημερίζει τὴνε. Τότες ἐδᾶ μπλεῖο ἐπίστεψε πῶς ἓνα μεγάλο θάμασμα γίνεται, κι' ἤρχιξε νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τοῖ ἀδερφίδες τῆς. Δὲν ἤβγαίνε μουδὲ σὲ πόρτα μουδὲ σὲ παραθύρι. Οἱ ἀδερφίδες τῆς ἐκακοβάλανε. Ἰντα κάνει μαθὲς ὄλημερίσιος τοῦ Θεοῦ τῆ μέρας μανταλοκλειδωμένη; Σκέβγουνται, σκέβγουνται, νὰ βροῦνε ἓνα ντρόπο νὰ μάθουνε τὸ μυστικόν. Κι' ὁ νοῦς τῶς ἐκατέβασε μιὰ βονηρία. Πᾶνε βρῖσκουνε ἓνα μᾶστορα καὶ κάνει τῶς ἓνα ξυλένιο πετεινόν, πλερώνουνε ἓναν ἄθρωπο νὰ μπεῖ στὸν πετεινόν καὶ νὰ περάσει ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ παραθύργια τοῦ σπιτιοῦ ντῶς νὰ χορεύγει. Τὴν ὥρα ἀπὸ χόρευγε ὁ πετεινός, πᾶνε οἱ κοπελιές φωνιάζουνε τῆ ἀδερφῆς τῶς, νὰ προβάλει νὰ δεῖ κι' αὐτὴ, βγαίνει ἀγλακηχτὴ ἡ κοπελιά, ἀφήνει ἀξεκλειδωτὴ τὴν πόρτα. Πάει στὸ παραθύρι, κι' ἐκεῖνη νὰ τὴν ὥρα μπαίνει στὴν κάμερα ἡ μεσακὴ, βρίχνει τὸν καρφίχτη κι' ἀνοίγει τὸνε. Πεθιέται τὸ βασιληόπουλο. Θωρεῖ τ' αὐτὴ, φοβᾶται, κλεῖ μάνι μάνι τὸν καρφίχτη. Σπᾶ ὁ καρφίχτης. Βάνει τὸνε κείνη πάλι στὸν τόπο ντοῦ πάει βρίχνει τοῖ ἄλλες τῆς ἀδερφίδες, κάνει τὴν ἀκάτεχη.

Τὰ γυαλιά δά καρφώσα ντοῦ βασιληόπουλου καὶ θέτει τοῦ λαπε-
θοῦ στὸ παλάτι ντως.

Ἡ κοπελιά ἀπῆς ἐξεμοναχιάστηκε πάλι, ἀνοίγει τὸν καρφίχτη καὶ
ἴντα νὰ δεῖ! χιλιάλατσα ὁ καρφίχτης. Περιμένει νὰ βγεῖ τὸ βασιληόπουλο,
πρᾶμα! Μπρὲ ἴντα παθα. Ἐκατάλαβε ὅμως πὼς οἱ ἀδερφίδες τῆς εἶχα
γκαωμένη τὴ δουλειά. Γρινᾷ τως, κόβγει τως καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν καλη-
μέρα. Μὰ ἴντα χάρη διάφορο; Βασιληόπουλο δὲν ἐπαρουσιάζουντανε,
κι' ἡ κοπελιά ἦτονε νὰ πχεῖ φαρμάκι.

Ὁ κακομοίρης ἐδᾶ ὁ κύρης τῆς ἦτονε νὰ κουζουλαθεῖ. Πάει σὲ
γιατρούς, δὲ μποροῦνε νὰ τὴν ἐσυνειφέρουνε, πέφτει καὶ μὲ τοῖ μάγους.
Πάει σ' ἐνοῦς μάγου, κρατίζει τονε νὰ ξωμίνει μαζύ ντου, ξανοίγει
τ' ἄστρα καὶ τοῦ λέει τὴν ταχυνή, λέει ἀνὲ θες νὰ κερδέξεις τὸ παιδί
σου, πρέπει νὰ τῆ κάμεις 40 ζευγάρια σιντερένια παπούτσα, τρία σιντε-
ρένια μπαστόνια καὶ τομαρένια ροῦχα. Νὰ τὴν ἀφήσεις νὰ πᾶ γυρεῦγει
τὸ τυχερό τζης.

Ἰντα νὰ κάμει ὁ κακομοίρης ὁ ἔμπορας; Κάνει ἐντοιμασὰ καὶ κα-
λύκωση ἐτσὰ πού τοῦ παράγγειλε ὁ μάγος, δίδει τα τῆ θυγατέρας του,
δίδει τῆ καὶ τὴν εὐκὴ ντου, μισεύγει ἡ κοπελιά.

Πάει πάει πάει, βραδυάζεται σὲ πολιτεῖες, ξημερώνεται σὲ βουνά,
χαλᾶ ἐλίγα λίγα τὰ ροῦχα τζης καὶ τὰ παπούτσα, κι' ὄντὲν εἶχενε δά
μπλειό μεσοκαταλυμένο τὸ ὕστερο ζευγάρι τὰ παπούτσα καὶ δὲν τζῆ
πόμενε μόνο τὸ ὕστερο μπαστόνι νυχθιάζεται μιὰν ἀργαντινὴ σ' ἕνα δά-
σος· καὶ βρέχει κι' ὁ Θηός, μὲ τὰ σταμνιά τὸ νερό! Κουρασμένη, πεινα-
σμένη, ἐκούμπησε στὴ ρίζα νοῦς δεντροῦ. Τὰ θερία ἀπ' ἀλλάργο ἐμουγ-
κρίζανε, μὰ κιανένα δὲν ἐσίμωνε νὰ τὴν ἐπειράξει. Τὴν ὦρα πού τὴν
ἤπερνε ὁ ὕπνος, γροικᾷ κι' ἐροζονάρανε ἀπὸ πάνω τζης, μιὰν ἄλουποῦ
κι' ἕνας ἀητός. Κακομοῖρα κοπελιά — ἤλεγε ἡ γιαλουποῦ — ἐτσὰ τονε
γραμμένο τζης νὰ τυρανιστεῖ. Αὐτὴ θὰ γενεῖ μεγάλη βασίλισσα, μὰ τὸ
βασιληόπουλο εἶναι ἀρρωστάρικο, μὰ θελὰ τὸ γιατρέψει αὐτὴ ἂν ἐκά-
τεχε τὸ γιατρικό. Κι' ἴντα ν' τὸ γιατρικό; — ρωτᾷ ὁ ἀητός. — Λέει «νὰ
βρεῖ νὰ σκοτώσει μιὰν ἄλουποῦ κι' ἕναν ἀητό (μὰ οἱ ἐμένα ἄλουποῦ
κι' ἐμένα ἀητό), νὰ τοῖ κάψει σὲ κλαδιὰ ἀποῦ τὸ σαρανταδέντρι καὶ νὰ
πάρει τὸν ἄθο. Νὰ πάει στοῦ βασιληόπουλου, νὰ τὸ πχιάσει νὰ τὸ βάλει
στὸ χαμάμι, νὰ τὸ κουκίσει μὲ τὸν ἄθο. Τὰ γυαλιά θὰ βγοῦνε ἀποῦ τὸ
κορμί τοῦ βασιληόπουλου καὶ θὰ γενεῖ καλά.»

Ἡ κοπελιά ἀφρουκᾶται καλά, μὰ βαστᾷ καὶ τὴν ἀναπνιά τζης,
μουδὲ δὲ μετακουνιέται. Ἐκατάλαβε δά ὕστερα πὼς ἐκοιμηθήκανε τὰ
θερία καὶ λέει «ἴντα θὰ κάθωμαι γὼ ν' ἀνημένω νὰ ξαναβρεθοῦνε μαζύ
μαζύ ἕνας ἀητός καὶ μιὰν ἄλουποῦ». Σκῶνεν' ἀγάλια ἄγνια, δίδει τως
ἕνα δυὸ μὲ τὸ μπαστόνι, σκοτώνει τα. Κόβγει ἀπὸ κεῖ κλαδιὰ ἀπὸ 40

λογιῶ δεντρά, δίδει τως φωθιά κι' ανάφτουμε, καίει τήν ἀλουποῦ καί τόν ἀητό, πέρνει τόν ἄθο καί προχωρᾶ, νά πάει νά βρεῖ τόπο ἀπού νά κατοικοῦνε ἀθρῶποι.

Ἡ καλή τζη τύχη τήν ἤβγαλε σέ μιὰ πολιτεία, ἀπού εἶχανε μαυροβαμμένες πόρτες καί παραθύργια. Ρωτᾶ «πῶς λέγεται τούτη ἡ πολιτεία», λέε τζη, λέει «οἱ παλαιοὶ τήν ἐλέγανε "τοῦ χαρᾶς ἡ πολιτεία", ἀμὰ ἐμεῖς ἀπό 'δὰ κι' ὀμπρός θά τήνέ λέμε "ἡ θλιμένη πολιτεία", γιατί ἐδὰ καί τρεῖς χρόνους εἶν' ἀρρωστάρης ὁ γιός τοῦ βασιλέα καί ἤφταξε μπες πελι ἡ γιώρα ντου νά ποθάνει».

Λέει ἡ κοπελιά, «καί δέν μπορᾶ τὸ 'δῶ κι' ἐγῶ τὸ βασιληόπουλο;» Λέει «ἄντ' ἀλάτισε ἐδὰ θά μασέ πεῖς πῶς κατέχεις νά τὸ γιατρέψεις. Ἐπὰ δέν ἐπόμεινε γιατρός νά μὴν ἔρθει, μάγος νά μὴν τοῦ διαβάσει καί τουλόγουσου ἓνα ντελικανιδάκι θά τοῦ κάμεις καλό;» Λέει πάλι ἡ κοπελιά «κατέχετε τουλόγου σας Θεοῦ καλά;» Σὰ δέν ἐγύριζε δὰ μπλεῖο ἡ κεφαλή τζης, τση δείξανε κι' ἐπῆε στοῦ παλάτι.

Ἡ κακομοιργιασμένη ἡ βασιλίσσα ἀπίτης εἶδενε καί τόν καινούργιο γιατρό, ἐκούνησε τήν κεφαλή τζης, ἀμὰ ἤβαλέ ντονε μέσα στήν κάμερα τοῦ ἀρρωστάρη.

Μαυρο ὡσάν τόν ἀράπη ἦτονε ποδομένο τὸ βασιληόπουλο κι' εἶχενε τέθοιο χάλι, ἀπού ἤλεγες ἐδὰ θά ξεψυχῆσει.

Νά τονέ δεῖ ἡ κοπελιά σέ τέθοιο μπερσετὸ τ' ἤρθενε νά ρίξει τὰ μάγουλά τζης κάτω, μὰ ἐβαστήχτηκε, δέν ἐπόδειξε πρᾶμμα. Λέει κι' ἀνάβγουνε τὸ χαμάμι, πέρνει τὸ βασιληόπουλο βάνει το στοῦ χαλβέτι, χύνει του ζεστό νερό, καί τὸ κουκκίζει μὲ τόν ἄθο. Τικ τὰκ ἐκάνανε τὰ γυαλιά κι' ἐξεκαρφῶνανε ἀπού τὸ κορμί ντου, μαζώνει τα ἡ κοπελιά, βάνει τα στοῦ γύρο. Ὑστερα σκῶνει τὸ βασιληόπουλο καί πάει το στοῦ κρεββάτι ντου, πέρνει τὰ γυαλιά, βάνει τα στοῦ κουτί καί πάει καί καθίζει σέ μιὰ γάμερα.

Σέ μιὰ ὀλιά ξυπνᾶ τὸ βασιληόπουλο κι' εἶχενε παρμένη τήν ἀπάνω βόλτα. Λέει «μάννα μου, ἐγίνηκα καλά, μόνο φέρετέ τονε παε τὸ γιατρό νά τονέ δῶ». Ἡ κοπελιά ὅμως δέν ἤθελε μούδε νά πάει μέσα, μούδε καί πλερωμή, μόνο ἔπενε τση βασιλίσσας πῶς ὅτινα σηκωθεῖ τὸ βασιληόπουλο καί γενεῖ καλά, νά μὴν τιμῶρᾶ ὀπχοιο τοῦ πεῖ «μὴ μὰ τὸ γιατρό πού σ' ἔγιανε».

Ὅχιάλο, φεύγει ἡ κοπελιά, πάει σ' ἓνα χάνι, πχιάνει μιάν κάμερα. Λούγεται, χενίζεται, ἀνημένει νά νυχθιάσει. Ἐνύχθιασε, κι' ἀπίτις ἐκαταλαβε πῶς ἐκαταλάγιασεν ὁ κόσμος, ἀνοίγει τὸ κουτί, βγάνει τόν καρφίχτη, θωρεῖ καί βγαίνει ἀγριεμένο τὸ βασιληόπουλο μὲ σηκωμένο τὸ σπαθί ντου ἔτοιμο νά τήνέ κουτσοκεφαλίσει.

«Μή μὰ τὸ γιατρὸ ποῦ σ' ἔγιανε» ἐπρόφταξε κι' εἶπενε καὶ πέφτει χάμαι λιγομαργιασμένη.

Βάνει τὸ σπαθί ντου στὴ θήκη ντου, ξελιγώνει τηνε, βάνει τηνε καθίζει στὸν καναμπὲ καὶ τηνὲ ξερώτηξε, ποῦ τὸν ἤμαθε τοῦτονά τὸ λόγο, ἀποῦ τὸν κατέχει μόνο αὐτὸς κι' ἡ μάνα ντου.

Λέει «ἐγὼ 'μαι ὁ γιατρός σου». Κι' ἤκατσε καὶ τοῦπενε τὴ ντρέταν ἀλήθεια.

Αἷ εἶδενε δὰ τὸ βασιληόπουλο καὶ πίστεψε πὼς δὲν τὸν εἶχενε χτυπημένο ἀξαρητοῦ, ἤπηρε τὴν κοπελιά μαζύ ντου καὶ τὴν ἐστεφανώθηκε κι' ἐκάμανε γάμους καὶ χαρὲς καὶ ξεφάντωσης καλὲς κι' ἐδῶκα μου κι' ἐμένα 'να γκουλούρι καὶ μοῦ τῶφαι ὁ σκύλος ὁ κουδούρης.

Μιά βολά κι' έναν γκαιρό ἦτονε ἕνας βασιλέας κι' εἶχενε ἕνα γιό ἀπού τονέ λέγανε Φλωρεντίνο. Μὲ καιρό, ἀπῆς ἐμεγάλωσεν ὁ γιός του τὸν ἠπεψε σὲ ταξείδια γιὰ νὰ δεῖ κι' ἄλλους τόπους. Ἐπῆε σὲ πολλές πολιτεῖες καὶ στὰ τελευταῖα ἐξεβάρκαρε στὸν τόπο τῶν ὀβραῖω. Ἐκειδὰ ὁ βασιλέας εἶχενε ἕνα Πύργο κι' ἐσυνείθανε νὰ βάνει μέσα τσι Χριστιανούς ἀπού θελα πετυλάχει, τσι τάιζε 40 μέρες ζάχαρη κι' ἀπόης τσι-σφαζε κι' ἦπινε τὸ αἷμα ντως. Εἶχενε μιὰ θυγατέρα μόνη ἀμοναχή. Αὐτὴ ἐκάτεχε τὸ μέρος ἀπού ἦκρυβγε ὁ πατέρας τσις τὸ ζεμπερὲ τοῦ Πύργου, κι' ἐπῆνε χωστὰ κι' εἶδενε τὸ Φλωρεντίνο, ἀπού ἦτονε πολὺ ὁμορφος καὶ τὸν ἐγάπησε. Καθ' ἀργὰ ἐπῆγαινε χωστὰ καὶ τοῦ ἔφερνε φαητό, ἦβραζε ρόδα καὶ ντραντάφυλλα κι' ἦβγανε ροδόσταμνο καὶ τὸν ἦλουγε, ὕφαινε μὲ τσι νερατζαθοὺς ποκάμισα καὶ τὸν ἦλασσε. Ἐγάπησε κι' ὁ νέος τὴν κοπελιά κι' ἐκαλοπερνούσανε. Ἔλα σου δὰ ἀπού ἐπερνούσαν οἱ μέρες, καὶ σίμωνε ἡ σαράντα μέρα ἀπού θελα σφαγῆ τὸ βασιληό-πουλο! Ἐπέσανε κι' οἱ δυὸ σὲ μεγάλο ντουχιουλμέ.

Ἡ μάννα τσι κοπελιάς, ἡ βασίλισσα, ἦτονε μά'ισσα. Εἶχενε ἕνα κρυφὸ ντολαπάκι, κι' εἶχενε μέσα ἕνα τάσι, ἕνα χτένι, καὶ μιὰ βλάκα σαπούνι μαγεμένα.

Καταφέρνει ἡ κοπελιά πέρνει τα. Ἄνοίγει κατσιρμὰ τὸ χαπίσι, πέρνει τὸ ντελῆ κανῆ, μισεύουνε.

Πᾶνε δὰ ὕστερα οἱ γιάλλοι νὰ βροῦνε τὸ χριστιανό, πρᾶμμα.

Ξανοίγουνε γιὰ τὴ κοπελιά. Ἄφαντη.

Φεύγει κι' βασίλισσα πέρνει τσι ἀπὸ πίσω.

Γοργὸ νὰ τσι φτάξει, ρίχνει ἡ βασιληοπούλα τὸ τάσι ὀπίσω τζη, γίνε-ται ἕνα θεόρατο βουνό, κι' ἴσαμε νὰ περάσει ἡ μάννα τζη τὸ βουνό, ποκολώνουν' αὐτοί. Περνᾷ ἡ μάννα τὸ βουνό, ρίχνει πάλι ὀπίσω τζη ἡ θυ-γατέρα τὸ χτένι, γίνεται ἕνα δάσο μὲ ἀγκάθες, γλακοῦνε τὰ κοπέλλια φεύγουνε. Σὲ λιγάκι νὰ τὴ πάλι. Ὅμπρὸς αὐτοί, ἀξώπισα ἡ μά'ισσα, ἀσκαλντί νὰ τσι φτάξει. Ρίχνει ἡ κοπελιά ὀπίσω τζη τὸ σαπούνι, γίνου-νται κόλυμποι καὶ πηλά, δὲ μπορεῖ δὰ μπλεῖὸ ἡ μάννα νὰ περάσει.

Σὰν εἶδενε κι' ἐπόδενε πῶς δὲ μπορᾷ τσι φτάξει, ἐστάθηκε καὶ ἠπχιασε τὰ βυζὰ τσις καὶ τωσὲ καταρούντανε. Κι' εἶπενε τσι θυγατέρας τσι: «τὴν κατάρρα μου νὰ ἔχεις κι' ὅτινα πάει στὸν τόπο ντου νὰ τονέ φιλήσει ἡ μάννα ντου καὶ νὰ σοῦ ποξεχάσει».

Γροικούνε δά αὐτοί μὰ δὲ γιαγέρνουνε. Μόνο προχωροῦνε.

Φτάνουνε ἀπόξω ἀποῦ τὴν πολιτεία τοῦ βασιληόπουλου. Βάνει τηνε καί καθίζει ἀπάνω σ' ἓνα δεντρό καί τση παραγγέρνει πῶς νὰ μὴν κουνήσει ἀπὸ κεῖ, ὁ κόσμος νὰ παράρθει. Καί πῶς ἤθελα πάει νὰ χαζιρέψει τὸ ψίκι ν'ἄρθουνε νὰ τηνὲ συνεπάρουνε.

Πομένει ἡ κοπελιά, φεύγει τὸ βασιληόπουλο, πάει στοῦ μάνας του. Τὸ παλάτι δά μαυροφορεμένο, ἔθαρούσανε μαθὲς πῶς ἦτονε ποθαμένος. Θωρεῖ τονε ἡ μάνα ντου ἀράσσει νὰ τονὲ φιλήσει, σέρνει' ὀπίσω αὐτός. "Ἦτονε ὁμως κουρασμένος, κι' ἤθεκε νὰ κοιμηθεῖ μιὰ ὀλιά. Τὴν ὥρα ἀποῦ κοιμούντανε πάει ἡ μάνα ντου καί τονὲ φιλεῖ. Σὲ μιὰ στάξη, ὁ νέος ἐξύπνησε. Θωρεῖ κι' εἴχανε φασαρίες, ὄργανα, πράμματα, λέει ἴντα χαζιρεύγετε. Λέει ντὰ δὲ μᾶς εἶπες ἐλόγου σου πῶς θὰ πᾶμε νὰ συνεπάρωμε τὴ νύφη; Λέει « ὄφου κι' ὁ νοῦς σας σασὲ κάνει σουφέρα ». Αὐτός ἐδᾶ χαμπάρι μπλειό. Ναι κοπελιά νὰ θυμηθεῖ, ναι πρᾶμμα.

*
**

"Ἄς ἀφήσωμε δά τὸ βασιληόπουλο κι' ἄς πχιάσωμε τὴ βασιλοπούλα.

"Ἦτονε δά αὐτὴ καθισμένη στὸ δεντρό. Ἄνημένει μιὰ, ἀνημένει δυό, σὰν εἶδενε πῶς δὲν ἐφαίνοντανε τὸ βασιληόπουλο, λέει ὄφου κι' ἐποξέχασέ μου, γιατί σάϊκα τονε φίλησε ἡ μάνα ντου. Κατεβαίνει, πάει μέσα στὴν πολιτεία. Ξερῶτᾶ, μαθαίνει ποῦναι τοῦ βασιληᾶ τὸ παλάτι, πουλεῖ τὰ χρυσαφικά τῆ, πχιάνει λεφτά, πάει νοικιάζει ἓνα σπίτι ἀντίκρουτα τοῦ παλαθιοῦ. Πέρνει μόμπιλα, ποσάζει το, πέρνει καί δοῦλες, κι' ἀπόκιας τσηπεψε νὰ πᾶνε στὴν ἀγορὰ νὰ πουσουνίζουνε. Οἱ μαγαζάτοροι τὸ ρωτήσανε, λέει « μιὰ μπλοῦσα κερά ἤρθενε καί εἶμαστε φαμέγιες τῆς ».

Μαθαίνει το ὅλη ἡ πολιτεία, μαθαίνουν το καί δυὸ πρωταξαδέρφχια τοῦ βασιληόπουλου. Σηκώνουνται πᾶνε. Τὰκ τὰκ ἡ πόρτα. Λέει πχοιὸς εἶναι τέθοια ὥρα; Λέει ἄνοιξε. Ἄνοίγει τως, βάνει τὸ δοῦλες καί στρώνουνε τραπέζα, τρώνε πίνουνε, φεύγουνε. Πᾶνε λέν το καί τοῦ βασιληόπουλου. Σκώνεται πάει κι' αὐτό. Βάνει τονε μέσα, κι' ἀπόης βάνει τὸ δοῦλες καί τονὲ κάνουνε σπαστό κι' ἀλατσογύριστο. "Ἦστερα τοῦ δῶκανε μιὰ λαχθιά καί τονὲ πετάξανε ὄξω.

Ρωσῶτᾶ τὸ βασιληόπουλο ἀποῦ τὸ ξυλειέξ, θέτει τοῦ θανατᾶ.

Κουβαλοῦνε γιατρούς, φέρνουνε μάγους, τὸ γιατρικό ντου δὲ βρίχνηται.

Βγάνει τελᾶλη ὁ βασιλέας, πῶς νὰ πχιαίνει ὁ κόσμος νὰ λέει ἐστορίες τοῦ ἀρρωστάρη, νὰ περνᾶ ἡ γιώρα ντου, ἴσαμε νὰ πέψει ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ γενεῖ καλά.

Πᾶνε ἄντρες, πᾶνε γυναῖκες, πάει κι' ἡ βασιλοπούλα.

Σύντωση, τὴν ἡμέρα ἀποῦ πῆε, νᾶναι μαζωμένοι ἡ γῆς καὶ ὁ κόσμος
στὴν κάμερα τοῦ βασιληόπουλου. Μπρὲ παπάδες θές, μπρὲ χοτζάδες θές,
μπρὲ ἀρχόντους θές, καὶ πχοιὸς δὲν ἦτονε κοντό;

Πάει ἡ κοπελλιὰ, στένεται στὴν πόρτα, θωρεῖ τὸ βασιληόπουλο
πολλὰ κατηγορημένο. Πχιάνει τὸ Μάγουλο τσῆ πόρτας καὶ τσοσέ λέει:

«Ὡρα καλὴ στοὶ ἀρχοντες
Καλησπέρα στοὶ παπάδες
Σαλαμαλέκι τῷ Ντουρκῷ
καὶ στοὶ πραμματεντάδες

Τότες τσῆπανε:

«Σώπασε καὶ νὰ μὴ μιλεῖς
κι' ἔχε τὰ λόγια λίγα
κι' αὐτὸς ποὺ κείτεται ἐδῶ
εἶναι ὁ γιὸς τοῦ Ρήγα.

Πηλογᾶται πάλι ἡ κοπελιὰ:

«Γιὰ κείνο ἦρθα καὶ ἐγὼ
διὰ νὰ τοῦ μιλήσω,
εἶναι κορμὶ ποῦ δὲν μπορῶ
νὰ τὸ κλερονομήσω.
Θυμᾶσαι Φλωρεντίνο μου;
θυμᾶσαι; δὲ θυμᾶσαι.
τὰ ρόδα τὰ ντραντάφυλλα
ποῦβραζα κι' ἤλουγά σε.
Θυμᾶσαι Φλωρεντίνο μου;
θυμᾶσαι; δὲ θυμᾶσαι.
τὰ ἄθη τὰ ποκάμισα
ποῦκανα κι' ἤλλασσά σε;

Ἔστερα ἐστράφηκε κι' εἶπενε τσῆ μάννας του:

«Σὺ Ρήγισσα βασίλισσα
κι' ἀρχόντισσα μεγάλη,
δῶσε φιλὶ τοῦ γιόκα σου
ναρθεῖ ὁ νοῦς του πάλι¹

¹ Ἡ Μαριάννα Καμπύρογλου (Δελτ. Ἔθνολ. ἔταιρ. Τόμ. Α' τεῦχος 1 Ἰουλ. 1883), λέει τὰ λόγια διαφορετικὰ.

... ..
« Δῶσε φιλὶ τσῆ μάννας σου
ἴσως συνέρθ' ὁ νοῦς σου

Ἡ κοπέλα ὀνομάζεται Ντολτσέτα. Καὶ ὁ νέος τῆς ἀπαντᾷ:

«Ντολτσέτα μου τὰ μάτια μου
Ντολτσέτα μου τὸ φῶς μου

Σάν ἤκουσε τοῦτα τὰ λόγια ἡ βασίλισσα ἤσκυψε κι' ἐφίλησε τὸν ὕγιό τζη καὶ θυμήθηκε τὴ κοπελιάς.

«Ἄν εἶν' ἀλήθεια πιστευτέ το».

Ἐσύ 'σouve Ντολτσέτα μου
ὁ ξελευτερωμός μου.
Δώσε του κείνου τὰ 'κατό
καὶ τ' ἄλλου τὰ διακόσα
καὶ κόψε τὸ καπίνι σου
στὰ χίλια πεντακόσα

Ἡ μάγνα πάλι λέει:

«Καλῶς τινε τὴ νύφη μου τὴν ἄξα καὶ τὴ τζόγια
ποῦ μπήκε στοῦ παλάτι μου μὲ τιμημένα λόγια».

Τ Ο Κ Ο Υ Τ Σ Ο Ρ Α Δ Ι Σ Μ Ε Ν Ο ¹

Μιά φορά 'τονε μιὰ γρά κι' ἐπαράσερνε. Τὴν ὥρα ἀποῦ παράσερνε, νὰ καὶ περνᾷ ἓνα πουλι. Κάνει ἡ γρά μιὰ μὲ τὴ βαρασύρα, πέρνει τὴν ὄρα τοῦ πουλιοῦ. Λέει δό μου γρά τὴν ὄρα μου νὰ πάω στὴ πεθερᾶς μου. Λέει ἀνὲ μοῦ δώσεις τυρί. Λέει πχοιὸς τὸ κάνει τυρί; Λέει τ' ἀρνί. Φεύγει τὸ πουλι πάει στ' ἀρνί.

- « Δό μου ἀρνί τυρί. κι' ἐγὼ τ' ἀρνιοῦ χόρτο
- » κι' ἡ γρά ἐμένα τὴν ὄρα μου
- » νὰ πάω στὴ πεθερᾶς μου.

λέει, ἀνὲ μοῦ δώσεις χόρτο. Καὶ πχοιὸς τὸ κάνει τὸ χόρτο; λέει ἡ γῆς. Φεύγει τὸ πουλι πάει στὴ γῆς.

- « Δό μου γῆ χόρτο, κι' ἐγὼ τ' ἀρνιοῦ χόρτο
- » καὶ τ' ἀρνί 'μένα τυρί κι' ἐγὼ τῆς γρᾶς τυρί
- » κι' ἡ γρά ἐμένα τὴν ὄρα μου νὰ πάω στὴ πεθερᾶς μου.

λέει, ἀνὲ μοῦ δώσεις νερό. Καὶ πχοιὸς τὸ κάνει τὸ νερό; λέει ὁ ὀρανός. Φεύγει τὸ πουλι πάει στὸν ὀρανό.

- « Δό μ' ὀρανὲ νερό κι' ἐγὼ τῆς γῆς νερό
- » κι' ἡ γῆς ἐμένα χόρτα κι' ἐγὼ τ' ἀρνιοῦ χόρτα
- » καὶ τ' ἀρνί ἐμένα τυρί κι' ἐγὼ τῆς γρᾶς τυρί
- » κι' ἡ γρά ἐμένα τὴν ὄρα μου νὰ πάω στὴ πεθερᾶς μου.

λέει ἀνὲ μοῦ δώσεις λιβάνι. Καὶ πχοιὸς τὸ κάνει τὸ λιβάνι; ὁ ἔμπορας, Φεύγει τὸ πουλι πάει στοῦ ἔμπορα.

- « Δό μου ἔμπορα λιβάνι κι' ἐγὼ τ' ὀρανοῦ λιβάνι
- » κι' ὀρανός ἐμὲ νερό κι' ἐγὼ τῆς γῆς νερό
- » κι' ἡ γῆς ἐμένα χορτάρι κι' ἐγὼ τ' ἀρνιοῦ χορτάρι
- » καὶ τ' ἀρνί ἐμένα τυρί κι' ἐγὼ τῆς γρᾶς τυρί
- » κι' ἡ γρά ἐμένα τὴν ὄρα μου νὰ πάω στὴ πεθερᾶς μου

¹ (Ἀφήγησις Αἰκατερίνης Τιτάκη ἀποθανούσης τῷ 1928 εἰς ἡλικίαν 85 ἐτῶν.

Τὸ κουτσοραδισμένο εἶναι ὁ μῦθος τῆς σουσουράδας ποὺ γράφουν τὰ ἀναγνωστικά τοῦ Δημοτικοῦ σχολεῖοῦ Ἀφοῦ τελείωσε τὴ διήγησι, ἡ συχωρεμένη ἡ θειὰ τὸ Κατερινάκι, τῆς τὸ εἶπαμε πὼς αὐτὸ τὸ γράφει τὸ βιβλίο, κι' ἐκείνη, σωστὰ καὶ ὄλο σοφία λαϊκή, ἔδωσε γιὰ ἀπάντησι, περίπου τὸν ὄρο τῆς λαογραφίας. «Λοιπὸν ἐσεῖς οἱ γραμματισμένοι διαβάσετε στὰ χαρθιά. Μὰ ὁ κόσμος τὰ κάνει ὄλα τοῦτα ἀποῦ γροικᾶτε ἀπὸ μᾶς τσι γράδες, τὰ μαθαίνει ἕνας γραμματισμένος καὶ κάνει τὸν ἔξυπνο καὶ κάνει χαρτί καὶ πᾶνε τὰ κοπέλια στὸ σκολεῖο καὶ τὸ διαβάζουνε. Ἐμεῖς οἱ ἀγράμματοι κατέχομε τὰ πλεῖα περισσότερα.

λέει, ἀνὲ μοῦ δώσεις φιλί. Καί πχοιὸς τὸ κάνει τὸ φιλί; λέει ἡ κοπελιά.
Φεύγει τὸ πουλί πάει στὴ κοπελιάς.

- » Δό μου κοπελιά φιλί κι' ἐγὼ τ' ἐμπόρου φιλί
- » κι' ἔμπορας ἐμὲ λιβάνι κι' ἐγὼ τ' ὄρανοῦ λιβάνι
- » κι' ὁ ὄρανος ἐμὲ νερὸ κι' ἐγὼ τῆ γῆς νερὸ
- » κι' ἡ γῆς μένα χόρτο κι' ἐγὼ τ' ἀρνοιῦ χόρτο
- » καὶ τ' ἀρνὶ μένα τυρὶ κι' ἐγὼ τῆ γρᾶς τυρὶ
- » κι' ἡ γρὰ μένα τὴν ὄρᾶ μου νὰ πάω στὴ πεθερᾶς μου.

λέει ἀνὲ μοῦ δώσεις παπούτσα. Καί πχοιὸς τὰ κάνει τὰ παπούτσα; Ὁ παπουτση. Φεύγει τὸ πουλί πάει στοῦ παπουτση.

- » Δό μου παπουτση παπούτσα, κι' ἐγὼ τῆ κοπελιάς παπούτσα
- » κι' ἡ κοπελιά μένα φιλί κι' ἐγὼ τ' ἐμπόρου φιλί
- » κι' ἔμπορας ἐμὲ λιβάνι κι' ἐγὼ τ' ὄρανοῦ λιβάνι
- » κι' ὄρανος ἐμὲ νερὸ κι' ἐγὼ τῆ γῆς νερὸ
- » κι' ἡ γῆς ἐμένα χόρτα κι' ἐγὼ τ' ἀρνοιῦ χόρτα
- » καὶ τ' ἀρνὶ μένα τυρὶ κι' ἐγὼ τῆ γρᾶς τυρὶ
- » κι' ἡ γρὰ μένα τὴν ὄρᾶ μου νὰ πάω στὴ πεθερᾶς μου.

λέει ἀνὲ μοῦ δώσεις τρίχες. Καί πχοιὸς κάνει τσί τρίχες; Ὁ χοῖρος. Φεύγει τὸ πουλί πάει στοῦ χοιροῦ.

- » Δῶσε μου χοῖρε τρίχες κι' ἐγὼ τοῦ παπουτση τρίχες
- » κι' ὁ παπουτσης ἐμὲ παπούτσα κι' ἐγὼ τῆ κοπελιάς παπούτσα
- » κι' ἡ κοπελιά μένα φιλί κι' ἐγὼ τ' ἐμπόρου φιλί
- » κι' ὁ ἔμπορας ἐμὲ λιβάνι κι' ἐγὼ τ' ὄρανοῦ λιβάνι
- » κι' ὄρανος ἐμὲ νερὸ κι' ἐγὼ τῆ γῆς νερὸ
- » κι' γῆς ἐμένα χόρτα κι' ἐγὼ τ' ἀρνοιῦ χόρτα
- » καὶ τ' ἀρνὶ μένα τυρὶ κι' ἐγὼ τῆ γρᾶς τυρὶ
- » κι' ἡ γρὰ μένα τὴν ὄρᾶ μου νὰ πάω στὴ πεθερᾶς μου.

λέει, ἀνὲ μοῦ δώσεις βελάνια. Καί πχοιὸς τὰ κάνει τὰ κάνει τὰ βελάνια.
Ὁ δρυγιᾶς. Φεύγει τὸ πουλί πάει στὸ δρυγιᾶ.

- » Δῶσε μου δρυγιᾶ βελάνια κι' ἐγὼ τοῦ χοιροῦ βελάνια
- » κι' ὁ χοῖρος σ' ἐμὲ τρίχες κι' ἐγὼ τοῦ παπουτση τρίχες
- » κι' ὁ παπουτσης ἐμὲ παπούτσα κι' ἐγὼ τῆ κοπελιάς παπούτσα
- » κι' ἡ κοπελιά μένα φιλί κι' ἐγὼ τ' ἐμπόρου φιλί
- » κι' ὁ ἔμπορας ἐμὲ λιβάνι κι' ἐγὼ τ' ὄρανοῦ λιβάνι
- » κι' ὁ ὄρανος ἐμὲ νερὸ κι' ἐγὼ τῆ γῆς νερὸ
- » κι' ἡ γῆς ἐμὲ χορτάρι κι' ἐγὼ τ' ἀρνοιῦ χορτάρι
- » καὶ τ' ἀρνὶ μένα τυρὶ κι' ἐγὼ τῆ γρᾶς τυρὶ
- » κι' ἡ γρὰ μένα τὴν ὄρᾶ μου νὰ πάω στὴ πεθερᾶς μου.

Ὁ ντρυγιάς ἦτονε ξερός κι' ἤθελε καθάρισμα, ἐζήτηξε μανάρι. Καὶ πχοιὸς τὸ κάνει τὸ μανάρι; λέει ὁ χαρκιάς. Φεύγει τὸ πουλί πάει στοῦ χαρκιά.

- « Δόσε μου χαρκιά μανάρι κι' ἐγὼ τοῦ δρυγιᾶ μανάρι
- » κι' ὁ δρυγιᾶς μένα βελάνια κι' ἐγὼ τοῦ χοιροῦ βελάνια
- » κι' ὁ χοῖρος ἴμένα τριῆς κι' ἐγὼ τοῦ παπουτσῆ τριῆς
- » κι' ὁ παπουτσῆς ἐμὲ παπούτσα κι' ἐγὼ τῆ κοπελιᾶς παπούτσα
- » κι' ἡ κοπελιὰ ἴμένα φιλι κι' ἐγὼ τ' ἐμπόρου φιλι
- » κι' ὁ ἔμπορος ἐμὲ λιβάνι κι' ἐγὼ τ' ὄρανοῦ λιβάνι
- » κι' ὁ ὄρανος ἐμὲ νερό κι' ἐγὼ τῆ γῆς νερό
- » κι' ἡ γῆς ἐμένα χόρτα κι' ἐγὼ τ' ἄρνοιῦ χόρτα
- » καὶ τ' ἄρνι μένα τυρὶ κι' ἐγὼ τῆ γράς τυρὶ
- » κι' ἡ γρά ἴμένα τὴν ὄρα μου νὰ πάω στῆ πεθεράς μου.

Λέει ὁ χαρκιάς, λέει, «κάτσε νὰ φυσᾶς τὴ φωθιά ν' ἄψουνε τὰ κάρβουνα, νὰ κάμω τὸ μανάρι νὰ σοῦ τὸ δώσω κακορρίζικο».

Τὸ πουλί τοῦ μπιστεύτηκε (γιατί λέει κιαμμιὰ βολὰ ὁ λόγος, λέει τὸ ἔξυπνο πουλί ἀποὺ τὴ μύτη πχιάνεται), κι' ἤκατσε κι' ἐφύσα τὴ φωθιά κι' ἤψενε. Ἀπίτης εἶδεν ὁ χαρκιάς τὴ φωθιά ἀναμμένη, παίζει μιὰν ἀμποθιά τοῦ πουλιοῦ, ρίχνει το στὴ φωθιά καὶ ψήθηκε καὶ τῶφαι.

Τ Ο Τ Σ Ι Κ Α Λ Α Κ Ι

Μιά βολά κι' έναν γκαιρό ἦτονε μιὰ γρά κι' ένας γέρος καί δὲν εἶχανε κοπέλια. Ἐπαρακαλούσανε τὸ Θεό μεροῦ νυχτοῦ νὰ τοσὲ πέψει ἓνα παιδί κι' ἄς ἦτον γαί τσικαλάκι.

Μιά γκοπανιά ἐρχίνιξε ἡ κοιλιὰ τοῦ γράς κι' ἐφούσκωνε, καί στο' ἐννιά μῆνες ἀπάνω ἐγέννησε ἓνα τσικαλάκι.

Μὲ τὰ χρόνια τὸ τσικαλάκι ἐμεγάλωνε.

Μιὰν ἡμέρα ἐγίνοντανε γάμος στὴ γειτονιά κι' ἐκαλέσανε τὴ γρά μὲ τὸ γέρο. Αὐτοὶ ἐβαργυούντανε νὰ πᾶνε καί πέψανε τὸ τσικαλάκι. Αὐτὸ τὸ κακορρίζικο ἦτονε καλοπόταγο κι' ὅπου γκι' ἂν ἤθελα τὸ πέψουνε ἐπήγαινε.

Στὸ γάμο εἶχανε τόσα νὰ πολλὰ γλυκίσματα, ἀποῦ δὲν ἐμπόργιε ὁ κόσμος νὰ τ' ἀποφάει. Ἐκειὰ ποῦστεκε τὸ τσικαλάκι ἀπάνω σ' ἓνα σκαμνί, ὅποιος δὲν τοῦκανε ὄρεξη νὰ φάει τὸ γλυκισμά ντου, τῶρριχνε χωστὰ χωστὰ μέσα στὸ τσικαλάκι.

Ἄπις ἐκατάλαβε τὸ τσικαλάκι πῶς ἦτονε γοργογεμᾶτο, ἐμίσειψε κι' ἐπήγε στοῦ μάνας του. Πασίχαρη ἡ γρά φκαιραίνει τὸ τσικαλάκι καί ξαναπέμπει το.

Ἰσαμε νὰ ξαναγιαγύρει ὅμως τὸ τσικαλάκι, ἦτονε σκολασμένος ὁ γάμος, ἐχώστηκε κι' αὐτὸ μέσα στὸν ὄντᾶ τοῦ νύφης.

Ἡ νύφη σὰν ἐγδύθηκε, ἤβγαλε καί τὰ χρυσαφικά τζης καί τὰ πόθεκε μέσα στὸ τσικαλάκι. Φεύγει αὐτὸ κατσιρμά, πάει πάλι στοῦ μάνας του. «Ἄφερή μου κακορρίζικο τσικαλάκι μὰ καλὰ τὰ καταφέρνεις», λέει ἡ μάνα ντου. Φκαιραίνει το ξαναπέμπει το.

Ἄντε πάλι, πάει αὐτὸ τρεχαπετάμενο, χώνεται στὸν ὄντᾶ.

Τὴ νύχτα ἡ νύφη, δὲ γκατέχω ἴντᾶ δενε κι' ἐφοβήθηκε, καί το' ἤρθενε νὰ κάμει τὸ χοντρό τζης νερό. Ὁ γαμπρός δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἀφήσει νὰ πάει ὄξω στὸν ἀναγκαῖο, γιὰ νὰ μὴ κρυγιολογηθεῖ, καί τοῦ ἔπεινε νὰ κάμει στὸ τσικαλάκι μέσα τὰ «κουραμπγιεδάκια τζης».

Μὸς ἤκουσε τὸ τσικαλάκι πῶς ἤκαμε ἡ νύφη κουραμπγιεδάκια, φεύγει πάλι, ἀγλακᾶ πάει στοῦ μάνας του. «Ἄνοιξε μὰ, ἀποῦ σοῦφερα ἐδὰ κουραμπγιεδάκια ἀποῦ τᾶκαμε ἡ νύφη ἀμοναχὴ τζης».

Ἄνοιγει ἡ γρά, καί ἴντα νὰ δεῖ. . . . .

Ἐκατὸ λογιῶ μάνιτες τὴν ἐπχιάσανε καί δίδει μιὰν ἀνεποδάρᾶ τοῦ τσικαλιοῦ, καί πεθιέται ἀντίκρυτα στὸν τοῖχο καί γίνεται χιλιάλασσα.

Μιά βολά ό όφισ εΐπενε τοϋ καβροϋ νά γενοϋνε συντέκνοι. 'Ο καβρός τόν εκάτεχε πώς ήτονε μιá όλιá τραϊτόρος και δέν ήθελε τá συναλλικια ντου. 'Αμά με τó πέ και ξαναπέ, τόν εκατάφερε και γενήκανε συντέκνοι. Με καιρο ό όφισ ήβαλε στο νοϋ ντου, νά πá ξεκάμει τó γκαβρό.

Πάει, πάει, σέρνεται, ήτονε βέβαια μετζιλι από τοϋ ένοϋς τή ντρύπα 'Ισαμε τοϋ άλλουνοϋ. «Βαθειά κάνε τó συρμό» ήλεγε από μέσα ντου τοϋ άπατοϋ ντου ό όφισ, για νά κατέχεις νά ξαναγιαγύρεις».

Στά τελευταία θωρεΐ απόξω άποϋ τήν καβροτροπυχιά τόν καβρό, άποϋ ήτονε προβαρμένος κι' εκάθουνταν εκειά στον πόρο κι' ελιάζουντανε. «'Ωρες καλές σύντεκνε» τοϋ λέει, «καλώς ώρισες σύντεκνε» πηλογάται κι' ό καβρός. «Και 'ντα χαμπέργια σύντεκνε;» λέει «μέσα δά τά ποϋμε, άποϋ νά μη μασέ γροικα κιανεις».

Μπαίνουνε στήν ντρύπα, άρχινά ό όφισ και τυλίσσεται γύρου γύρου τοϋ καβροϋ. 'Αποϋ τó πολϋ σφίξιμο έντακάρανε τά μάθα τοϋ καβροϋ κι' έποβασιλεύανε. Λέει «μά 'ντα κάνεις εκειά σύντεκνε». Λέει «κρύος κάνει σύντεκνε και σε σφίγγω νά ζεσταθούμενε». 'Ο καβρός έδά καταλαβαίνει πώς ό όφισ τοϋ μιλεΐ τραϊτορλιστικά, και λέει από μέσα ντου «στάσου κι' εγώ θα σε καταστέσω», Λέει «κατέχεις άφή σύντεκνε πόσο σ' άγαπά. 'Εδά ποϋ θα μισέψεις θέλω νά φιληθούμε». Βγάνει ό όφισ τή γλώσσα ντου, άρπá τήν ό καβρός με τή χαχάλα ντου. «Μά 'ντα κάνεις εκειά άφή σύντεκνε» μεταλέει κι' ό όφισ. Λέει «ντρέτα πήγαινε σύντεκνε». Γροικα ό όφισ ξετυλίσσεται μιá στάξη. Τόσον τοϋλεγε «ντρέτα σύντεκνε» έξετυλίσουδαν ό όφισ. 'Ισαμε ποϋ ποξετυλίχτηκε κι' ήφυγε κι' έπήε στη έδουλειά του.

'Αποϋ τότε σás, μοιάζει, πώς έπόμεινε και γροικάται ό λόγος «ντρέτα πήγαινε άφή σύντεκνε νά σ' άγαπá κι' ό Θεός», όντέ θα βρεθούνε δυό όρτάκηδες και κάνει ό ένας άποϋ τσι δυό χιλé.

¹ Στη Συλλογή παραμυθιών κ. Γ. Μέγα, ύπάρχει παραλλαγή τοϋ μύθου ποϋ είναι κληρονομιά από τούς μύθους τοϋ Αισώπου.

Η ΖΟΥΡΙΔΑ ΚΙ' Ο ΚΑΒΡΟΣ

Μιά βολά ή άλουπου εΐχεν ένα χωράφι κι' ήθελε νά τὸ σπείρει. Βούϊ δὲν εΐχενε, συζευτὴ ἐγύρευγε. Σάν εΐδενε κι' ἐπόδενε πῶς δὲν ἤυρισκε, ἐρχίνιξε νά στενοχωρᾶται. "Ἰντα σόϊ ζουρίδα ήτονε μαθός, νά μὴ μπορεϊ νά σιργουλέψει κιανένα, νά τονὲ βάλει συμμισάτορα.

Ἐπάνω στὴν ὥρα, νά καί περνᾶ ὁ καβρός. Φωνιάζει του, λέει «στάσου μπρὲ συμπέθερε νά ροζονάρωμε». Σιμώνει ὁ καβρός καί σάν ἐσίμωσε, ήζεψε ή ζουρίδα τὰ σιργούλια. "Αχη μπρὲ συμπέθερε καί δὲ μπορῶ νά βρῶ νά σπείρω τὸ παδέρμο χωραφάκι ἀπούχω κιὲ ποκάτω στὸ Λαγκό». "Ερχου μὰ τὸ Θηό σου ἐτουλόγου σου νά μοῦ συδράμεις. Συμμισακό θὰ τὸ σπείρωμε συμπέθερε. Ἐπατός σου μὲ τὰ ποδάργια σου κι' ἐγῶ μὲ τὸ χωράφι μου, θὰ κάμωμε τὴ δουλειά». «Τόκα», τση λέει ὁ καβρός καί δίδουνε τὰ χέργια. Ἐγῶ θὰ σπείρω, θὰ θερίσω, θὰ ἴλωνίσω, θὰ λυχνίσω καί θὰ νᾶρθω νά σὲ πάρω, νά πᾶ μοιραστοῦμε τὸν καρπύ. Εΐπε δο ήκαμέ δο. Ὁ καιρός ἐπέρνανε, καί ἄνοιξη καιροῦ, πάει μιὰ νταχυνὴ ή ζουρίδα θωρεϊ τὸ σπαρμένο κι' ήτονε ἀκόμας χασίλι. Ντελόγο μός καί τῶδενε πῶς ήτονε ὡσάν τὴ θάλασσα, ήβαλε στὸ νοῦ τζης νά φάει καί τὴν πάρτη τοῦ κακόσορτου τοῦ καβροῦ.

"Ἡφταξε τὸ θέρος, ἐθέρισ' ὁ καβρός, ἐλώνεψε, ἐλύχνισε, πάει στση ζουρίδας. Λέει «ἐγῶ κερὰ ἐλώνεψα, κόπχιασε νά μοιράσωμε».

Πασίχαρη δὰ ή ζουρίδα, σκέφτεται Ἰντα λοῆς θὰ καταφέρει τὸν καβρό. Ἐσκέφτηκε μιὰ ὀλιά κι' ἀπόη γυρίζει καί τοῦ κάνει: «Ἐμεῖς συμπέθερε θὰ βάλωμε ένα στοίχημα. Θὰ γλακήξωμε ἀπὸ παέ, κι' ὄπχιος πάει πρῶτος στὸ ἄλῶνι, ἐκειοσᾶς θὰ πάρει τὸν καρπὸ ὄλο». «Μετὰ χαρᾶς» — τση λέει — κι' ὁ καβρός, πονηρὴ ἐσὺ πλειὰ πονηρός ἐγῶ.

Στέκουνε μαζὺ μαζὺ γιὰ νά ξεκινήσουνε, βγαίνει ή ζουρίδα ένα ζάλο ὀμπρός. Ἐρπᾶ κι' ὁ καβρός τὴν ὀρά τζης ἀποῦ τσι τρίχες, (γιατὶ ἄν ήθελα πχιάσει νά δακάσει τὴν ὀρά, ήθελα γροικῆξει ή ζουρίδα τὸν πόνο). Ἐγλακᾶ ή ζουρίδα, βαστᾶ κι' ὁ καβρός τσι τρίχες γερά. Φτάνει ξελαχανιασμένη, σέρνει ένα μπηδο καί ξεπερνᾶ τὸ σωρό. Ἐμὰ κι' ὁ καβρός, ὡς πονηρός ἀποῦ ήτονε κι' αὐτός, ἀμολέρνει τσι τρίχες, τὴν ὥρα ἀποῦ ήσερνε τὸν πηδο ή ζουρίδα, καί πέφτει ἀπάνω στὸ σωρό. Σκᾶ στὰ γέλοια ὁ καβρός καί τση λέει: «μπρὲ σὺ ἀφεντικίνα, ἴσαμε δὰ ἔχω μετρημένες δέκα ντάλιες κι' ἐσὺ ἀκόμη νᾶρθεις;».

Ο ΑΡΚΑΛΟΣ ΚΙ' Η ΖΟΥΡΙΔΑ

Ὁ Ἄρκαλος, μὲ τὴ ζουρίδα ἐκάμανε παρέα, νὰ πᾶ κλέψουνε νὰ φᾶνε. Κλέφτουνε ἄνα ριφάκι τρῶ δο. Ὑστερις ἡ ζουρίδα ἐβουλήθηκε νὰ ξεκάμει τὸν ἄρκαλο καὶ λέει του μὴν ἡμέρα, λέει «κατέχεις σύντεκνε, σ' ἕναν τόπο εἶδα ἕνα γαλὸ μεζέ. Πάει τονε σ' ἕνα χωράφι κι' ἦτονε θεσμένο ἕνα μουλάρι. Λέει ἡ ζουρίδα «ἄρπα σύντεκνε κιανένα μεζέ». Θαρρεῖ δὲ ὁ ἄρκαλος πῶς τὸ μουλάρι εἶναι ψοφισμένο. Πάει, παίζει του μὴν δακανιά. Ἄρχινᾶ τὸ μουλάρι τσί τσινιές καὶ πομένει ὁ ἄρκαλος τσίτα κόρδα.

ΑΝΕΜΕΛΙΑΡΗΣ ΩΣΑΝ ΤΗΝ ΑΛΟΥΠΟΥ¹

Μιὰ βολά, λέει, ἡ ἄλουπού ἦτονε στὸ ροῦμα κι' ἦρθενε κι' ἕνας λαγὸς καὶ ροζονάρανε. Χειμῶνας καιρός. Ἦκανε κρυγιότη, καὶ τὰ νερά ἦσανε μαργωμένα. Λέει δὲ ἡ γιαλουπού τοῦ λαγοῦ, λέει ἐδὰ κρυγιώνω, μὰ κοντὸ καὶ δὲ δὲ νᾶρθει καὶ τὸ καλοκαίρι. Νὰ χτίσω θέλω ἕνα σπίτι ἀπὸ δὲ δὲ νᾶχει τὸ ταίρι ντου καὶ δὲ πάρω καὶ μιὰ μπαρντάκα νὰ τὴνέ γεμίζω νερό, νᾶχω ὀλοχρονικῶς τοῦ χρόνου νὰ πίνω!

Αἶ, ὁ καιρός ἐπέρασε, ἦρθενε τὸ καλοκαίρι. Καψώνει ἡ γιαλουπού, πάει στὸ ρούμα νὰ πχειῖ νερό καὶ νὰ δροσερέψει. Πάει ὁ λαγὸς καὶ τση πχιάνει κουβέντα. Λέει «αἶ συμπεθέρα ἴσαμε ποῦ τῶχεις φερμένο τὸ σπίτι σου». Λέει «πχοιὸ σπίτι! Ἐδᾶναι καλοκαίρι, καὶ τὸ σπίτι καὶ τὴ μπαρντάκα θὰ τὰ γ . . . .».

Ἐτσὰ ἀπὸ τὴν ἀνεμελιά τζη δὲν ἀποτάσσει ποτές τση σπίτι.

¹ Ἡ φράσις ἀκούεται συχνὰ στὸ Νομὸ Ἑρακλείου.

«—Ἡ ἄλεπού δὲν κατασκευάζει ποτὲ φωληά, ἀλλὰ καταφεύγει σὲ βαθειὰ κοιλώματα μέσα σὲ χαράδρες, ἢ σὲ κουφάλες δένδρων, ἢ σ' ἄλλες θέσεις ποῦ καταλήγουν σὲ σπηλιά».

Η ΓΙΑΛΟΥΠΟΥ ΧΑΤΖΙΝΑ¹

Ἡ γιαλουπού μιὰ βολὰ ἤθελε νὰ πάει στὸ χατζηλίκι. Ἐπήγαινε, ἐπήγαινε καὶ στὸ μεσοστράτι τση πάντηξε ἕνα μουλάρι. Ὡρες καλές — τση κάνει — κουμπάρισσα, καὶ γιὰ ποῦ μέ τὸ καλό; Λέει στὸ χατζιλίκι πάω, ἔρχεσαι καὶ σὺ νὰ κάμωμε παρέα; Λέει ἔρχομαι. Πάνε, πάνε, παντήχνουνε ἕνα μπετεινό. «Ὡρες καλές συμπεθεράκι» τοῦ λέει ἡ γιαλουπού. «Καλῶς τῆ συμπεθέρα» λέει κι' ὁ πετεινός. Καὶ ποῦ πᾶτε μέ τὸ καλό; Λέει πᾶμε νὰ γενούμενε χατζηδες. «Ἐρχομαι κι' ἐγώ» λέει ὁ πετεινός. Ξεκινοῦνε πάνε ὄλοι μαζύ.

Στῆ στράτα ἡ γιαλουπού ἐπείνασε. Λέει νὰ κάτσομε ἀπὸ κάτω ἀπὸ κειονέ τὸ δεντρό, νὰ ξεκουραστοῦμε μιὰ στάξη. Πάνε. Τὸ μουλάρι δὲ γκαθίζει, μόνο λέει «στάσου νὰ πλυθῶ μιὰ στάξη στάξη», νὰ κάμω καὶ τσι μετάνοιες μου, νὰ πάρω ἀμπντέστι. (Τοῦρκος ἦτονε μπεσπελι τὸ μουλάρι), κι' ἀπόκειας θὰ κάτσω. Πάει κειὰ κοντὰ στῆ βρύση, πλύνεται κι' ἔρχεται κοντὰ κοντὰ στση ἄλουπους καὶ σηκώνει τὰ πόδια ντου καὶ τσι δίδει ἕνα δυὸ τσινιές, κι' ἀπόης ἀγλακᾶ καὶ φεύγει. Ἡ γιαλουπού ἤπεσε χάμαι κι' ἴσαμε ν' ἀνεσηκωθεῖ ἦτονε τὸ μουλάρι ποκολωμένο. Λέει σὺν ντοῦ νοῦ τζης, λέει ὀχιάλος, μεγάλο ἦτονε δὲν ἐμπόρουνα νὰ τὸ καταφέρω, καλὸς εἶν γκι' ὁ πετεινός. Στρέφεται καὶ θωρεῖ τὸ μπετεινό κι' ἦτονε σκαλωμένος σ' ἕνα γκλαδι τοῦ δεντροῦ. Λέει γιάντα δὲ γκατεβαίνεις νὰ ξεκουραστοῦμε παέ ποκάτω. Λέει νὰ κράξω θέλω τρεῖς βολές κι' ἀπόης θὰ κατεβῶ. Κράζει μιὰ, κι-κι-ρι-κι-κὶ κι-κι-ρι-κι-κὶ (φάε τὸ δικό μου τὸ σκατό). Ἀράσσει ἡ γιαλουπού νὰ τονέ πχιάσει, πετᾶ ὁ πετεινὸς πλειὰ ψηλότερα. Κι-κι-ρι-κι-κὶ κι-κι-ρι-κι-κὶ (φάε τὸ δικό μου τὸ σκατό). Μανίζει ἡ γιαλουπού, γίνεται μπαροῦτι. Σκαλώνει αὐτὸς στὴν κορφή, ξανακάνει τσης κι-κι-ρι-κι-κὶ, κι-κι-ρι-κι-κὶ (φάε τὸ δικό μου τὸ σκατό). «Αἶ γαμῶ τὸν ἀντίθεό σου» τοῦ λέει ἡ γιαλουπού «καὶ κοντὸ καὶ δὲ θὰ σὲ πετυλάχω ἄλλοῦ ποθές;»

¹ Ὁ μῦθος εἶναι διήγηση τῆς μητέρας μου, ποῦ τὸν ἔχει παραλάβει ἀπὸ τῆ γιαγιά της, ποῦ εἶχε γεννηθῆ περί τῷ 1815. Μοῦ τὸν εἶχε διηγηθῆ ἡ μητέρα μου ὅταν με ἤκουσε μικρὴ καὶ ἀπεστήθιζα τὸ στιχουργημένο μῦθο «ἡ ἄλεπού καλόγρηα». (Σὰ δὲν εἶχε τί νὰ φάγει ἄλεπού πονηρεμένη ἀποφάσισε νὰ πάγει καὶ καλόγρηα νὰ γένει).

Τ Ο Β Ο Υ Ϊ Κ Ι Ξ Ο Γ Α Ϊ Δ Α Ρ Ο Σ

Μιά βολά ένας ρεσπέρης εΐχενε ένα βούϊ κι' ένα γάϊδαρο. Τη νύχτα στο άχυρι τὸ βούϊ ἤκανε τὰ παράπονά ντου, πῶς δὲν τ' ἀφήνει τ' ἀφεντικό σταλιά νά ξεκουραστεῖ. Λέει ὁ γάϊδαρος, λέει ἐσὺ ταχύτερου νά κάνεις τὸν ἀρρωστάρη. Κάνει τὸ βούϊ τὸν ἀρρωστάρη, πέρνει ὁ ζευγάς τὸ γάϊδαρο καὶ τονὲ βάνει νά κάμει χωράφι. Ὁ γάϊδαρος ἐδά, τονὲ κατέχομε πῶς εἶναι καὶ μιὰ ὀλιά βαρεσάρης. Εἶναι ὅμως καὶ πονηρός. Λέει τοῦ βουγιουῦ τὴ νύχτα, λέει «κατέχεις πρᾶμμα, ἤκουσα τὸν ἀφεδικὸ κι' ἤλεγε τὸ ἀφεδικίνας, πῶς θὰ σὲ σφάζει κακονίζικο, γιατί δὲ δουλεύεις». «Μπρέεε, σὰν εἶναι ἴτιδά, ταχύτερου γαιίνω», λέει τὸ βούϊ. Ἐτσά πῆε πάλι τὸ βούϊ στο ζυγὸ κι' ἐγλύτωσεν ὁ γάϊδαρος.

Μιά φορά ἐκαλέσανε τὸ γάϊδαρο σ' ἕνα γάμο. Τοῦπανε ἄλλοι, λέει χαίρεσαι ἀποῦ θὰ πᾶς στο γάμο; λέει γιάντα νά χαρῶ. Γῆ νερὸ γῆ ξύλα μὲ θέλουνε νά κουβαλῶ. Σάϊκα γιά νά χορεύω δὲ μὲ καλοῦνε!

Μιά βολά πάλι ἐρωτήσανε τὸ γάϊδαρο, λέει σὰ μπόσα μίλια κόβγει τὴν ὥρα. (Ὁ γάϊδαρος ἐδά τονὲ κατέχομε πῶς εἶναι ἀβάσος καὶ πάει μὲ τὸ πάσσο ντου). Λέει κατὰ τὸ διάλολο ἀποῦ θὰ μὲ καβαλικεύει!

Ἄλλη βολά πάλι ἐρωτήσανε τὸ σκύλλο πόσα μίλια κόβγει τὴν ἡμέρα. Λέει κατὰ τσι κουζουλοῦς ἀποῦ θὰ μοῦ παρήξουνε².

¹ Γνωστὸ πῶς τὸν νηματοῦνε μὲ τὴ ντιχαλόβεργα γιά νά περπατήσει.

² Ἐννοεῖ ὅτι μερικοὶ φοβοῦνται τὰ σκυλλιά καὶ τοὺς ρίχνουν πέτρες, ὅταν τὰ συναντήσουν στο δρόμο, ὁπότε βέβαια τὰ σκυλλιά τρέχουν ὀλοταχῶς καὶ κόβουν πολλὰ μίλια.

Η ΓΙΑΙΓΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΑΤΟ

«Ότινα μάθει κινεῖς νά μὴ ντρέπεται, δὲ δρέπεται». Κατέχομέ ντο δὰ πῶς τῆ αἴγυς ἢ ὄρα εἶναι ἀνεσηκωτὴ καὶ φαίνεται ὁ κῶλος τῆς».

Μιά βολὰ λέει, ἐβαρέθηκε τὸ πρόβατο νᾶν' ἀμοναχό. Θωρεῖ μιὰν αἴγα καὶ προσκαλεῖ τῆνε νά κάμουνε παρέα. Προπατηχτὰ ἐκάνανε συντροφιά καὶ βόσκουνταν γιόλα. Μιά γοπανιά, θωρεῖ τὸ πρόβατο σ' ἕναν ἐγκρεμὸ ἀπάνω, μιὰ γαλὴ βοσκαρά. Πάει νά πηδήξει νά φάει τὰ χόρτα. Ἡ γαιῖγα πονηρὴ λέει ἀπὸ μέσα τζη, ὄφου κι' ἀνὲ μπρωτοπάει, δὲ θά μ' ἀφήσει ψιχάλι. Κι' ἀπάνω ἀποῦ πήδανε τὸ πρόβατο τοῦ λέει: «χάϊσου πρόβατο κι' ὁ κῶλος σου φάνηκε». Ἐντράπηκε τὸ πρόβατο, κι' ἐσύρθηκειν ὀπίσω, σκαλώνει ἢ γαιῖγα τρώει τὰ χόρτα.

Ο ΓΑΪΔΑΡΟΣ, ΤΟ ΜΑΪΜΟΥΝΙ ΚΙ' Ο ΑΘΡΩΠΟΣ

Ὅδέν ἤπλασεν ὁ Θῆός τὸν γόσμο, ἦκαμε βέβαια τὰ ζούμπερα, ἦκαμε καὶ τὸν ἄθρωπο. Ἐπρωτόκαμε ὅμως τὸ γαῖδαρο καὶ τοῦπενε, λέει ἐσὺ θά ζεῖς σὲ τοῦτο τὸ γόσμο ἐξῆντα χρόνους. Ὁ γαῖδαρος ἐσυλλοῖστηκε πῶς ἦσαν πολλοὶ ἐξῆντα χρόνοι, νά σηκώνει μαθὲς ἔτοσανά γομάργια. Λέει δ'ἴ, πολλοὶ 'ναι Θέ μου Μεγαλοδύναμε. Δὲ τζὶ θέλω τόσουσᾶς χρόνους. Δὲν εἶπε ἡρᾶμα ὁ Θεός, μόνο ἐξακλούθηξε τὴ δουλειὰ δου. Πλάσσει τὸ μαΐμούνι. Λέει του κι' αὐτηνοῦ, λέει, ἐσὺ Μᾶρκο, θά ζεῖς σὲ τοῦνονὲ τὸ γόσμο ἄλλους ἐξῆντα χρόνους. Λέει δ'ἴ Θέ μου μεγαλοδύναμε καὶ πολλοὶ 'ναι οἱ γιεξῆντα χρόνοι, νά κάνει κινεῖς τσ' ἄλλους νά γελοῦνε. (Τὸ μαΐμούνι δὰ ἐκάτεχε πῶς τῶπλασεν ὁ Θῆός, νά κάνει ἐκατὸ λογιῶ κουζουλάδες, νά γελοῦνε ὅσοι τὸ θωροῦνε). Δὲ μιλεῖ πάλι ὁ Θῆός, μόνο ξανοίγει τὴ δουλειὰ δου. Ἰντα λείπει ἀκόμας; Πλάσσει καὶ τὸν ἄθρωπο... Λέει ἐτουλόγουσου θά ζεῖς στὸν ἀπάνω γόσμο τριάντα χρόνους. Τοῦ ἀθρώπου τοῦ φανήκανε λίγοι. Λέει «δ'ἴ δὰ μεγαλοδύναμε καὶ τοῦ γαῖδάρου ἦδωκες 60 χρόνους, τοῦ μαΐμουνοιῦ 60 κι' ἐγὼ ἀποῦμαι ἄθρωπος νά ζῶ μόνο τριάντα!». Λέει τόσανά σοῦ χαρίζω γώ, μ' ἂ θέλουνε ὁ γαῖδαρος καὶ τὸ μαΐμούνι νά σοῦ δώσουνε ἀποῦ τσ' ἐδικούς τως χρόνους, κράτηξέ τσι. Στρέφεται ὁ Θεός λέει τοῦ γαῖδάρου, λέει ἴντα 'ποφασίζεις. Λέει χαρίζω τοῦ ἀθρώπου τριάντα χρόνους, ἀποῦ μοῦ περισσεύουνε. Ρωτᾶ καὶ τὸ μαΐμούνι, λέει κι' ἐγὼ χαρίζω τοῦ ἀθρώπου ἄλλους τώσους. Γιὰ κειονὰ δὰ ὁ ἄθρωπος ζεῖ πολλούς χρόνους. Ἰσαμε τσί τριάντα εἶναι ἄθρωπος, ἀπὸ κεῖ καὶ πάνω ἴσαμε τσί ἐξῆντα γαῖδουρίζει, κι' ἀπ' τσ' ἐξῆντα καὶ πάνω γίνεται περγέλιο τῶν ἀθρώπων.

ΜΠΡΟΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΜΟΥ Ο ΧΑΡΟΣ

«Ἡ ζωὴ εἶναι γλυκεῖα κι' ὀπχοῖος κι' ἂν δὴ πεῖ πῶς θέλει νὰ ποθάνει τὸ λέει ψῶματα».

Μιά βολά 'τονε μιὰ χήρα κι' εἶχενε ἕναν υἱὸ τὸ Γιάννη. Γιάννη, Γιαννάκι μου, τὸν ἔκανάκιζε μέρα νύχτα, κι' ἤλεγε πῶς ἤθελα βγάλει τ' ἀμάτι κεινοῦ πουθελὰ πειράζει τὸ κοπέλι, μαγάρι κι' ὁ χάρος ὁ ἴδιος νᾶτονε. ᾤφησε δά, ἀποῦ τὸ χάρο δὲ μπορᾶ τονὲ πχιάσεις, μὰ σκιᾶς ἤθελα πέσει στὰ ποδάργια ντου ριτζατζής, νὰ πάρει αὐτὴ, νὰ πομείνει ὁ Γιάννης.

Μὲ καιρὸ ὁ Γιάννης ἐρώστησε, λέει του ἡ μάνα ντου, λέει παρὰ νὰ ποθάνεις ἐσὺ Γιαννᾶκο μου καλλιὰ ἐγώ.

Τὸ κοπέλι δμωσ ἦτονε πονηρό. Λέει ἐνοῦς φίλου ντου: «νὰ πᾶ βρεῖς ἕνα γκόρακα νὰ τονὲ χῶσεις, τὴν ὥρα πού θὰ λείπει ἡ μάνα μου, ἐκεῖ μὲσα στὸ ντολάπη».

Πάει ὁ φίλος, κάνει το.

Γιαγέρνει ἡ γρᾶ ἀργά, λέει «ἴντα κάνεις Γιαννιό μου». Λέει «ἄχη μάνα μου καὶ σήμερο τὸν εἶδα τὸ χάρο μὲ τὰ μάθια μου». «Κὰ ἴντα λὲς ἐκειὰ γιέ μου, δῖ Γιαννιό μου, παρὰ νὰ ποθάνεις ἐσὺ καλιὰ ἐγώ».

«Ἄχη μάνα μου καὶ μὲσα στὸ ντολάπι ἐχώστηκε». (Ὁ ντολάπης ἐδᾶ ἦτονε σφαλιχτός). Θαρρεῖ δά ἡ γρᾶ πῶς παραμιλεῖ ὁ γιός τσης, πάει κι' ἀνοίγει τὸ ντολάπη, πεθιέται ἀπάνω τζης ὁ μαῦρος κόρακας.

Θαρρεῖ βέβαια αὐτὴ πῶς εἶναι ὁ ἀληθινὸς χάρος, καὶ λέει:

«μπρὸς τοῦ Γιάννη μου ὁ χάρος»¹.

¹ Βλέπε παραλλαγή στὸ βιβλίο «Ἱστορίες τῆς Μανούλας μου» Μ. Ἀμαριώτου.

Ο Φ Ο Υ Τ Ο Π Α Ι Δ Ι Μ Ο Υ Τ Ο Σ Κ Ε Π Α Ρ Ν Ο Σ Κ Ο Τ Ω Μ Ε Ν Ο Μ Ο Υ¹

Ήτονε μιὰ βολὰ δυὸ κοπελιές κι' ἐκάθουντανε στὴ λοτζέτα κι' ἐκουβεδιάζανε. Ἐλέγανε ἴντα λοῆς δουλειὰ ἤθελεν ἢ κάθα μιὰ νὰ κάνει ὁ ἄντρας τση. Λέει ἢ μιὰ, «δὲ ντονὲ θέλω ρεσπέρη, γιατί θὰ νᾶρχεται καθ' ἄργα γαργιωμένος καὶ μπουτσωμένος μὲ τοὶ στιβάνες του. Ἐγὼ τονὲ θέλω μαραγκό». «Αἶ καλό», τση κάνει ἢ γιάλλη. Λέει πάλι αὐτὴ ἀπούθελε τὸ μαραγκό:

«Αἶ καὶ κοδὸ ἄ δονὲ πάρω καὶ κοδὸ παιδιὰ θὰ κάμω;

» καὶ κοδὸ κι' ἄνὲ μποθάνει τὰ παιδιὰ 'δὰ θὰ τὰ κάμω;

» Ὅφου μίνα μου ἴδάπαθα!».

Κι' ἀπόης συλλογαται, πῶς ἄνὲ φέρνει τὰ σύνεργά ντου στὸ σπίτι, κι' ἄνὲ μπάει νὰ πᾶ κρεμάσει τὸ σκεπάρνι ἀπὸ πάνω ἀποῦ τὸ μπεχίκι τοῦ κοπελιοῦ καὶ πέσει τὸ σκεπάρνι καὶ τὸ σκοτώσει; «ὄφου τὸ παιδί μου τὸ σκεπαρνοσκοτωμένο μου!»! Ντακέρνει καὶ κλαίει...

Π Α Ρ Α Π Ρ Ω Τ Η Τ Ε Ρ Α Ἐ Λ Ε

Μιὰ βολὰ ὅσανε δυὸ συδέκνοι κι' εἶχανε πολλὴ φιλιὰ. Ὁ ἕνας εἶχενε πολλὰ κοπέλια, ὁ ἄλλος μόνο δυὸ. Αὐτὸς ἀποῦχε τὰ λίγα παιδιὰ ἐπῆε μιὰν ἀργαντινὴ στοῦ συντέκνου ντου, ν' ἀποσπερίσουνε. Ἐτρῶγα γκεινὰ τὴν ὥρα. Ἀπῆς ἐποφάγανε, εἶπεν ὁ πατέρας τῶν κοπελιῶ «ταξίν». Ἐκαληνυχτίσαν' αὐτὰ ἐπῆγαν ἐθέκανε. Μὲ μέρες ἐπῆγε κι' αὐτὸς στοῦ συντέκνου, ἀποῦχενε δὰ τὰ δυὸ κοπέλια. Σὰν ἐποφάγανε λέει κι' αὐτὸς «ταξίν», δὲν κουνῶνε τὰ κοπέλια. Ξαναλέει τως «ταξίν», πράμμα. Τὸ αἶμα ντου ἐβγήκενε τοῦ κακομοίρη στὴν κεφαλὴ ντου, νὰ τονὲ πνίξει, ἀποῦ δὲν ἐκαταλαβαίνανε τὰ κοπέλια ντου, νὰ πᾶ θέσουνε. Τότες τοῦ πενε ὁ σύντεκνός του: «αἶ σύντεκνε παραπρωτῆτερά θελε». Τάξε καὶ καλὰ τὰ κοπέλια πρέπει νὰ τὰ δασκαλεύομε ἀπουστὰν εἶναι μικιά καὶ νᾶμαστε κι' ἄμοναχοί μας, ἀποῦ νὰ μὴ μασὲ ντροπιάζουμε ὀμπροστάς στοὶ ξένους.

¹ Εἶναι μιὰ παραμῖα συνηθέστατη στὴν Κρήτη. Συχνὰ στὶς καθημερινὲς ὀμιλίες ἀναφέρουνε σὰ γνωμικὸ, τὸν τίτλο αὐτό, καθὼς τρέχει ἢ κουβέντα. Ἀκούεται π.χ. κάποια γυναῖκα νὰ λέει: «ὄφου τὸ παιδί μου τὸ σκεπαρνοσκοτωμένο μου», σὲ περιστάσεις ὅπου ἕνα ἄτομο προβλέπει φανταστικὲς δυσχέρειες στὶς ὑποθέσεις του.

Η ΚΟΥΖΟΥΛΟΠΑΔΙΑ

Μιά βολά, ένα μιάρὸ ἐδάκασε ἕνα μπαπᾶ κι' ἐπόθανε. Ἡ παπαδιά ἢ κακομοῖρα ἦτονε νέικη. Πρέπει δὰ πὼς τσί παπάδες τσί θαύγουνε ἀλοιώτικα παρὰ τσί ἄλλους χριστιανούς καὶ τὴν ὥρα ἀποῦ ἴθελαι τονὸ χωματίσουνε, ρωτᾶ ὁ παπᾶς ἀποῦ τὸν ἡψαλε, λέει ἴντα λοῆς νὰ τονὸ θάψωμε, παπαδικὰ γὴ λαϊκὰ; Στένει τὸ κλάμμα ἢ παπαδιά καὶ πηλογᾶται: «καλοῦ κακοῦ λαϊκὰ θάψετέ τονε»¹.

ΤΣΗ ΚΥΡΓΙΑΚΗΣ ΤΑ ΖΥΜΩΤΑ

«Τοὶ σκόλες το' ἤπεψεν ὁ Θεὸς καὶ πρέπει νὰ τοὶ βαστοῦμε»

Μιά βολά τονε μιὰ νοικοκερὰ καὶ δὲ τζ' ἤφτανε ἢ ἐβδομάδα ἀλάκερη νὰ ποσωτερέψει τσί δουλειές τσης, καὶ κάθα σαββατόβραδο εἴχενε ξεζυμωσὰ κι' ἤκανε μιὰ μπηττα κι' ἐπερνούσανε. Ἐνέπησε προζύμι σαββατιάτικα κι' ἐσηκῶνουντανε τὴν Κυριακὴ ταχυὰ ταχυὰ κι' ἐζύμωνε, ἀντίς νὰ πάει στὸ μαναστήρι ν' ἀνάψει ἕνα γκερί. . . .

Ζυμώνει τὴ μιὰ, ζυμώνει τὴν ἄλλη, ἤπηρέντο συνήθιο τοῦτο νὰ, ἐζύμωνε κάθα Κυριακὴ.

Μιὰ Κυριακὴ πάει νὰ βγάλει ἀλεύρι ἀποῦ τ' ἀλευροσάκκι, βουτᾶ τὴ χέρα τζης μέσα, πεθιέται ἕνας ὄφισ καὶ τυλίσσειται ἀπάνω τζης καὶ τὴν ἤπνιξενε.

¹ Στὴν Κρήτη συνήθως οἱ παπάδες εἶναι μακρόβιοι. Πάντως δὲν ἐξανακούστηκε λέει, στῆς γιαγιάς μου τὰ χρόνια, νὰ ξαναπαντρευτεῖ χηρεμένη παπαδιά, γιατί («ὁ ἀγραφὸς νόμος» δὲν τὸ ἐπέτρεπε), «ἦτονε—λέει—παγορευμένο» πρὸς πάντω «ἂν ἤθελαι τὸν ἔχουνε θαμμένο» παπαδικὰ. Βλέπε παραλλαγή στὸ βιβλίο Μ. Ἀμαριώτου «Ἱστορίες τῆς Μανούλας μου».

"Ήτονε χρόνους περαζόμενους στο Χουμέρι ένας χότζας. Στη Βώνη πάλι ήτονε ένας παπᾶς. Ἡ παπαδιά ήτονε πολύ ὁμορφη καὶ τὸ νάμι τζης ήτονε φτασμένο ἴσαμε τὸ Μεραμπέλλο. Γρoικᾶ το κι' ὁ Χότζας, πάει ἀπ' ἀλλάργο θωρεῖ τηνε. «Μωρὲ — λέει — πρᾶμμα κιονέ!».

Νὰ τοῦ τηνὲ πᾶρω θέλω τοῦ ταβλόπιστου.

Ἄρχινᾶ τὸ λοιπὸς καὶ προσκάλιανε κάθα ντίς καὶ ντάϊ στο σπίτι ντου τὸ βαπᾶ, ὡς καθὼς ἀποῦ ήτονε λέει ἀπὸ τὸ ἴδιο ἰσινάφι. Πάει ὁ παπᾶς, καλοπερνᾶ.

Μιάν ἡμέρα ἀποῦ τσί πολλές, λέει ἡ παπαδιά τοῦ παπᾶ. Λέει «μπρὲ σὺ εὐλοημένε, νὰ κάμωμε κι' ἐμεῖς τοῦ Χότζα ἕνα ντραπέζι καὶ ντροπῆς εἶναι νὰ πηγαίνεις ἐτουλόγου σου συρματικῶς». Εἶπε δο ἡ παπαδιά, κάνει το ὁ παπᾶς. Πάει ὁ Χότζας.

Ἄπο παπᾶς ἐδᾶ ήτονε καὶ ρεσπέρης βέβαια καὶ μερακλῆς στο ζευγάρι, ἀποῦ δὲ λέγεται. Λέει τὸ λοιπὸς τοῦ Χότζα, λέει Χότζα ἐφέντη μὲ τὸ συμπάθειο, νὰ πᾶω τὰ ζευτικά στο σταῦλο νὰ τὰ σταυλιάσω, γιατί θωρῶ τὸν καιρὸ καὶ χαμηλώνει καὶ κάτσε τουλόγου σου μιὰ στάξη ἀμοναχὸς μὲ τὴν παπαδιά.

Σάν ἤφυγε ὁ γέροντας, ἀρράσει ὁ Χότζας καταφέρνει τὴν παπαδιά.

Ἄπο παπᾶς εἶχενε ἕναν ἀσιρνικὸ γκοπέλι, κι' εἶδενε τὸ ἴντᾶ παθε ἡ μάνα ντου. Δὲ λέει πρᾶμμα, μόνο βάνει γυναικίστικα. παληοφύστανα καὶ ντόνεται διακονιαροῦ, φεύγει πέρνει κι' ἕνα γκαλαθάκι καὶ γύριζε στά χωργιά κι' ἐδιακονούντανε.

Ἐδιακονούντανε πάει καὶ στο Χουμέρι. . . .

Σύντωση ὁ Χότζας ήθελε μιὰ δοῦλα. Θωρεῖ τὸ κορασοπούλι, λέει νὰ τὸ πᾶρωμε μπρὲ ἀφήη χότζαινα κιονέ τὸ κακορρίζικο, ἄς εἶναι καὶ ρωμιοπούλα, πλειᾶ καλλιὰ θὰ κάνωμε τὴ δουλειὰ μας μὲ τούτη. Κρατίζου δηνε. . . Διαρμύζεται ἡ φαμέγια, παρασέρνει, κάνει ὅλες τσί δουλειές. «Μωρὲ ὠραία δοῦλα!» λένε οἱ θυγατέρες τοῦ Χότζα. Περνοῦνε δυὸ μέρες, τρεῖς ἡμέρες δέκα μέρες, λέει αἶ ἄς τὴ βάλωμε νὰ κοιμᾶται μὲ τσί θυγατέρες μας, μπέλιτα καὶ τηνὲ καταφέρουνε νὰ τουρκέψει κιόλας. Τὰ κορίτσα ὄλα μαζύ, καθ' ἄργᾶ ἐκουβεδιάζανε καὶ μιάν ἀργαδινὴ λέει ἡ μεγάλη θυγατέρα, λέει «αἶ Μαργιὸ καὶ νᾶχαμεν ἐδᾶ κιανέναν ἀγᾶ ἐπάέ!». Λέει «ἐμεῖς στήν Πίστη μας, ὅτινα κάμωμε ντοᾶ καὶ ζητήξωμε μὲ τὴν καρδιά μας ἕνα ζήτημα ἀποῦ τὸ Θεὸ μας, μᾶς τὸ δίδει». Λέει «μὰ τὴ μπίστη σου καὶ κάμε ντοᾶ, νὰ δοῦμε ἀνὲ γενεὶς ἄδρας».

¹ Γεγονός.

Σάν ἐπεράσανε δυὸ τρεῖς ἀργαντινές, λέει τὸ κοπέλι, λέει, χανούμη κατέχεις πρᾶμμα; ἐπχιάστηκε ἡ παρακάλεσή μου κι' ἐγίνηκα ἀγόρι. «Ἐγίνηκες ἀγόρι;» Ἄγκαλιάζει τονε, κατασταίνει τηνε. Κατασταίνει καὶ τὴν ἄλλη κι' ἐπερνούσανε οἱ μέρες. Βάνουνε τὴ δούλα δίπλα ντως καὶ καθίζει στὸ σοφρᾶ, δίδει του ἡ μιὰ τὸν καλλίτερο μεζέ, δίδει του ἡ γιάλλη τὸν πλειὰ καλλίτερο. Θωρεῖ ἡ Χότζαινα, δὲ μιλεῖ, ἀμὰ ζηλεύγει ὄμως. Μιὰν ἡμέρα ξεμοναχιάζει τὸ Μαργιό. Λέει, «ἄτζάνεμου, ἦκαμα τὸ Σταυρό μου, ἄντρας ἐγίνηκα». Κατασταίνει καὶ τὴ χότζαινα. Θωρεῖ ὁ Χότζας ἐτόση νὰ περιποίηση, λέει μὰ τοῦτο κατηντίζει βάσανο, ἴντα τρέχει; ἐτούτονὲ τὸ μαϊμόνι μασέ παίζει ἐπαέ μέσα. Πρέπει—λέει σὺν δοῦ νοῦ δου— νὰ βρῶ ἓνα δρόπο νὰ ξεφανερῶθῃ τὸ πρᾶμμα.

Μιὰ ἡμέρα τὸ λοιπὸς τωσέ λέει στὸ κονάκι, λέει καλεσμένους μᾶς ἔχουνε νὰ πᾶμε στὸ Ἄρκαλοχώρι καὶ χαζιρευτῆτε νὰ πάμενε. Τὸ Μαργιό θὰ πομείνει ἴπαδά, νὰ φυλάσει τὸ κονάκι, ἀμὰ ξάνοιξε Μαργιό — τοῦ παραγγέρνει — ὁ Μουχαμέτης κι' ὁ Χριστὸς νὰ κατεβουνε νὰ σοῦ ποῦνε νὰ τῶς ἀνοίξεις, νὰ μὴν κάμεις ἐτσὰ δουλειά.

Αἶ νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε, ἐμισέψανε. Στὸ μεσοστράτι λέει ὁ Χότζας, λέει μωρὲ τὸ κιτάπι μου ἐξέχασα, πχιένεστε ἐλόγου σας κι' ἐγὼ θὰ γιαιγύρω νὰ πάρω τὸ κιτάπι καὶ θὰ σας ἐπροκάμω στὴ στράτα, πάλι κι' ἄ δέ, πχιένεστε τουλόγου σας, κι' ἐγὼ θὰ νᾶρθω.

Γιαγέρνει ὁ Χότζας, φτάνει στὸ κονάκι κι' ἦτονε μπλεῖὸ νυχτωπά. Χτυπᾶ τὴν πόρτα, πορίζει τὸ κοπέλλι ἀποῦ τὴ λοτζέττα, θωρεῖ τὸ Χότζα. Ἄνοιξε Μαργιό, δὲν ἀνοίγω, ἀνοιξε μωρὲ κοπέλι, δὲν ἀνοίγω. Λέει μὰ ἐγὼ μωρὴ σοῦ τῶπα γιὰ τσί ξένους. «Ναὶ μὰ ἐγὼ ἦκαμα ὄρκο ἀπὸ μέσα μου καὶ δὲν ἀνοίγω, μόνο ἄ θὲς νὰ σοῦ πετάξω κιανένα σκοινὶ ἀποῦ τὸ παραθύρι, νὰ σκαλώσεις νὰ βγεῖς». Στὰ μεσακὰ ὄντὲν ἦτονε γοργὸ νὰ ἴποσκαλώσει σπᾶ τὸ σκοινὶ καὶ ρίχνει τονε. Νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε ἦνοιξέ ντου κι' ἐμπήκενε, κι' ἀπόκειας ἐσφάλιξε τὴν πόρτα μὲ τὸ ζεμπερέ, καὶ τότες τὸ κοπέλι ἐκατάφερε καὶ τὸ Χότζα καὶ τὸν ἐτίμασε.

Ἐπῆγ' ὁ Χότζας ὕστερις κι' ἐνεμάζωξε τὴ φαμελιά ντου, ἦρθανε στὸ κονάκι. Ἦφταξεν ἡ γιώρα τοῦ φαητοῦ, στρώνουνε σοφρᾶ, βάνουνε οἱ γυναῖκες στὴ μέση τὸ ἀνεζητημένο ντως Μαργιό, δίδου ντου πάλι τὴν καλλίτερη μπουκιά. Μιὰν γκοπανιὰ πχιάνει κι' ὁ Χότζας μιὰ γκαλή μπουκιά καὶ τὴν ἐδίδει τῇ γυναῖκας του. Λέει «πᾶρε μᾶρε σκιᾶς κι' ἀπὸ μένα μιὰ μπουκιά καὶ δῶσε τηνε τοῦ Μαργιοῦ». Ἐτότες ἐγυρίσανε κι' ἐξάνοιξανε ὄλοι ὁ γεῖς τὸν ἄλλο κι' ἐκαταλάβανε πῶς ὄλους τσ' εἶχενε προσβαλμένους ἓνα ρωμνάκι. Τὸ Μαργιό, ἐξεροκοκκίνισε κι' ἐσηκώθηκε κι' ἦφυγε. Ἦπηρε τὰ βουνὰ κι' ἐπῆε κι' ἐγίνηκε παληκᾶρι τοῦ Καπετᾶν Καζάνη, κι' ἐξεκλούθηξε, μὲ ἄλλο βέβαια τρόπο, νὰ τιμωρᾶ τοὺς Τούρκους.

Στὸ χωργιό μας ἦτονε ἕναν ἀντρόυνο κι' εἶχενε ἕναν υἱὸ ἀποῦ τονὲ λέγανε Πύρρο, μὰ τὸ χωργιὸ τὸν ἐφώνιαζε Πυρολιό. Ὅντεν ἦτονε τὸ Πυρολιό κιαμιὰ δεκαρὰ χρονῶ, ἐπῆε μιὰν ἀργαντινή, περάσσοντας τῶ Χριστογέννω, νὰ 'ποσπερίσει στὸ σπίτι ντως, ὁ συμπέθερος ὁ Σπυρίδος.

Εἶπανε πολλὲς κουβέντες κι' ἀθιβολές, εἶπανε δὰ καὶ τὰ δικά ντως.

Στὰ ὕστερνά τῶς εἶπενε πῶς ἤθελα πάει ταδὲ ταχυτέρου στὴ χώρα κι' ἀνὲ θέλανε κιαμιὰ παραγγελιά νὰ τοσὲ κάμει. Γροικᾶ το δὰ τὸ Πυρολιό. Καὶ πχιὸς τὸ πχιάνει! Ἀφῆτε με κι' ἐμένα νὰ πάω στὴ χώρα μὲ τὸ μπάρμπα, νὰ τὴνὲ δῶ κι' ἐγώ, ἀποῦ δὲν εἶμ' ἀκόμη παωμένος. Ἀπὸ παέ, ἀπὸ κειέ, καταφέρνει τση. Λέει τὸ ἀντρόυνο, λέει ἄ θὲς καὶ δὲ σοῦ δίδει βάρος τὸ Πυρολιό, πᾶρε το μαζύ σου συμπέθερε, κι' ἡ χάρη δὲ γκζεχνάται. Λέει κι' ὁ Σπυρίδος, λέει μετὰ χαρᾶς, μόνο νὰ τὸν ἔχετε χαζίρι ταχυτερωπά, νὰ περάσω νὰ τονὲ πάρω.

'Εκαληνύχτισ' ὁ Σπυρίδος, ἐπῆε στὸ καλό.

Τὸ ἀντρόυνο, ἀπὶς ἐκοιμήθηκε κιαμιὰ δύο ὄρες, ἐσηκώθηκε κι' ἐχαζίρειψε τοὶ βοῦργες, καὶ τοὶ γέμισε μὲ τὰ κατάκαλα τοῦ κόσμου. Θελὰ πέφουνε τὸ Πυρολιό νὰ ξωμείνει στοῖ σάντολάς του κι' ἤπρεπε μαθὸς νὰ τσῆ βαστᾶ δυὸ τρία καλοχερίδια.

'Εστρώσανε στὸ γαῖδαρο μιὰ μπλουμιστὴ μπατανία, ὄντεν ἐξημέρωνε δὰ μπλειὸ ξυπνοῦνε τὸ Πυρολιό. Χαζιρεύγου ντο κι' αὐτό, πᾶ ντο στὸ ἀχύρι, βάνου ντο καὶ καβαλικεύγει στὸ γαῖδαρο κι' ἀρχινοῦνε τοὶ παραγγελιές:

«Ἐπαέ θὰ κάτσεις ἐδὰ Πυρολιό, ἴσαμε νᾶρθει ὁ μπάρμπας σου ὁ Σπυρίδος, νὰ σὲ πάρει. Στὴ στράτα νὰ περνᾶς καλά, νὰ μὴ νηματᾶς τὸ γαῖδαρο νὰ σὲ φκαιρέσει ποθές, καὶ στὴ χώρα ὄντε θὰ πᾶς στοῖ σάντολάς σου νὰ τσῆ φιλήσεις τὴ χέρα τζη». «Καλό» — λέει τὸ Πυρολιό — κι' ἤκατσε στὸ γαῖδαρο, σὰν ἀποῦ κάθουνται στὸ μπεγίρι!

'Εμπήκανε στὸ σπίτι οἱ γονέοι ντου, νυχτωπά ἦτονε ἀκόμας, ἐξαναθέκανε νὰ πάρουνε ἕναν ὑπνουλάκι. Ἐπλάκωσέ τζη τὸ πάπλωμα κι' ἐμεροκοιμηθήκανε. Ὁρα κολατσοῦ ἐδὰ ἐξυπνήσανε, ψήνουνε ἕνα γκαῖβὲ καὶ τονὲ πίνουνε, βγαίνουνε ἐκειὰ 'πόξω στ' αὐλιδάκι.

¹ Τὸ πυρολιὸ εἶναι ἐπίσης γεγονός. Συνέβη στὸν Ἁγ. Μύρωνα Μαλεβυζίου στὰ χρόνια τῆς γαλιγᾶς μου ποῦ γεννήθηκε περίπου στὰ 1831. Ἐμεινε δμως σὰν Παραμῦθι καὶ συχνὰ ἀκούεται ἡ φράση: «ἐτοῦτος ἡμοίωσε τοῦ Πυρολιοῦ».

«Αἶ μπρέ γυναῖκα, γοργοφαχτό θά νᾶναι μπλειό τὸ Πυρολιό μας στὴ χώρα». «Ντὰ ἐπαδά ᾿μαι γὼ μπαμπά!» ἀπηλογᾶται τὸ Πυρολιό.

Ὁ ἀναθεματισμένος ἐδὰ ὁ Σπυρίδος, ἀπὶς ἐπῆγε στὸ σπίτι ντου, ἐπῆε κι' ἐκατέβηκε στὸ μαγατζέ κι' ἤσφιξε δυὸ τρεῖς ράκους κι' ἐποξέχασε τὸ κακορρίζικο τὸ Πυρολιό, ἀποῦ ἂ δὲ θελὰ γροικῆξει τοῦ κυροῦ ντου τὴν ἐμιλιά, ἦτον ἄξιο νὰ κάθεται ὀλη ντὴν ἡμέρα νὰ' νημένει τὸ Σπυρίδο.

Οἱ Κριγιοὶ καὶ τὸ Παληό (Ἡμερολόγιο)

Στοῖ Παρανύφους ἐπῆεν ὁ δεσπότης, νὰ λειτρούσει μιὰ σκόλη, κι' ἦσανε πορισμένοι ὄξω ὄλοι οἱ χωργιανοί. Ἄργα τῶς εἶπενε λέει «μπρέ σεῖς χριστιανοὶ τοῦ Θεοῦ, ἴντα σᾶς ἦπχιασε καὶ δουλεύετε σήμερις ἀποῦ, ᾿ναι μεγάλη σκόλη; «Λέει ἐμεῖς ἅγιε Δέσποτα δὲν ἔχομε σκόλη, γιατί πάμενε μὲ τὸ παληό». Λέει καὶ γιατί τέκνα μου τὸ κάγετε αὐτό; Λέει γιατί οἱ κριγιοὶ μας πᾶνε μὲ τὸ προβατίνες μας μὲ τὸ παληό.

Α

ἄβγια <i>ἄβγα</i> ἄγομε	ἡ στείρα (ἢ μὴ ἔχουσα ἄβγά γυνή) χάριν σεβασμοῦ πρὸς ἓνα πρόσωπο λέμε ἄγομε καὶ ὄχι πήγαινε
ἀγλακῶ <i>ἄγλα</i> ἄδεστε καὶ ἀδέστε	τρέχω ἐλάτε
ἄθος	ἡ σιάνθη
ἄθός	ἄνθος
ἀκάτεχη	ἡ ἀνήξεση
ἄλατισογύριστος	ὁ γυρισμένος μὲ ἄλατι κι' ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὰς (ὁ γινωμένος τοῦ ἄλατιοῦ)
ἄλλοτεσυνή	ἐκεῖνη ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἄλλοτε <i>ἄλλοτεσυνή</i>
ἄλλοργο καὶ ἄλλαροπα	μακρὰ
ἄβάσος	ὁ βραδὺς στὴν ἐκτέλεση τῆς δουλειᾶς του
ἄμολέρω <i>+</i>	ἀφήνω
ἄμπνέτσι	λ. τουρκ. δικαίωμα
ἄμποσθιά ἀβοσθιά	τὸ σπρώξιμο, ἡ σπρωξιὰ <i>ἄποσθιά ἀπόσθια</i>
ἄμπολετι καὶ μβολετι	ὁ κλῆρος
ἀνεποδορά	ἡ κλωτσιὰ
ἀνεπήσω	ἀναπιάνω τὸ προζύμι <i>ἀναπῆσω ἀναπῆμα</i>
ἀνεστοροῦμαι	ἐνθυμοῦμαι
ἄξανάστρουφα	ἀνάποδα
ἄξαργητοῦ καὶ ἄξαργότου	ἐξ ἔργου, ἐπίτηδες
ἄξώπισα	ἀπὸ πίσω
ἀπὸ ταχνᾶς	πρὸ ὀλίγου
ἀποπλύματα	τὰ ζουμιὰ ποὺ μένουνε ἀπὸ τὸ πλύσιμο τῶν πιάτων
ἀράσσω	χυμῶ
ἀργαδινή	βραδυνὰ
ἀργαθιά	ὄμιλος ἐργατῶν
ἄρκαλος	ὁ ἄσβός, τροχὸς
Ἄρκαλοχόρι	Χωρίον μεγάλο τοῦ Ν.Η.
ἄρκλα	τάφος
ἄσκαλδι	λ. τουρκ. παρ' ὀλίγον
ἄσκιανός	σκιά

ἀφητὸς (ἀφήτε με)
ἀφρονκοῦμαι καὶ ἀφουκρά-
ζομαι
ἀχύρι

ἀφημένος
ἀκούω μετὰ προσοχῆς
ὁ σταῦλος

B

Βαῖζα
βαρεσάθης
βελάνια
βενέτικα λεμονάκια

περιπετειώδικες διηγῆσεις ἀπὸ τὸ τουρκικὸ βαῖζ
τεμπέλης
βελανίδια
τὰ μικροκαμωμένα (εἶναι χωριστὸ εἶδος λεμονιοῦ.
Καὶ τώρα χρησιμοποιεῖται ὁ χυμὸς τοῦ στήν Κρήτη,
μὲ τὸ τσόφλι τοῦ φρέσκου ἀβγοῦ, γιὰ τὴν ἐξάλειψη
τῶν φακίδων τοῦ προσώπου)
μέρος ψηλὸ ἀπ' ὅπου κατοπιτεύουν
φυλάω τὰ πρόβατα, φρουρῶ θησαυροὺς κ.λπ.
πρόσεξε τὸν ἑαυτὸν σου
τόπος μὲ πολλὴ βοσκή *χρόνι βοσκή*
τὸ βόδι
χωριὸ τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος Ν.Η.

βίγλα ἢ ὄθγορο
βλέπω
βλέπου σε
βουκαρά
βούι (πληθ. βούγια)
Βώνη

Γ

Γαργιωμένος
γερά γερά
γῆ
γιαγέρονω
γλυτώνω
γρά (ἡ), γράδες
γρηνῶ
γοργό, γοργοφραχτὸς
γῦρος

λερωμένος
γρήγορα γρήγορα
ἦ
γυρίζω πίσω
σώζομαι
ἢ γρηά, οἱ γρηές
διακόπτω τὶς σχέσεις μὲ κάποιον
γοργὸ νὰ γεμίσει ἢ στάμνα = κοντεύει νὰ γεμίσει.
Γοργοφραχτὸς = ἤθελε ἀκόμη λίγο γιὰ νὰ φτάξει.
ἢ ἄκρη. Προκειμένου γιὰ ἄλώνι σημαίνει τὴν περι-
φρέεια τοῦ ἄλωνιοῦ.

Δ

Δαφνοκούκουδο

κούκουδο εἶναι τὸ κουκούτσι. Ληοκούκουδο εἶναι τὸ κου-
κούτσι τῆς ἐληᾶς, ἐδῶ δαφνοκούκουδο θεωρεῖται ὁ καρ-
πὸς τῆς δάφνης (ὀλόκληρος κουκούτσι καὶ σὰρξ)
τὰ δάκτυλα
συγυρίζω, καὶ στρυφογυρίζομαι στὶς δουλειές μου
πάει καὶ χτυπᾶ

δαχτόλια
διαρμίζομαι
δίδει

διόξει ρῆμα ἀπρόσωπο, ὡς μοῦ διόξει=ὅπως μοῦ φανεῖ, ἠδιοξέ μου=ἔκαμα κατὰ τὸ δοκοῦν (ἔδοξέ μοι)
 δορυγιάς και νάρουγιάς ἡ δρυς

Ε

Ἐμιλιά δμιλία
 ἔτελος τὸ τέλος

Ζ

Ζάερι καθὼς φαίνεται
 ζέφνω (ἤζεψε) ἀρχίζω (ἀπὸ τὸ ρ. ζευγνύω) *καὶ ἀρχίζω ἀπὸ τὸ ζῆλον*
 ζάλο βῆμα
 ζεμδερές τὸ κλειδί τῆς ἐξώπορτας, σιδερένιο μὲ τρύπα
 ζεντικά *ζεντικά* οἱ ἀροτῆρες βόες. Τὰ ἄλλα ζῶα λέγονται ὄζα ἢ ζούμπερα
 ζουρίδα ἡ ἄλεπού *ἡ ἀλεπού*

Θ

Θαροῶ νομίζω
 θεομένος ὁ πλαγιασμένος
 θέτω πλαγιαῖζω γιὰ νὰ κοιμηθῶ

Ι

Ἰσινάφι συντεχνία. Εἶμαι ἀπὸ τὸ συνάφι σου=εἶμαι ὁμοτεχνός σου

Κ

Καζάνης Ἐμι. Κρῆς ὄπλαρχηγός, ὁ ἐπονομασθεὶς Τουρκοφάγος. Κατήγετο ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Μεραμβέλλου Κρήτης καὶ ἔδρασε κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τῆς Κρήτης τῷ 1821.
 κακοβάνω Βάζω κακὸ στὸ νοῦ μου
 καθρός ὁ κάβουρας
 κακομοίτσα λέγεται ἀντὶ τοῦ κακομοῖρα *σοὺ λέγει καὶ κακομοῖρα*
 κακόσορτος ὁ κακότυχος, σόρτε εἶναι ἡ τύχη. Κατάρα: «ἄδικο νὰ βρεῖ τὴ σόρτε σου».
 καλοπάταγος ὁ εὐπειθής
 καλοχερίδια τὰ πρωχρονιάτικα γλυκά, μελομακαροῦνες, φυντίκια, ἀστραγάλια
 καλύκωση ὑπόδησις, τὰ παπούτσια
 καλώχω μεταχειρίζομαι καλὰ ἕναν ἄνθρωπο, τὸν περιποιῶμαι. Τὸ ἀντίθετο εἶναι κακολαλῶ
 κατασταίνω συγυρίζω τὸ σπῖτι, τακτοποιῶ τὶς ὑποθέσεις μου.
 Ἐχω κατάσταση=ἔχω περιουσία

καπίνι	τὸ γαμήλιο συμβόλαιον τῶν Τούρκων. Σὲ περίπτωσιν διαλύσεως τοῦ γάμου ὁ ἄντρας ὑπεχρεοῦτο νὰ δώσει στὴ γυναῖκα ὅσα χρήματα «τσεῖχε κομμένο καπίνι», ὅσα ἔγραφε τὸ συμβόλαιον. Ἦκούετο ἡ φράσις «τσήκοψε μεγάλο καπίνι» καὶ ἦταν πολὺ τιμητικὸν γιὰ τὴ νύφη.
κατηγορημένος	καταβεβλημένος
κατσιομά	κρυφά
καῦμέχαρος	ἄντι τοῦ καῦμένος
κέρκελος	ὁ σιδερένιος κρῖκος ποὺ μπαίνει σὲ μαριμαρόπλακες, ποὺ σκεπάζουσι ἕνα τάφο ἢ μιὰ ὑπόνομον. Ὁ κρῖκος τῆς πόρτας ποὺ χρησιμεύει γιὰ χτύπημα λέγεται «κερκέλι».
κείτομαι	κεῖμαι, εἶμαι πεσμένος ἄρρωστος. Πρωτῶν π.χ. ἴντα κάνει ἡ μάνα σου; «Κείτεται» = εἶναι ἄρρωστη
κιτάπι	τὸ ἱερατικὸ βιβλίον
κλιτός	πολὺν λυπημένος. Περπατῶ μὲ σκυφτὸ κεφάλιν
κόλυμπος (b)	μεγάλος λάκκος μὲ νερὸν
κονάκι	μεγάλον σπίτι. Κάνω κονάκι = καταλύω κάποιον. Οἱ Τούρκοι λέγανε κονάκι τὸ πλουσιόσπιτον, τὸ ἀρχοντικόν. Κονεύγω τινά = κρατῶ κάποιον νὰ διανυκτερεύσει παρ' ἐμοὶ
κοδὸ (κοντὸ)	ἄραγε
κοπανιὰ (μιὰ γοπανιὰ)	αἴφνης
κριγιὸς	τὸ κριάρι
κρυγιὸς	ὁ κρυῖος, ὁ ψυχρὸς. Κρυγιότη = τὸ κρυῖον (κρυγιότη κάνει σήμερον)
κουβεδιαστὰ	λέγω ἕνα ποίημα μὲ φυσικὴ ἀπαγγελίαν, ὅχι τραγουδιστὰ
κούδουρος	} ὁ ἔχων κοντὴ οὐρὰ
κουδούρης	
κουκοσάλιο	ἢ χάλαζα
κουνενὸς	κάνω κουνενὸς (μεταφ. σημασία) = κουτουλῶ ἀπὸ τὸν ὕπνον. Κουνενὸς εἶναι ἕνα πῆλιον δοχεῖον (κουρουπάκι) ὅπου ἀναπιάνουν τὸ ροβυθοπρόζυμον, γιὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐφτάζυμου (ἐορταστικοῦ νηστίσιμου ψωμιοῦ).
κουτσοραδισμένος	ὁ ἔχων κομμένη τὴν οὐρὰ
κουτσονάρα	ἢ ὑδρορροή
κουτσονάρι	μάρμαρον κοίλον πελεκητὸ ποῦ τὸ ἔχουν στίς βρούσας καὶ ἀπὸ τὴν ἄκρην του τρέχει τὸ νερὸν διαρκῶς

17 ἡν ἰσχυρὸν καὶ ἄλλοι π = ἰσχυρὸς

Λ

Δαγκὸς	τοπωνύμιον σύνηθες στήν Κρήτη
λαχθιά <i>λαχθιά</i>	κλωτσιὰ
ληγομαζώματα (τά)	ἡ ἐποχή τῆς συγκομιδῆς τοῦ ἐλαιοκάρπου
λιγομαριασμένος	ὁ λιπόθυμος
λοιζέτια	δῶμα χαμηλὸ ὅπου βγαίνεις μὲ πόρτα ἀπὸ ἀνώγειο δωμάτιο ἢ ἀνεβαίνεις ἐξωτερικῶς μὲ σκάλα κινητή. Ἔχει γύρω γύρω χαμηλὸ τοιχαλάκι, ὅπου βάζουν οἱ κοπελιές τὶς γάστρες μὲ τοὺς βασιλικούς.

Μ

*Η Μα	ἡ μητέρα. Ἔτσι φωνάζουν τὰ παιδιά τὴ μητέρα τους «αἱ μά», ἀποκόπτουν τὴν κατάληξη - να
μαγατζές	ἀποθήκη λαδιοῦ, κρασιοῦ, ρακῆς
μαϊμούνι <i>ἡ μαϊμού</i>	ἡ μαϊμοῦ
μανάρι <i>ἡ μανάρη</i>	ἡ ἀξίνη <i>ἡ ἀξίνη</i>
μαργωμένος	παγωμένος
μεροκοιμοῦμαι	κοιμοῦμαι μετὰ τὴν ἀνατολή τοῦ ἡλίου (ἐπὶ πλέον τοῦ κανονικοῦ)
μετζίλι	ἀπόστασις
μεσακή	ἡ μεσαία
μαρὸ	ἔρπετό, ὁμοίως ψαλλίδες, 40/ποδαροῦσες
μοιάζει	ρῆμα ἀπρόσωπο σημαίνει φαίνεται. Φαίνεται πῶς. . . = φαίνεται ὅτι. . .
μόμπιλα	ἔπιπλα
μουζδελέκια	τὸ μπαξίσι (φιλοδώρημα) ποὺ δίδει τις ὅταν τοῦ φέ- ρουν καλὸ μουζντὲ (εἶδηση)
Bagdati Μπαγνιάτι	Ἡ Βαγδάτη
μπαρδάνα	λ. τουρκικὴ — στάμνα, καράφα <i>ἡ καράφα</i>
Μπάρε σκιᾶς (b)	τοῦλάχιστον
Μπάχι σκλάβα	ἀρχισκλάβη
μπεγίρι (b)	τὸ ἄλογο
μπεχίμι (b)	ἡ κούνια τοῦ μωροῦ
μπουζάζω (b)	δένω χεροπόδαρα
μπουτσωμένος (b)	λερωμένος μὲ λίσπες ἢ κοπιριές
μπράτη (b)	πράγματα

Ν

Ντισιαῦρι (d)	ἐκ τοῦ ἀντισταυρίζω. Σταυροδρόμι, τόπος βραδυνῆς συγκέντρωσης τῶν χωρικῶν. Ἀφίνουν μονίμως κορ- μοὺς δέντρων καὶ τοὺς ἔχουν γιὰ πάγκους καὶ κά-
---------------	---

ντοῦς (*d*)
 ντολάτης (*δ*) (*d*)
 ντιχαλόβεργα ἢ χαχαλό-
 βεργα (*d*)
 νείκος
 νάμι
 νίς καὶ ντάι (νίς=δισ) (*d*)
 ντάλια (*d*)

ντουχιουλμὲς
 ντρέτα καὶ ντρετούρα
 ντακέρνω
 νταβατζής
 νὲ

Ξεκαλλεύγω
 ξεζυμωσά

᾽Οξωργιά
 ὄρανός
 ὄργια
 ὄρτάκης
 ὄφρου

Πανιόργια

θονται. Ἐκεῖ συζητοῦνε τὰ νέα τῆς χώρας, λένε πα-
 ραμύθια, ἀστεῖα, καθαρογλωσσίδια κλπ.

λ. τούρκ. δέησις *νίσις*
 ντουλάπι τοῦ τοίχου

διχαλόβεργα
 ἄνθρωπος ὄχι ἠλικιωμένος, ἀλλὰ οὔτε καὶ στὴν πρώτη
 νεότητα

φήμη καλή
 συχνά συχνά

μία δεκάς. Μονὰς μετρήσεως στὰ παλιὰ χρόνια ἐπὶ
 σιτηρῶν. Σήμερα εἶναι μόνο γιὰ τὸ κρασί. Τὸ κρασί
 μετρᾶται μὲ σταμνιά (9 ἢ 10 ὄκ.). Βγάζοντας τὸ κρασί
 γιὰ πούλημα μετροῦν σταμνιά καὶ λένε: Σταμνὶ ἕνα
 (συγχρόνως τραβοῦν μὲ κιμωλία πάνω στὸ βαρέλι μὴ
 ὀριζόντια γραμμούλα), σταμνιά δυὸ (ἄλλη γραμμούλα
 ἀκριβῶς ἀπὸ κάτω) ... σταμνιά ἑννιά (ἑννιά γραμμούλες
 ὀριζόντιες), βγάζοντας ὅμως τὸ δέκατο σταμνὶ λένε
 ντάλια μιά, (καὶ συγχρόνως τραβοῦν γραμμὴ κάθετη
 ἀπάνω στὶς 9 ὀριζόντιες). Ἔτσι σχηματίζονται πάνω
 στὸ βαρέλι ματσάκια ματσάκια ἀπὸ γραμμούλες καὶ
 τὸ κάθε ματσάκι ἀντιπροσωπεύει μιά ντάλια ἤτοι 10
 σταμνιά.

συλλογή, ἔγνοια λ. τ.

λ. ἰταλική=ἴσα, καθαρὴ ἀλήθεια (ἔδῶ)

ἀρχίζω *νραβιάρι νραβιάρι*
 αὐτὸς ποὺ κάνει νταβάδες (φασαρίες) λ. τ.
 μήτε

Ξ

γίνομαι ὄραιότερος

τὸ τέλος τοῦ σπιτικοῦ ψωμοῦ· «ἤλαχες στὴν ξεζυμωσά»

Ο

ἐρημιά, ἐρημικὸ μέρος

οὔρανός

τὰ ὄρη

σύντροφος

ἄχ

Π

κάνιστρα μὲ δῶρα (φορέματα, μυρωδιές) ποῦ προ-
 σφέρονται ἀπὸ τὸ γαμπρὸ στὴ νύφη.

πανίζω, πανίστης (δ)

παρακασιεύω

Παράνυφοι

παρασέρνω

πάρτη

πασίχαρος

πάσπαρος και πασπούζαλος

πατανία πλουμιστή

περεσιές

ποκολώνω

πηλά

πολεμῶ

πολυλοΐσιμα πράγματα

πορίζω, πόρος

ποφουσμένος

προθέρνω

πρόβαρμα

προκάνω

Ραέτι

ρεγάλο

ρεσπέρης

ριτζᾶς

ριτζατζῆς

ρίχνω τὰ μάγουλά μου

κάτω

ροζονάρω

Ροῦμα

Ρωμηοί, ρωμνάκι

σφουγγίζω. Πανίστης είναι πανί στηριγμένο σὲ κοντα-
ρόξυλο. Τὸ βρέχουν καὶ καθαρίζουν τὸν πυρωμένο
φούρνο ἀπὸ στάχτη καὶ κάρβουνα

παραμονεύω, κρυφακούω

χωριὸ τῆς Μεσσαράς

σκουπίζω, παρασύρα ἢ σκούπα

τὸ μερίδιο

πλήρης χαρᾶς

σκόνη τοῦ δρόμου *ωαωωωω*

κουβέρτα τ' ἀργαλειοῦ μὲ κεντήματα καμωμένα στὸν
ἀργαλειό. Τὴ βάζουν στὰ ζῶα ὅταν πᾶνε στὰ πανη-
γύργια

κατάντημα

στρίβω ἀπὸ μιὰ γωνιὰ τοῦ δρόμου *αωωωωωωω*

λάσπες

προσπαθῶ

πολλῶν λογιῶν (πολλῶν εἰδῶν) *ρῶωωωωω*

βγαίνω ἔξω, πόρος=εἴσοδος καὶ ἔξοδος

ἀποξηραμένος (λέγεται γιὰ βρύσες, πηγᾶδια, ποταμούς)

προβάλλω

τὸ σημεῖο ἑνὸς τόπου ποὺ πρωτοαντικρύζει κανεὶς.

Πρόβαρμα συνοικία στὸ ὑψηλὸ τμήμα τοῦ χωρίου

Ἄγ. Μύρων, ὅπου βγαίνουν γιὰ λίγο οἱ περιόικοι νὰ

περάσουν τὴν ὥρα τους. « Ἐβγῆκα στὸ πρόβαρμα ».

προλαμβάνω. Δὲν προκάνω νᾶρθω=δὲν προλαβαίνω

νᾶρθω. Δὲν προκάνω τσι δουλειές.

Ρ

τὸ τρατάρισμα ποῦ προσφέρομε στοὺς ἐπισκέπτες

δῶρον

γεωργὸς

παράκλησις

ἰκέτης

ἀπὸ ὑπερβολικὴ λύπη μοῦρχειται νὰ χῶσω τὰ νύχια

στὰ μάγουλά μου

συνομιλῶ

τοποθεσία κοντὰ σὲ ποτάμι, μὲ πρασινάδες

οἱ χριστιανοί, τὸ χριστιανόπαιδο

Σ

Σᾶκα

δίχως ἄλλο

σαλαμαλέκι	παραφθορά ἀπὸ τὸ Τουρκικὸ Σαλα μαλέκουμ (εἰρήνη σοι)
σάδολα	ἡ νουνά
σελι	μικρὴ κοιλάς
σιργουνλεύω	καλοπιάνω
σκαλώνω	σακρφαλώνω
σκιᾶς	τοῦλάχιστον
σιτερεύω	διευθετῶ
σοῦφερα	ἀνακατώματα
σπαστός	σπασμένος ἀπὸ τὸ ξύλο
σιάζη	μιὰ σταλαγματιά, ὀλίγον
σταυλιάζω	βάζω μέσα στὸ σταῦλο. Μεταφορικῶς σημαίνει θέτω ὑπὸ περιορισμὸν
στραφταλίζει	λαμποκοπᾶ
συνδρέμω	βοηθῶ, παρέχω τὴν συνδρομή μου
συζευτής	Ἐκεῖνος ποὺ δανεῖζει στὸν ἄλλο τὸ βόδι του καὶ τὰ ζευγνύουν μαζύ, γιὰ νὰ κάμουν τὰ χωράφια
συναλλήκι	συναλλαγές
σύντεκνος	ἔτσι προσαγορεύονται ὁ πατήρ καὶ ὁ ἀνάδοχος (σὺν-τέκνον)
συρματικῶς	ἐξακολουθητικῶς, διαρκῶς
συρμός	τὰ ἴχνη ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ φιδιοῦ

T

Τάξε καὶ καλὰ τάσι	Ἦτοι χάλκινο ἢ ἀσημένιο δοχεῖο ποὺ τὸ εἶχαν μονίμως κρεμασμένο με ἀλυσσίδα στὶς βρύσες, γιὰ νὰ πίνουν οἱ στρατοκόποι. Τάσι μεγαλύτερο ἐρησιμοποιοῦσαμε στὰ χαμάμια, γιὰ νὰ χύνωμε νερὸ νὰ πλυθοῦμε (Χαμάμ τασί)
Ταβλόπιστος	Ἦο χριστιανός. Μᾶς ὠνόμαζαν ἔτσι οἱ Τοῦρκοι ἐπειδὴ προσκυνοῦμε τὶς εἰκόνες. (Τάβλα = σανίδι)
τσακίστερες <i>ἡ ἰσχυρὰ ἰσχυρὰ</i>	οἱ ἀποσπερίδες καθ' ἃς γίνεται τὸ τσάκισμα τῶν ἀμυγδάλων, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἀμυγδαλόψυχα. Σήμερα ἡ δουλειὰ αὐτὴ γίνεται με πληρωμένες ἐργάτιδες (κατὰ τὸ πλεῖστον) ἐπειδὴ ἡ παραγωγή εἶναι μεγάλη.
τρεχαπειάμενος τοιγιὰ	ὁ τρέχων γρήγορα (τρέχων καὶ πετῶν) κλωτσιὰ (ἐπὶ ζῶων)

Φ

Φαμέγιος	ὑπηρέτης
----------	----------

φουδαλαμένος

φκαιρένω. *Οφκαιρος

φρούσουλα

αὐτὸς πὸν φοράει καθαρὰ ἢ καινούργια ἀπὸ τῆ
φούντα (κορυφή) ὡς τὰ νύχια
ἀδειάζω. *Οφκαιρος=ὁ ἄδειος. Κατάρρα πρὸς παιδιὰ:
«ἄδικο νὰ σοῦ λάχει ὄφκαιρο»
ξυλαράκια μικρὰ πὸν σηκώνει ὁ ἄνεμος

X

Χαζιρεύγω
χάϊμον, χάϊσου
χαλβέτι

χαπίσι
χασίλι
χάσουσα (ἢ χάσουσα)
χαρκιᾶς
χαρθιά
χιλές
χιλιάλατσα
Χουμέρι
χύνω

χωματίζω

ἐτοιμάζω
ἐπιφώνημα πὸν δηλοῖ ἀπαρέσκεϊαν, ἀηδίαν
ἰδιαίτερος θάλαμος τούρκικου λουτροῦ, μὲ γουρνίτσα
μαρμαρένια, βρούσες, καὶ μαρμαρένιο καναπεδάκι
φυλακὴ
ὁ σανὸς
διὰ μαγείας ἄφαντος
ὁ σιδεράς
τὰ βιβλία
ζαβολιά
χίλια κομμάτια ὅπως τὸ ἀλάτι
χωρίον Ν. Λασηθίου
ἐδῶ σημαίνει οὐρῶ. Χύνω ψιλὸ μου νερὸ = οὐρῶ.
Χύνω χοντρό μου νερὸ = ἀποπατῶ
θάπτω

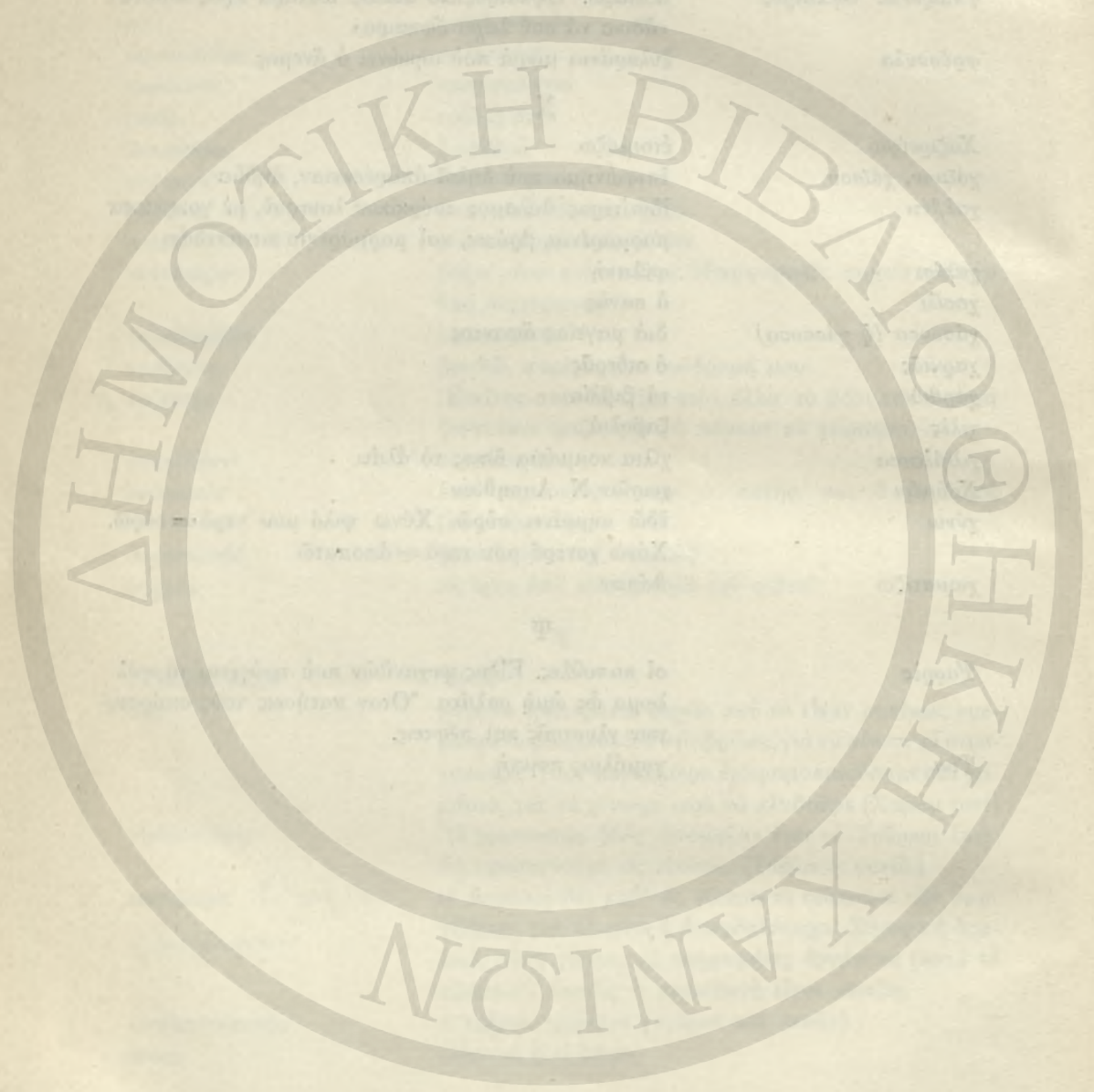
Ψ

Ψαρρές

Ψίκι

οἱ παποῦλες. Εἶδος ψυχανθῶν πὸν τρώγεται τὸ φύλ-
λωμα ὡς ὠμὴ σαλάτα. *Όταν πατήσεις τοὺς σπόρους
των γλυστράς καὶ πέφτεις.
γαμήλιος πομπή

Π Ι Ν Α Ξ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν

Εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα	Σελ.	3
Τοῦ Λεμονιάς ἢ θυγατέρα	»	31
Τοῦ χαρῶς ἢ πολιτεία	»	36
Ὁ Φλωρεντίνος	»	41
Τὸ κοντσοραδισμένο	»	45
Τὸ τσικαλάκι	»	48
Ὁ ὄφις κι' ὁ καβρός	»	49
Ἡ ζουρίδα κι' ὁ καβρός	»	50
Ὁ ἄρκαλος κι' ἡ ζουρίδα	»	51
Ἄνεμελιάρης ὡσὰν τὴν ἄλουποι	»	51
Ἡ γιாலουπού χατζίνα	»	52
Τὸ βούι κι' ὁ γάιδaros	»	53
Ἡ γιαιγα καὶ τὸ πρόβατο	»	54
Ὁ γάιδaros, τὸ μαϊμούνι κι' ὁ ἄθρωπος	»	54
Μπρὸς τοῦ Γιάννη μου ὁ χάρος	»	55
Ὁφου τὸ παιδί μου τὸ σκεπαρνοσκοτωμένο μου	»	56
Παραπρωτήτερα ἄθελε	»	56
Ἡ κουζουλοπαπαδιά	»	57
Τοῦ Κυργιακῆς τὰ ζυμωτὰ	»	57
Τοῦ Χότζα τὰ βαίτζα	»	58
Τὸ Πυρολιὸ	»	60
Οἱ κριγιοὶ καὶ τὸ παληὸ ἡμερολόγιο	»	61
Λεξιλόγιο	»	63

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

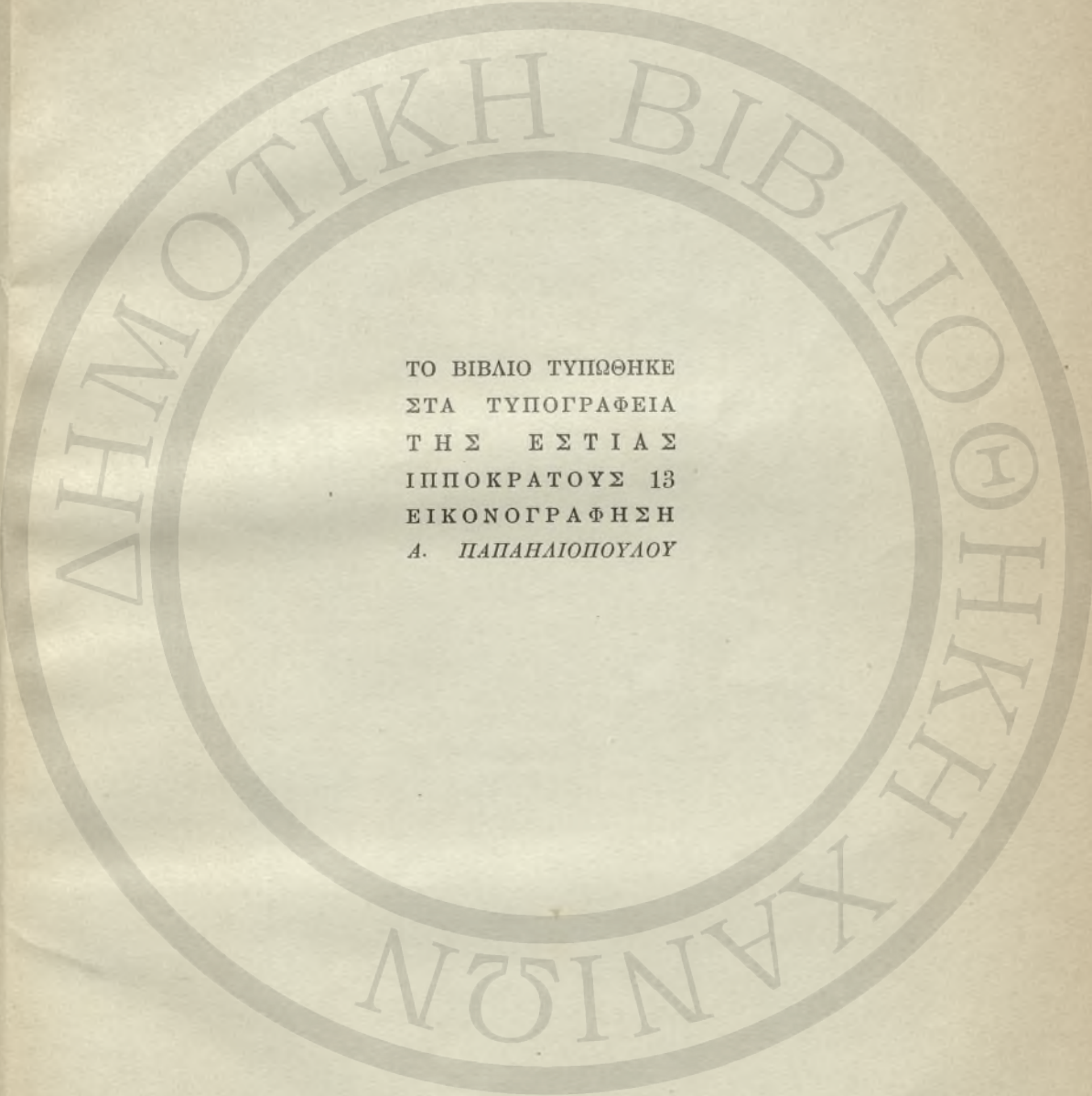
Παρὰ τὴν προσπάθειά μας, ἴσως βρεθοῦν λίγες ἀβλεψίες, ποὺ ὅμως δὲ θὰ ἀλλάξουν τὴν ἔννοια.

Στὴ σελ. 26 στίχ. 7, παρακαλῶ νὰ διαβαστεῖ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΣΤΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ
ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 13
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ
Α. ΠΑΠΑΝΔΙΟΥΠΟΥΛΟΥ

21-10
27-6
712
15/2
17-2

